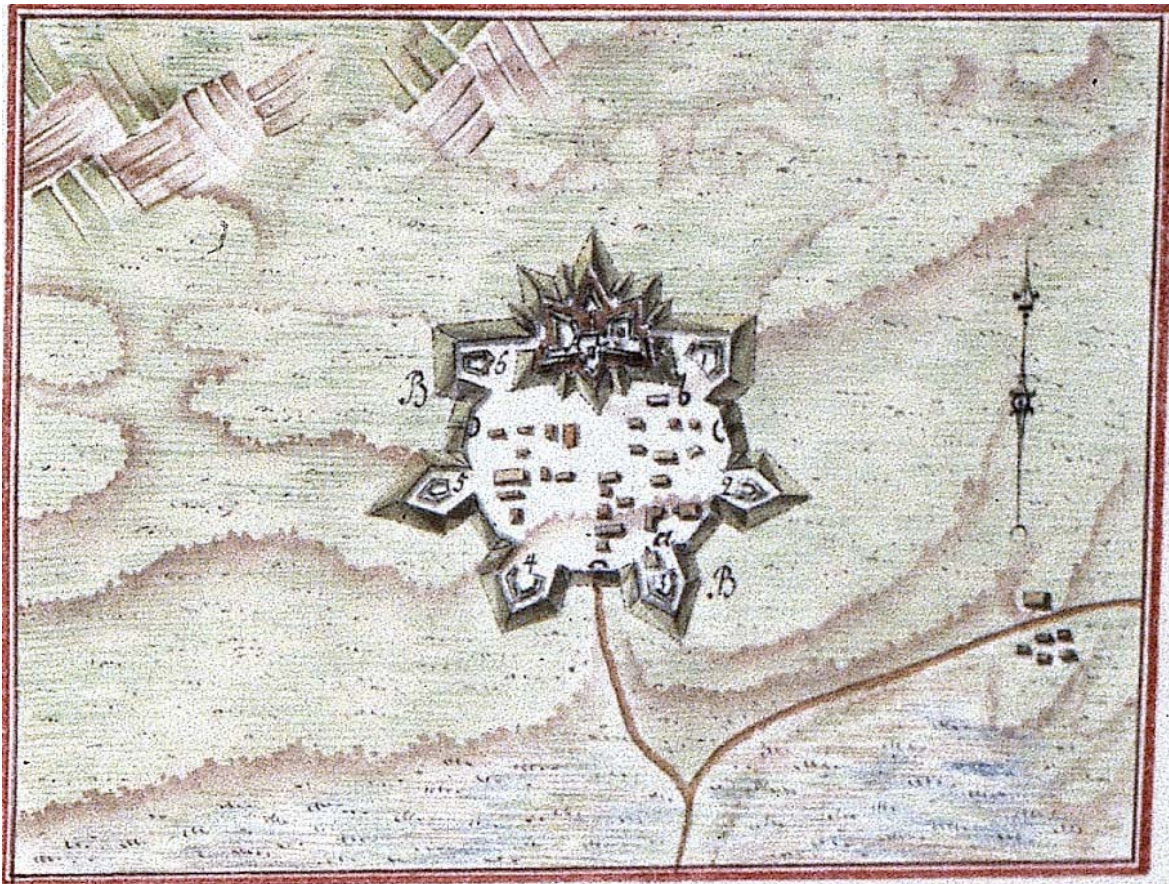

Luumäki, Taavetin linnoituksen inventointi ja kartoitus 4.5.-12.6.2009

Ulrika Kögäs

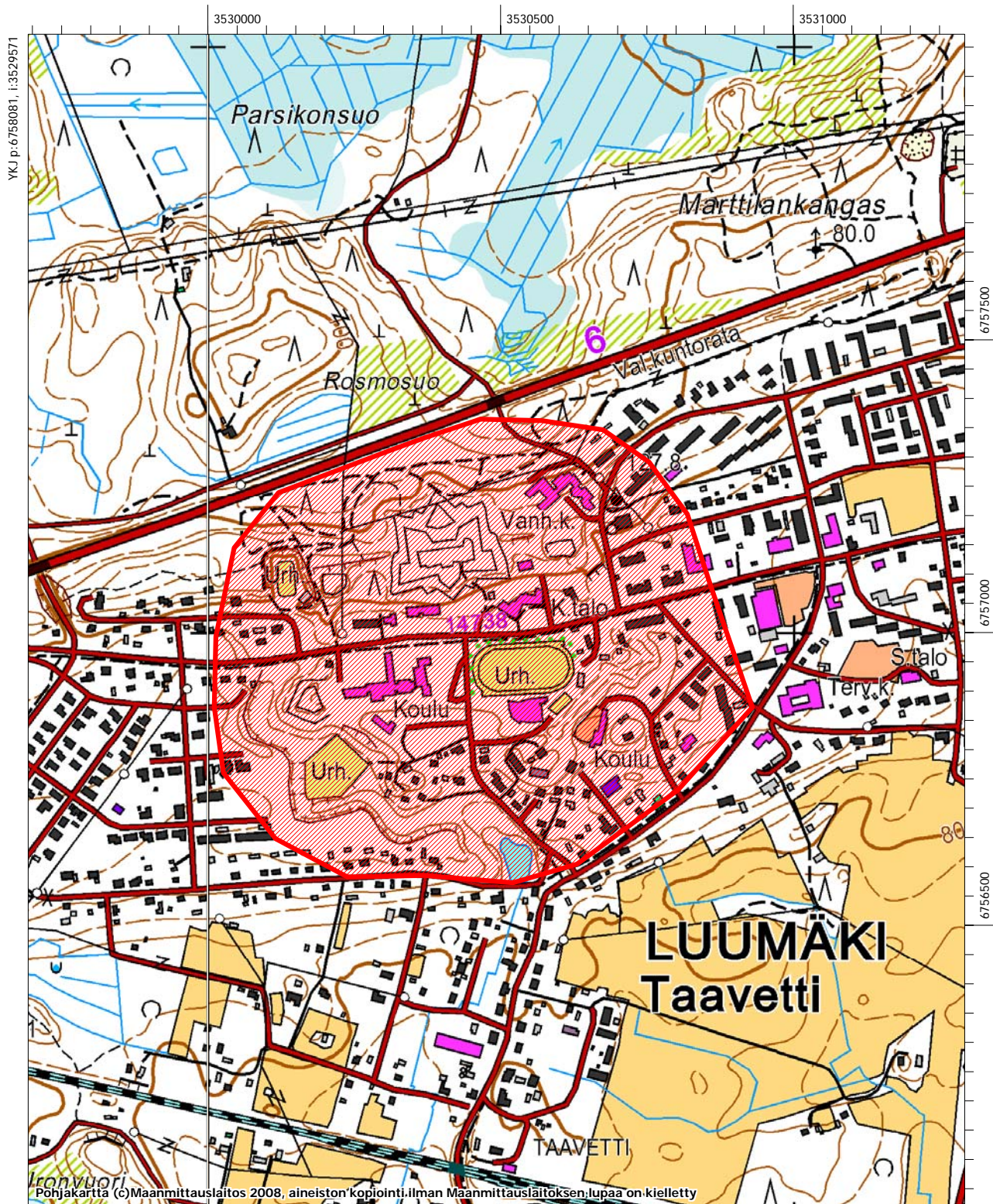

MUSEOVIRASTO

Arkisto- ja rekisteritiedot

MJ-rekisteritunnus:	1000001937
Muinaisjäännöstyyppi:	Puolustusvarustukset
Tyypintaranne:	Linnoitukset
Rauhoitusluokkaehdotus:	1
Kunta:	Luumäki
Tutkimuksen laatu:	Taavetin linnoituksen inventointi ja kartoitus
Ajoitus:	1700–1800 -luku
Peruskartta:	313111 Luumäki Linnoituksen keskipiste pkoo: 6756985, ikoo: 3530433 Sitadellin keskipiste pkoo: 6757130, ikoo: 3530405
Tutkimuslaitos:	Museovirasto, rakennushistorian osasto (MV/RHO)
Tutkimus- ja mittaustyöryhmä:	FM Ulrika Köngäs, FM Ilari Kurri, tutkimuspiirtäjät Pertti Malm ja Tapio Hirvonen
Kenttätyöaika:	4.5.–12.6.2009, mittaustyöryhmä: 20.4.–12.6.2009
Tutkitun alueen laajuus:	Linnoituksen alue noin 60 ha
Rahoittaja:	Kaakkois-Suomen TE-keskus ja Museovirasto, 40 000 €
Mustavalkonegatiivit:	MV/RHOA 217846: 1–23
Digitaalikuvat:	Taavetin linnoitus: MV/RHOA 217846: 24–91 Muut tarkastetut kohteet: MV/RHOA 217846: 92–107
Alkuperäinen raportti:	Museoviraston rakennushistorian osaston arkisto (RHOA)
Kopiot (3 kpl):	Museovirasto, Haminan toimipiste Etelä-Karjalan museo Luumäen kunta

Luumäki
Taavetin linnoitus

Tiivistelmä

Tutkimusten tarkoituksena oli päivittää Luumäen Taavetin linnoituksen tutkimus- ja dokumentointitilannetta, mittausdokumentointia ja kehittää opastusjärjestelmää osana Pietarin kivikilpi -hanketta. Pietarin kivikilpi -hankkeen tavoitteena on ollut parantaa Kaakkois-Suomen linnoitusten saavutettavuutta matkailukohteina muun muassa opastusjärjestelmien ja verkkosivujen avulla. Taavetin linnoitusta ei ole aikaisemmin systemaattisesti inventoitu. Tutkimukset rahoitti Kaakkois-Suomen TE-keskus ja Museovirasto yhteensä noin 40 000 eurolla. Lisäksi Museoviraston dokumentointiyksikkö teki kenttä- ja jälkityöt virkatyönä.

Taavetin linnoitusta alettiin rakentaa Luumäen Marttilan kylään vuonna 1773. Linnoituksella haluttiin suojella Hämeenlinnasta Pietariin johtavaa tietä, joka Luumäen Marttilassa haarautuu kohti Haminaa. Taavetin linnoitus rakennettiin näiden tärkeiden teiden risteykseen, Haminan ja Lappeenrannan väliin. Kaakkois-Suomea linnoitettiin 1790-luvun alussa Alexander Suvorovin johdolla ja samalla Taavetin linnoituksesta muodostui osa laajempaa Pietarin puolustukseksi rakennettua linnoitusketjua. Taavetin linnoitus rakennettiin kuuden bastionin ja niitä yhdistäneiden kurtiinimuurien muodostamaksi tähtimäiseksi linnakkeeksi. Linnoituksen pohjoisosaan rakennettiin sisälinnoitus, eli sitadelli. Linnoituksen sisäpihalle rakennettiin varuskuntakaupunki. Linnoitus on halkaisijaltaan noin 800 m pitkä.

Nykyisin Taavetin linnoitus on osittain jäänyt Luumäen kuntakeskuksen alle. Asutuksen leviäminen ja keskustaajaman rakentaminen on vuosikymmenien ajan vaurioittanut ja tuhonnut linnoituksen rakenteita. Inventoinnin maastotöiden aikana koko linnoituksen alue tarkastettiin ja säilyneet rakenteet dokumentoitiin ja kartoitettiin. Parhaiten linnoituksesta on säilynyt sen pohjois- ja länsiosat. Vaikka rakentaminen on kuntakeskuksessa ollut runsasta, on linnoituksen kokonaisuus yhä hahmotettavissa maastossa. Osa omakotitaloteista sijaitsee korotettujen kavaljeerivarustusten pihalla ja vallien muotoja on hyödynnetty kukkaistutuksissa. Linnoituksessa on tehty restaurointi- ja korjaustöitä vuodesta 1985 lähtien. Etenkin sitadellin alue on täysin restauroitu. Taavetin linnoituksen läpi kulkevan Linnalantien pohjoispuolella on säilynyt jäänteitä linnoituksen sisäpuolella sijainneista varuskuntarakennuksista. Maanpäälliset rakenteet ja maan alla olevat kulttuurikerrokset voidaan arvottaa luokkiin 1-3. Arvotus tehtiin maastossa tehtyjen havaintojen perusteella ja se toimii pohjana rakennus- ja maankäyttöhankkeiden suunnittelussa. Luokkaan 1 määritettiin ne alueet, joissa maanpinnalla oli erotettavissa rakenteita. Luokkaan 2 määritettiin alueet, joissa maata on muokattu rakentamisen tai muun maankäytön yhteydessä ja joissa on sijainnut ja mahdollisesti säilynyt linnoitukseen liittyviä rakenteita ja kulttuurikerroksia. Luokkaan 3 määritettiin alueet, joissa rakentamisen tai muun maankäytön katsottiin tuhonneen mahdolliset historialliset kerrokset. Mikäli luokkiin 1 ja 2 määritetyillä alueilla tehdään töitä, joiden aikana maahan kajotaan, on tarvittavista toimenpiteistä ja tutkimuksista neuvoteltava etukäteen Museoviraston kanssa.

Sisällysluettelo

ARKISTO- JA REKISTERITIEDOT	2
PERUSKARTTAOTE	3
TIIVISTELMÄ	4
SISÄLLYSLUETTELO	5
1 JOHDANTO	7
2 YMPÄRISTÖ JA MAISEMA	8
3 LINNOITUKSEN HISTORIAA	9
4 TUTKIMUSHISTORIA, LINNOITUKSEN MAISEMANHOITO JA RESTAUROINTI ..	21
4.1 Aikaisemmat tutkimukset, arkistolähteet ja kartta-aineistot.....	21
4.2 Restaurointi ja maisemanhoito	24
5 INVENTOINTIMENETELMÄT JA SUOJELURAJAUS.....	28
6 KARTOITUS- JA INVENTOINTIHAVAINNOT	30
6.1 Sitadellin alue	31
6.2 Ensimmäinen bastioni	47
6.3 Ensimmäinen kurtiinimuri.....	50
6.4 Toinen bastioni.....	51
6.5 Toinen kurtiinimuri.....	54
6.6 Kolmas bastioni.....	55
6.7 Kolmas kurtiinimuri	58
6.8 Neljäs bastioni	59
6.9 Neljäs kurtiinimuri.....	61
6.10 Viides bastioni	62
6.11 Viides kurtiinimuri	66
6.12 Kuudes bastioni.....	67

6.13	Linnoituksen uloimmat varustukset	70
6.14	Rakennusten pohjat	76
6.15	Linnoituksen ympäristö	84
6.15.1	Rosmosuo	86
6.15.2	Marttilankangas 1	87
6.15.3	Kissanonnenkangas 1	89
6.15.4	Marttilankangas 2	91
6.15.5	Kiurula Kairlamminmäki	92
6.15.6	Kissanonnenkangas 2	94
6.15.7	Heimala Koivula	95
6.15.8	Tervalamminsuu.....	96
7	YHTEENVETO	97
8	LÄHTEET	99

LIITEET:

- 1. Yleiskartta Taavetin linnoituksesta**
- 2. Yleiskartta Taavetin linnoituksen sitadellista**
- 3. Mittausdokumentointiraportti (kirjoittanut Ilari Kurri)**
- 4. Mustavalkonegatiiviluettelo**
- 5. Digitaalikuvaluettelo**
- 6. Taulukko Taavetin linnoitusta kuvaavista vanhoista kartoista**
- 7. Linnoituksen asemakaavat vuosilta 1799 ja 1803 asemituna nykykartalle**
- 8. Taavetin linnoituksen tutkimuksellisesti ja suojellisesti mielenkiintoiset alueet**
- 9. Kartta kunnallisteknisistä töistä**
- 10. Karttaote linnoituksen ympäristössä tarkastetuista kohteista**

1 Johdanto

Taavetin linnoituksen inventointi ja kartoitus olivat osa Pietarin kivikilpi -hanketta. Hankkeen tavoitteena on päivittää Kaakkois-Suomen linnoitusten dokumentointia ja inventointia sekä parantaa linnoitusten saavutettavuutta matkailukohteina. Kaakkois-Suomen linnoitukset ovat osa 1700-luvun lopussa Pietarin puolustukseksi rakennettua linnoitusketjua. Pietarin kivikilpi -hankkeen myötä kenttätöitä on tehty vuonna 2008 Savitaipaleella Kärnäkosken ja Järvi Taipaleen linnoituksilla, Anjalankoskella Liikalan linnoituksella sekä Valkealassa Utin linnoituksella¹. Taavetin linnoitus kartoitettiin 20.4.–12.6.2009 ja inventoitiin 4.5.–12.6.2009.

Tutkimuksia rahoitti Kaakkois-Suomen TE-keskus 90 %:lla ja Museovirasto 10 %:lla. Yhteensä tutkimusten kustannukset olivat noin 40 000 € Museoviraston dokumentointiyksikkö teki kenttä- ja jälkityöt virkatyönä. Museovirastossa hankkeen koordinaattorina toimi Päivi Eronen. Inventoinnista vastasi tutkija Ulrika Köngäs. Mittausdokumentoinnin toteuttivat Ilari Kurri, Pertti Malm ja Tapio Hirvonen ja siitä vastasi tutkija Ilari Kurri. Venäjänkielisen kartta-aineiston ja arkistomateriaalin suomensi Varvara Protassova.

Luumäen Taavetin linnoitus on rakennettu vuosina 1773–1796 Luumäen Marttilan kylään, Haminaan, Kouvolaan ja Lappeenrantaan johtavien teiden strategiseen risteykseen. Inventoinnissa ja kartoituksessa määritettiin muinaisjäännöksen rajat ja linnoituksen eri osien säilyneisyys. Taavetin linnoituksen lisäksi tarkastettiin sen ympäristöstä kahdeksan kohdetta, joista kuusi todettiin kiinteiksi muinaisjäännöksiksi ja kaksi mahdollisiksi muinaisjäännöksiksi. Vain yksi tarkastetuista kohteista, Kiurulan Karilammenmäen maavalli, oli entuudestaan merkitty muinaisjäännösrekisteriin. Muut tarkastetut kohteet olivat kuopat sitadellin pohjoispuolella (Rosmosuo), linnoituksen aikainen rajakivi (Marttilankangas 1), linnoituksen aikainen venäläisten hautausmaa (Kissanonnenkangas 1), linnoituksen todennäköinen maalivalli (Marttilankangas 2), mahdollinen sotilasleiripaikka (Kissanonnenkangas 2), mahdollinen rakennuksenpohja (Heimala Koivula) sekä todennäköisesti toisen maailmansodan aikaiset kuopat Savitaipaleen tien varressa (Tervalamminsuo). Lisäksi linnoituksen ympäristössä havaittiin maastossa todennäköisesti linnoituksen rakentamisen aikaisten maansiirtotöiden jälkiä.

Taavetin linnoitusta ei ole aikaisemmin inventoitu. Taavetin linnoituksesta on tehty ensimmäinen mittauspiirustus vuonna 1966, jossa on kuvattu linnoituksen säilyneisyys. Seuraava säilyneisyydestä kertova mittauspiirustus on vuodelta 1975, Taavetin linnoituksen ulkoluiskien mittauksen tuotoksena. Kuntalaisen ovat hoitaneet linnoitusta puustoa raivaamalla 1960-luvulta lähtien. Museovirasto aloitti työllisyysvaroin sitadellin restauroinnin vuonna 1985. Restauroinnin yhteydessä on tehty myös muutamia mittauspiirustuksia mm. sitadellin vallien läpileikkauksista ja poternista. Linnoitusta on hoidettu 1990-luvulla etupäässä puuston ja vesakon raivaamisella. Sitadellin lisäksi ensimmäisen ja kuudennen bastionin muurikiveyksiä on korjattu ja restauroitu 2000-luvulla. Arkeologisia kaivauksia Taavetin linnoituksessa ei tiettävästi ole tehty.

Tutkimuksen lähdemateriaali perustuu kirjallisuuden ohella pääosin Venäjän sotahistorian keskusarkiston (RGVIA) piirustus- ja karttakokoelmaan, josta osa on kuvattu mikrofilmeille Museoviraston rakennushistorian osaston arkistoon. Lisäksi karttamateriaalia Taavetin linnoituksesta on venäläisen insinöörikomennuskunnan (VIK) kartta- ja piirustuskokoelmassa, Venäjän valtiollisen merisotalaivaston arkistossa (RGAVMF), sekä kansallisarkiston eri kokoelmissa.

---

¹ Ks. Hakanpää 2008a-d

2 Ympäristö ja maisema

Taavetin linnoitus on nykyisin suurelta osalta jäänyt Taavetin kuntakeskuksen alle. Kuntakeskuksen ja linnoituksen läpi kulkee nykyisin itä-länsisuuntainen Linnalantie, josta linnoituksen keskipaikkeilta haaraantuu etelään Koulutie. Linnalantie noudattelee vanhaa Ylistä Viipurintietä, joka on johtanut sisään linnoitukseen Utin ja Lappeenrannan porteista. Koulutie noudattelee linnoituksesta etelään Haminan portin kautta kulkenutta Haminantietä. Kuntakeskuksen rakentaminen on vuosikymmenien aikana tuhonnut ja vaurioittanut linnoituksen valleja ja varustuksia, mutta alkuperäinen linnoituksen muoto on yhä havaittavissa rakennusten lomassa.

Linnalantien pohjoispuolella on linnoituksen osat säilynyt parhaiten. Sitadelli, sekä ensimmäinen ja kuudes bastioni ovat lähes täysin säästyneet rakentamisen aiheuttamilta tuhoilta. Linnoituksen eteläosassa sijaitsee paljon yksityisiä asuinrakennuksia, jotka on tehty osittain vallien päälle ja osittain vallien muotoja mukaillen niin, että alkuperäisiä valleja ja muureja on säilynyt pihoiden ja teiden varsilla. Linnoituksen piha, vanha varuskunta-alue, on maastonmuodoiltaan tasainen ja myös suurelta osin nykyisin rakennettu. Keskikohdalla sijaitsee paloasema, kirjasto sekä kunnantalo. Piha jakautuu Koulutien itäpuolella sijaitsevaan Taavettihallin ja urheilukentän alueeseen sekä Koulutien länsipuolella sijaiseviin koulurakennuksiin ja koulujen pihoihin. Taavetin linnoitus on kaivettu pohjoisosastaan osittain Salpausselän moreeniharjuun. Harju jatkuu nykyisin linnoituksen luoteispuolella länteen päin. Pohjoisessa linnoitusta rajaa Valtatie 6. Linnoituksen pohjoisosassa ympäristö on etupäässä harvaa mäntymetsää. Linnoitus rajautuu eteläpuolella vuonna 1954 padottuun Palolampeen², joka luo puistomaisen vaikutelman linnoituksen eteläosaan. Kuntakeskuksen eteläpuolella aukeaa metsätilkkujen ympäröimä peltomaisema.

Vanhaa rakennuskantaa Taavetissa on säilynyt vain vähän. Taavetin linnoituksen itäpuolella, linnoituksen ulkopuolella, Linnalantien varressa sijaitsee 1700-luvulle periytyvä Rusalan talo. Paikalla on tiettävästi sijainnut linnoituksen rakentamisen aikaan posti- sekä majatalo. Sitadellin itäpuolella sijaitsee 1800-luvun lopulla rakennetut vanha upseerirakennus ja arestirakennus, jotka liittyvät Taavetissa harjoitelleen 24. reservikomppanian rakennuksiin. Todennäköisesti myös sitadellin eteläpuolella glasiisiin rakennettu kivikellari on samanaikainen.³

---

² Kumpulainen 1992: 54

³ RakH I Luumäki Hm 4, Sotilaskartta Ia* 229/-- 2d 18/18 253:01

Kuva 1 Ilmakuva Taavetista vuodelta 2003. Kuvassa näkyy sitadelli, uusi kuntatalo sekä Linnanalantien eteläpuolella (kuvassa yläreunassa) urheilukenttä sekä koulurakennukset. Kuva: Lentokuva Vallas MV/RHOA 125403:1

3 Linnoituksen historiaa

Uudenkaupungin rauhan (1721) jälkeen Luumäen Marttilan kylästä oli muodostunut Kaakkois-Suomen maanteiden merkittävä risteys. Salpausselkää pitkin kulkeva Lappeenrantaan ja Viipuriin johtava Ylinen maantie haaraantui Marttilan kylän kohdalla Haminaan johtavaan tiehen sekä Savitaipaleelle ja edelleen Mikkeliin johtavaan tiehen.⁴ Turun rauhan jälkeen vuonna 1743 Venäjän raja siirtyi Kymijoelle ja Luumäestä tuli osa Venäjää. Vuonna 1769 linnoitusinsinööri Bibikov ja vuonna 1772 kenraali Tšernyšev tarkastivat Kaakkois-Suomen linnoitusten kunnan ja tekivät ehdotuksia linnoitusjärjestelmän täydentämisestä⁵. Kustaa III:n vallankaappaus vuonna 1772 pakotti venäläiset kiinnittämään huomiota koillisrajansa puolustukseen. Tarkastusmatkansa jälkeen kenraali Tšernyšev katsoi välttämättömäksi rakennuttaa linnoitus Hämeenlinnasta Pietariin johtavalle valtatielle Lappeenrannan ja Haminan

---

⁴ Toivanen 1980: 58

⁵ Toivanen 1980: 45

välille.⁶ Strategisesti tärkeä Luumäen Marttila päätettiin suojata linnoituksella ja estää näin ruotsalaisten mahdollinen selustahyökkäys Viipurin suuntaan. Samaan aikaan alettiin rakentaa varustusta Partakoskelle, Saimaan lounais- ja länsirannikon maakannaksia kulkevan Lappeenranta-Mikkeli tien varrelle.⁷ Taavettiin nousi lyhyessä ajassa huomattavan suuri varuskunta. Vuonna 1778 kenraali Rautenfeltin toimiessa linnoituksen komentajana oli varuskunnassa lähes 3600 miestä.⁸

Taavetin linnoitus rakennettiin pääosin kahdessa vaiheessa. Ensimmäinen rakennusvaihe oli vuosina 1773–1781. Myöhemmin Kustaan sodan 1788–90 jälkeen Kaakkois-Suomea alettiin varustaa kenraali Suvorovin toimesta⁹ ja Taavetin linnoituksen toinen rakennusvaihe käynnistyi. Pietaria suojaamaan rakennetussa puolustusjärjestelmässä linnoitukset eivät sijainneet heti rajalla sulkemassa vihollisen tietä, vaan puolustusvarustukset syvyysporrastettiin. Ensimmäiseen portaaseen kuuluivat Savonlinna, Kärnäkoski, Järvitaipale, Utti, Liikala, Kymnlinna ja Ruotsinsalmi. Nämä linnoitukset olivat sijoitettu niin, että ne sulki päätiet kapeikkojen kohdalla ja valvoivat vesistöjen ylityspaikkoja ja laivaliikennettä Saimaalla ja Suomenlahdella. Toiseen portaaseen kuuluivat Hamina, Taavetti ja Lappeenranta ja kolmanteen vyöhykkeeseen Pähkinälinna, Käkisalmi, Viipuri ja Kronstadt.¹⁰

Suvorov piti Taavetin linnoitusta reservien ja varastojen parhaimpana sijoituspaikkana. Taavetin linnoituskaupungissa oli oma varuskuntarykmentti tai pataljoona, tykistö ja insinöörikomennuskunta. Taavetin linnoitus sijaitsi muihin linnoituksiin nähden keskellä. Taavetista kulki hyviä teitä Kärnäkoskelle (47 km), Järvitaipaleeseen (43 km), Uttiin (36 km), Liikalaan (57 km), Haminaan (53 km) ja Lappeenrantaan (38 km). Taavetista päästiin kaikkiin linnoitettuihin rajatukikohtiin 14–16 tunnissa. Taavetista oli mahdollista edetä myös Savonlinnaan Ristiinan, Mikkelin, Juvan ja Sulkavan kautta kulkevaa tietä pitkin.¹¹

Ensimmäinen rakennusvaihe 1773–1781

Linnoitustyöt aloitettiin vuonna 1773. Keisarinna Katariina II vahvisti linnoitussuunnitelman seitsemäs heinäkuuta ja linnoitus sai nimensä Davidovskaja Krepost (Davidstad) samana päivänä vietetyn David Silunskilaisen (Tessalonikalaisen) muistopäivän mukaan.¹² Linnoitus suunniteltiin vuonna 1772 kolmea varuskuntapataljoonaa sekä tykistö- ja insinöörijoukkoja varten¹³. Linnoituksen koko oli suunnitelmien mukaan kaikkiaan noin 44,8 ha¹⁴. Linnoitukselle valittiin alueen puolustuksen ja liikenteen kontrolloinnin kannalta paras mahdollinen paikka. Linnoitus rakennettiin osittain Salpausselän harjulle. Kolmelta puolelta seutua rajasi suo, Kivijärvi ja joki. Linnoituksen pääsi ohittamaan vain pieniä vaikeakulkuisia kyläteitä pitkin, mutta näiden katsottiin olevan liian kivisiä, mäkisiä ja paikoittain soistuneita, jotta niitä pitkin olisi voitu kuljettaa raskaita kuormia. Niinpä Ylisen Viipurintien liikenne ohjautui kulkemaan linnoituksen läpi. Linnoitukseen rakentamiseen tarvittu materiaalit saatiin pääosin lähiympäristöstä. Maaperä oli alueella hiekkaista ja siitä saatiin ainesta maavalleihin. Kiviä saatiin lähistön kylistä ja Lappeenrannantien varrelta. Koska ympäröivien metsien todettiin

---

⁶ Rekola 1989: 114

⁷ Toivanen 1980: 46,58

⁸ Ahto 1974: 45

⁹ Rekola 1989: 105-106

¹⁰ Astala 1967: 170

¹¹ Astala 1967: 160

¹² Rekola 1989: 114

¹³ RGVIA 349:12:1874

¹⁴ Pinta-ala on mitattu kartasta RGVIA 349:12:1883

olevan liian harvaa, jouduttiin puut hankkimaan kauempaa. Linnoitukseen piti myös rakentaa kaivoja, joiden syvyydeksi linnoituksen suunnitteluvaiheessa arvioitiin noin 3 ½ sylvä (7,5 m).¹⁵ Taavetin eteläpuolella oli myös tiilitehdas Lavin kylän lähellä, Haminaan johtavan tien vieressä¹⁶.

Linnoitusta varten maata pakkolunastettiin noin 657 ha kokoinen alue kahdeksalta tilalliselta ja alue tyhjennettiin alkuperäisistä asukkaista¹⁷. Maanomistajat saivat menettämistään maista ja kärsimistään vahingoista korvausta. korvauksen määrästä ei ole tietoa.¹⁸ Postimies Johan Bernitz sai jäädä asumaan majataloonsa Lappeenrannanportin ulkopuolelle, Savitaipaleen tien risteykseen, koska majatalo sijaitsi keskeisellä paikalla¹⁹. Samalla paikalla on yhä pystyssä aumakattainen ja puurakenteinen asuinrakennus. Tämä linnoituskokonaisuuteen kiinteästi kuuluva ns. Rusasen talo on rakennettu ilmeisesti jo 1720-luvulla postitaloksi. Myöhemmin rakennusta on käytetty mm. kievari- ja käräjätalona.²⁰

Kartta 1 Yleiskartta Taavetin linnoitusalueesta vuodelta 1773. Kartassa näkyy linnoitukselle paikallisilta asukkailta pakkolunastettu kuusitoistakulmainen alue ja keskellä seitsenkulmainen linnoituksen paikka. Karttalähde: MV/ VIK Hamina 802

¹⁵ RGVA 349:12:1879

¹⁶ RGVA 349:12:1893

¹⁷ VIK Hamina 801 & 802

¹⁸ KA/ Venäläiset sotilasasiakirjat, rulla NL 205, osa 41 s. 37.

¹⁹ Kumpulainen 1992: 216

²⁰ Museovirasto, VAT/Rakennettu kulttuuriympäristö –rekisteri

Linnoitus suunniteltiin tähdenmuotoiseksi ja sen sisälle oli tarkoitus rakentaa ruutukaavoitettu kaupunki²¹. Ylinen Viipurin tie tuli kulkemaan linnoituksen läpi Suunnitelmien mukaan linnoitukseen tuli rakentaa viisi bastionirintamaa ja pohjoisreunalle kaponieri-varustus. Bastioneja yhdistävät kurtinimuurit oli tarkoitus suojata ulkopuolelta viidellä raveliinilla.²² Kartta-aineiston mukaan linnoituksen pohjoissivulle rakennettiin bastioni, jonka molemmin puolin sijaitsi nuolilinnakkeet, eli redantit²³. Vallit olivat maarakenteisia. Vuodelta 1780 peräisin olevalta työmaan tilannetta esittävästä kartasta käy ilmi, ettei maastoa oltu paljoa ehditty muokata. Vallirakenteiden poikkileikkaus piirroksista ilmenee, että vallihaudat ja vastavallit olivat vielä suurimmaksi osaksi suunnitelmatasolla tai vasta alustavasti maastoon muokattuja. Rinta- ja eskarppimuri on esitetty piirroksissa usein vielä tarkemmin muotoilemattomana maavallina, josta puuttuu muun muassa vallikäytävä ja ampumataso.²⁴ Vuoteen 1781 mennessä linnoitukseen todennäköisesti ehdittiin rakentaa valmiiksi glasiisi ja katvctie, vallihaudat ja bastionit.²⁵

Linnoituksen sisälle rakennettiin ensimmäisen rakennusvaiheen aikana puukirkko, kasarmeja, varastorakennuksia, lasaretti, erilaisia ulkorakennuksia sekä vahtituvat Haminan ja Utin porteille. Linnoituksen itäpuolella oli kolmen kauppiaan talot.²⁶ Linnoituksen porttien julkisivut ovat suunnitelmapiiroksissa koristeelliset ja rakennettu tiilestä tai kivistä²⁷. Todennäköisesti porteilla oli kuitenkin yhä vuonna 1803 vain puiset puomit²⁸.

Kuva 2 Suunnitelma linnoituksen porttien julkisivuksi vuodelta 1772. Karttalähde MV/RGVIA 349:12:1878

²¹ RGVIA 349:12:1879

²² Rekola 1989: 114-116

²³ Ks. esim. RGVIA 349:12:1887,1890, 1894-1901

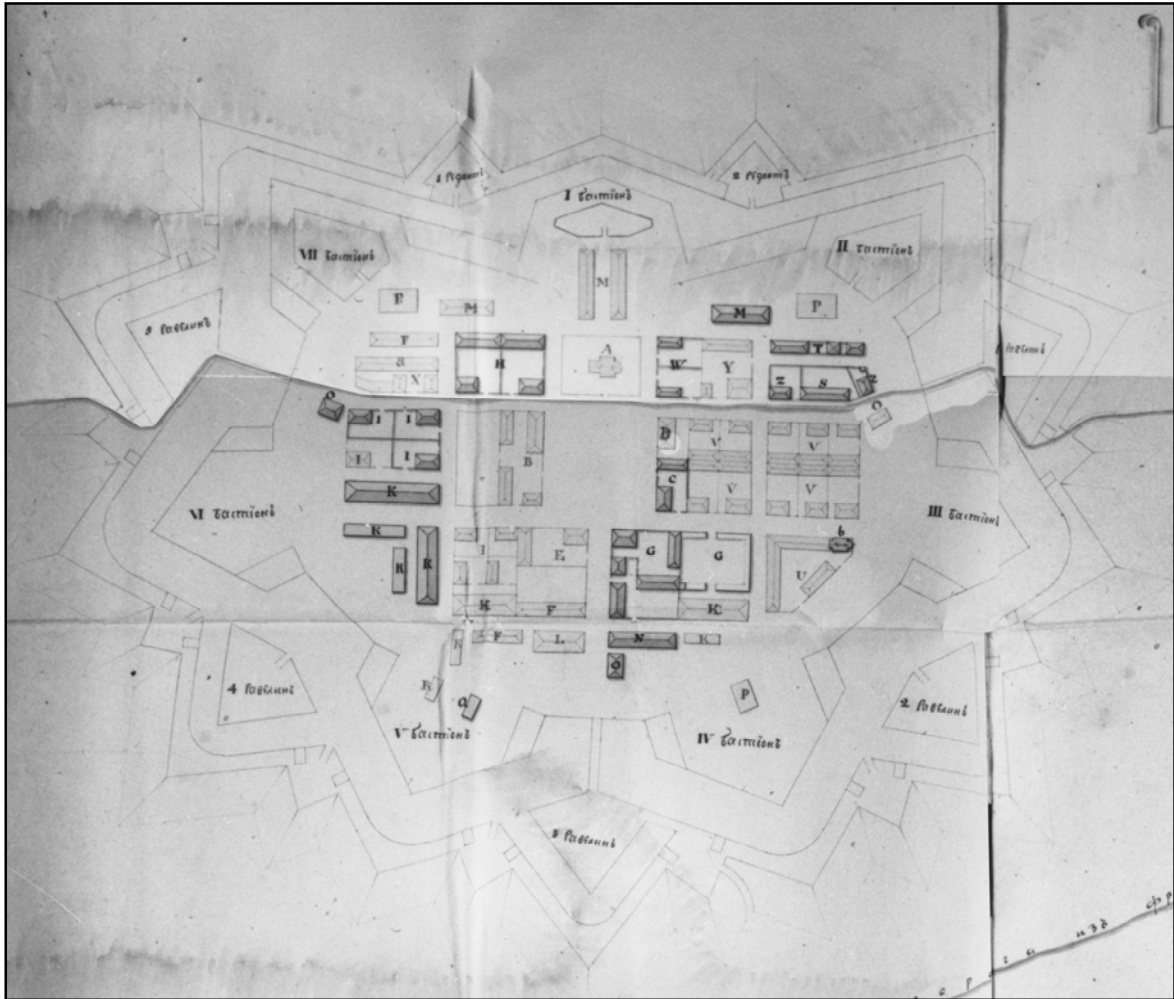
²⁴ RGVIA 349:12:1894-1899

²⁵ RGAVMF.F.3L.op.23.D.946.L.10ob-11;D.943.L.6 (Kyhika)

²⁶ RGVIA 349:12:1890,1889

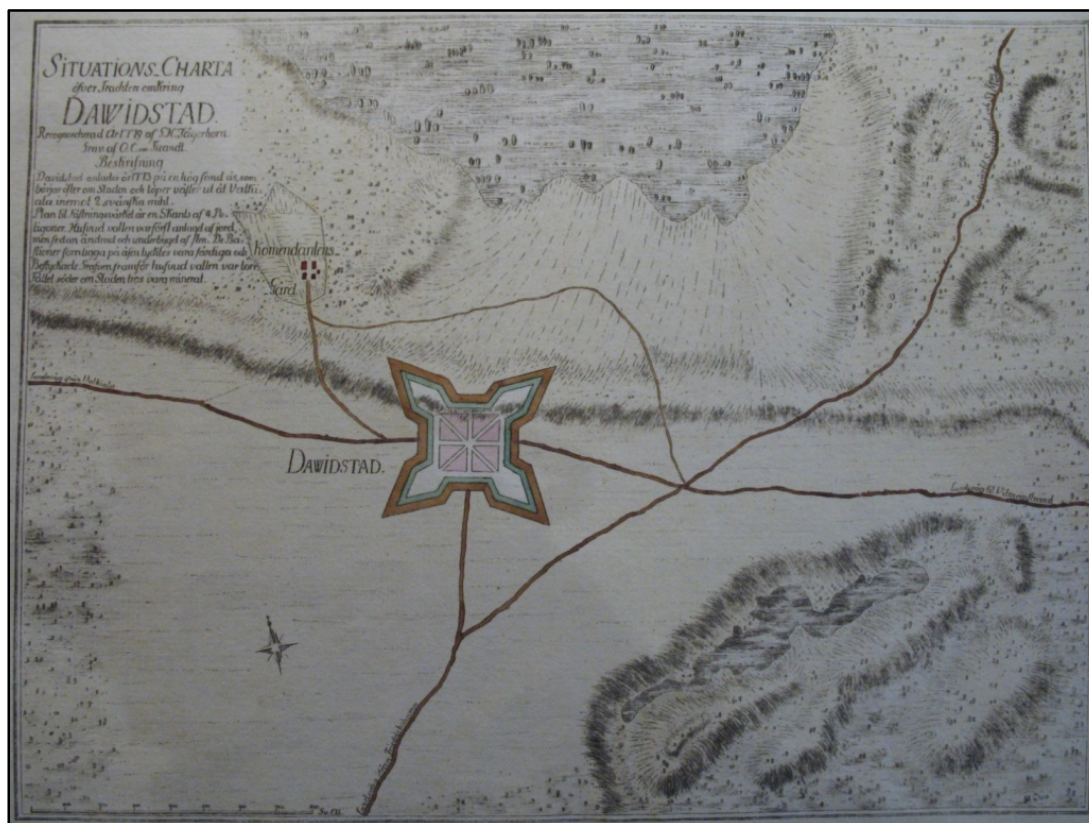
²⁷ RGVIA 349:12:1878

²⁸ RGVIA 349:12:1921

Kartta 2 Taavetin linnoituksen pohjapiirros vuodelta 1778. Kartassa näkyvät linnoituksen sisällä olevat valmiiksi merkityt rakennukset tummanharmaalla ja vielä rakentamatta olevat suunnitellut rakennukset vaaleanharmaina. Karttaan on numeroitu myös bastionit ja raveliinit. Pohjoisreunalla näkyy suunnitelmien mukaiset kaksi redanttia. Rakennukset: A= Kivirakenteinen varuskuntakirkko, B= Komendantintalo talousrakennuksineen ja puutarhoineen, C= Kenttämajurin talo, D= Päävartio, E= Tykistöntalo tykkipihoineen, F= Tykistön varikko ja makasiini, G= Insinööritalo ja työpiha, H= Pataljoonankomentajien esikunta ja talo, I= Upseerihuoneistoja, K= Sotilaskasarmeja sekä näiden yhteydessä olevia pyramideja (=varasto), L= Tykistön toimiväen kasarmi, M= Muonamakasiini, N= Tykistön makasiini, O= Vahtitupia porteilla, P= Ruutikellareita, Q= Linnoitussepänpaja, R= Tykistön sepänpaja, S= Pataljoonan lasaretti, T= Insinöörikomennuskunnalle kuuluvat talli sekä kuljetusväen kasarmi, U= Kauppiaiden puoteja, V= Porvarispihoja (taloja), W= Kirkonväen pihoja (taloja), X= Pataljoonain kansliat sekä näiden yhteydessä koulu, Y= Vierailijaintalo, Z= Pataljoonalääkärin ja tämän avustajien talo, a. Pataljoonalle kuuluvia vajoja materiaalien ym. säilytykseen, b. Väliaikainen puukirkko. Karttalähde MV/RGVIA 349:12:1890.

Ruotsalainen luutnantti Georg Henrik Jägerhorn teki Taavettiin vuonna 1779 tiedustelumatkan, josta on säilynyt linnoitusta esittävä kartta. Kartta poikkeaa kuitenkin samanaikaisista venäläisistä kartoista. Linnoitus on Jägerhornin kartassa piirretty nelibastioniseksi. Linnoituksen luoteispuolelle on merkitty komendantin talo. Koska varsinaiset linnoitustyöt etenivät hitaasti ja vielä ennen 1780-lukua suurin osa varustuksista on ollut matalia maavalleja, on ymmärrettävää, että Jägerhorn on saanut linnoituksesta virheellisen kuvan.

Kartta 3 Ruotsalainen tiedustelu kartta Taavetin linnoituksesta vuodelta 1799.

Karttalähde: KA/Sotilaskartta 1a*37/-- 2d 18/15 253:01

Linnoitustyöt päättyivät vuonna 1781. Linnoituksen varustukset olivat rapautuneet rakennustöiden päätyttyä niin paljon, että varustuksen muotoja oli vaikea enää hahmottaa ennen toisen rakennusvaiheen alkamista.²⁹

Toinen rakennusvaihe 1792–1796

Vuosina 1788–1790 käyty Kustaan sota osoitti, että venäläisten rajavarustuksissa oli puutteita. Suomen linnoitustöiden johtoon määrätty kreivi Alexandr Suvorov jatkoi vuonna 1792 Taavetin linnoitustöitä uusien suunnitelmien mukaisesti.³⁰ Tarkoitus oli saattaa linnoitus ajanmukaiselle tasolle. Samoihin aikoihin parannettiin muun muassa Olavinlinnaa ja rakennettiin rajan tuntumaan uusia linnoituksia Kärnäkoskelle, Liikalaaan, Uttiin, Järvi Taipaleelle, Kyminlinnaan ja Ruotsinsalmeen. Linnoitukset muodostivat yhdessä Suvorovin suunnitteleman Pietaria suojaavaan syvyysporrastetun linnoitusketjun. Taavetin uudessa linnoitussuunnitelmassa kuutta bastionia yhdistivät kurtiinimuurit. Bastionien sisälle rakennettiin tykkejä varten korkeat varustukset, kavaljeerit.³¹ Kavaljeerien eskarppimuurit ja vallihaudan kontreskarppimuurit kivettiin. Bastionirintama vahvistettiin raveliineilla.³² Merkittävin muutos linnoituksen rakenteessa oli linnoituksen pohjoisosaan rakennettu sitadelli, eli sisälinnoitus. Sitadelli oli varuskunnan viimeinen vetäytymispaikka, jos vihollinen pääsi etenemään ulommille

²⁹ RGAVMF.F.3L.op.23.D.946.L.10ob-11;D.9436.L.6(Kyhika)

³⁰ Rekola 1989: 116, Toivanen 1980: 59

³¹ Astala 1967: 172, RGVIA 349:12:1902

³² RGVIA 349:12:1902-1903, Rekola 1989: 116, Toivanen 1980: 59

varustuksille. Sitadelli koostui neljästä puolibastionista, bastionista, kurtiinimuurista ja raveliinista³³. Eskarppimuurit, kontreskarppimuurit ja vallihaudanoja kivettiin. Sitadellin vallihaudat varustettiin myös puupaaluin, samoin kuin linnoituksen bastionirintamat.³⁴ Kiveyksien muuraamisessa käytettiin kalkkilaastia tai muuri tilkittiin sammaleella³⁵. Rakentamisessa tarvittava kalkkikivi louhittiin ja kalkki poltettiin Lappeenrannassa³⁶. Linnoitus oli kokonaisuudessaan noin 43,8 ha laaja³⁷. Haminan tie, joka kulki linnoituksen kaakkoispuolelle, muutettiin kulkemaan linnoituksen läpi. Näin linnoitukseen johti kolme porttia: Haminan, Lappeenrannan ja Utin portit.³⁸

Kartta 4 Taavetin linnoitus vuonna 1796. Kartan rakennukset: a. Vanha, huonokuntoinen puurakenteinen kirkko, b. Kivirakenteinen komendantintalo sekä kanslia ja apurakennukset, c. Kivirakenteinen ruutikellari, d. Esikunta- ja yliupseereiden talot, e. Kenttämajurin talo, f. Pataljoonan yliupseeritalot, g. Insinöörien esikunta- ja yliupseeritalot näihin liittyvine rakennuksineen, h. Linnoituksen materiaalivarikko, i. Pataljoonan lasaretti, k. Lääkärintalo, l. Papintalo, m. Muonamakasiini, o. Vahtitupa Lappeenrannan portilla, p. Vahtitupa Haminan portilla, q. Sotilaskasarmit, r. Sotilaspyramidit (*varastot*), s. Linnoituksen nykyinen kuljetusväen tupa. Karttälähde MV/RGVIA 349:12:1904

³³ RGVIA 349:12:1927

³⁴ Kumpulainen 1992: 224, RGVIA 348:12:1904-1906

³⁵ KA/ Venäläiset sotilasasiakirjat, rulla NL 205, osa 42 s. 27–36

³⁶ KA/ Venäläiset sotilasasiakirjat, rulla NL 205, osa 42 s. 27–36

³⁷ Pinta-ala mitattu kartasta RGVIA 349:12:1921

³⁸ esim. RGVIA 349:12: 1908 & 1927, VIK Hamina 803, Siiröpää 2006:27

Osa vanhemman rakennusvaiheen rakennuksista säilyi linnoituksen sisällä. Uusia rakennuksia rakennettiin linnoituksen sisälle vielä 1800-luvun puolella. Taavetin linnoituksessa oli linnoituskaupunki, jossa oli riittävästi kasarmeja rykmentin sijoittamista varten varastoineen, komendantintaloineen ja kirkkoineen³⁹. Toisen rakennusvaiheen aikana linnoitukseen rakennettiin mm. komendantintalo, sotilaskasarmi, kauppiasantalo sekä ruutikellari kolmannen bastionin sisäpuolelle. Puukirkko korvattiin kivikirkolla. Sitadellin sisälle rakennettiin vartiotupa ja ruutikellari.⁴⁰ Sitadellin molemmin puolin sijaitsi yhteensä kuusi kesäkeittiötä, jotka olivat pieniä uunillisia puurakennuksia⁴¹. Lokakuussa 1799 linnoituksessa oli yhteensä reilut 30 kivitai puurakennusta⁴². Linnoituksen toinen rakennusvaihe päättyi vuonna 1796. Uusien suunnitelmien mukainen varustus oli saatu lähes valmiiksi. Linnoituksen alueella näkyy kuitenkin yhä nykyään merkkejä töiden kesken jäämisestä. Esimerkiksi linnoituksen lounaispuolen uloimmille varustuksille kasatuilla kivillä on todennäköisesti ollut tarkoitus kivetä vallihaudan kontreskarppivalleja, mutta työ on jäänyt kesken.

Vuonna 1792 Suvorovin tekemän ehdotuksen mukaan oli Taavettiin tai Lappeenrantaan sijoitettava korvolantteina, eli lentävinä osastoina 6 jalkaväkipataljoonaa, 2 rakuunaeskadroonaa ja 1 kasakkarykmentti⁴³. Taavettiin suunniteltiin vuosina 1792–1793 sijoitettavan 52 tykkiä (ks. taulukko 1)⁴⁴. Vuonna 1793 Taavetin linnoituksen kivityöt saatiin valmiiksi ja linnoituksen todettiin olevan aseistettu ja puolustuskunnossa⁴⁵. Ristiriitaisesti vuoden 1796 kartassa linnoituksen kerrotaan olevan yhä puutteellinen. Linnoituksessa ei ollut vielä aseita eikä tykkimiehiä. Insinöörihenkilöstöä oli kaksi yliupseeria ja 12 työmestaria sekä muuta henkilökuntaa.⁴⁶ Vuonna 1799 on Taavetin linnoituksen sanottu olevan varustettu 102 tykillä, 12 haupitsilla ja 15 mörssärillä.⁴⁷ Mahdollisesti suunnitelma tykkimäärien lisäämisestä ei todellisuudessa ole täysin toteutunut.

Taulukko 1 Erittely Taavetin linnoitukseen tarvittavista asemääristä todennäköisesti vuodelta 1793⁴⁸. Venäläisestä asiakirjasta suomentanut Varvara Protassova

	24 naulan tykkejä	18 naulan tykkejä	12 naulan tykkejä	6 naulan tykkejä	Puolen puudan ⁴⁹ haupitseja	Yhteensä
Sitadelliin	6	8	9	5	2	30
1. Bastioniin	-	1	2	-	1	4
2. Bastioniin	-	-	-	2	1	3
3. Bastioniin	-	-	1	2	1	4
4. Bastioniin	-	-	-	3	-	3
5. Bastioniin	-	-	-	2	1	3
6. Bastioniin	2	1	2	-	-	5
Yhteensä	8	10	14	14	6	52

³⁹ Astala 1967: 187-189

⁴⁰ ks. esim. RGVIA 349:12:1904 & 1927, VIK Hamina 803, VIK Hamina 807

⁴¹ RGVIA 349:12:1914

⁴² RGAMF.F.3L.op.23.D.977.L.44

⁴³ Rekola 1989:116

⁴⁴ Astala 1967: 162, KA/ Venäläiset sotilasasiakirjat, rulla NL 205, osa 42 s. 69

⁴⁵ KA/ Venäläiset sotilasasiakirjat, rulla NL 205, osa 42 s. 71–72

⁴⁶ RGAVMF.F.3L.op.23.D.946.L.10ob-11;D.946.L.6 (Kyhika)

⁴⁷ Rekola 1989: 116, KA/ Venäläiset sotilasasiakirjat, rulla NL 205, osa 42 s. 69

⁴⁸ KA/ Venäläiset sotilasasiakirjat, rulla NL 205, osa 42 s. 69

⁴⁹ 1 puuta on 40 naulaa eli noin 16,38 kg

Taulukko 2 Taavetin linnoituksessa suoritettujen töiden ja niiden suorittamiseen tarvittavien henkilöiden lukumääriä ja kustannuksia. Yhteensä korjaustöihin on tarvittu materiaalikuluineen, työkaluineen ja palkkarahoineen 12456 ruplaa ja 25 kopeekkaa. Lisäksi ylimääräisiin kuluihin tarvittiin 1699 ruplaa 75 kopeekkaa ja piirustusten ja kirjallisten dokumenttien korjaamiseen 150 ruplaa. Asiakirja on todennäköisesti vuodelta 1792 tai 1793.⁵⁰

Mestarit ja työmiehet	Työhön tarvittava väen määrä päivää kohti	Työn hinta:		Työn kesto ja aikaväli
		Rupla	Kopeekka	
3000 puun kaatamiseen astioiden tekoa varten työmiehiä:	25	43	75	1.2.-15.3. (35 pv)
Astioiden valmistukseen (saavien, vatien, ämpäreiden, kalkkilaatikoiden ja kourujen tekoon) kirvesmiehiä:	10	37	50	1.2.-1.5. (75 pv)
Kalkinvalmistukseen (4000 kpl 20 puudan ⁵¹ tynnyriä) kalkkimiehiä:	Vapaita palkattuja 1 Sotilaita 4 Työmiehiä 120	105 25 850	- - -	1.2.-2.7. (125 pv)
Astiapuiden, turpeiden ja kalkin kuljetuksiin hevosia ja hevosmiehiä:	12	840	-	10.2.-1.8. (140 pv)
Eskarpin kivimuuraukseen kalkilla sekä glasiisin ja kontreskarpin muuraukseen sammalsaumoilla, kivityömiehiä:	Vapaita 20 Sotilaita 90 Työmiehiä 600	1260 337 2250	- 50 -	1.5. -1.8. (75 pv)
Ulko- ja sisävarustusten turvapäällystykseen:	Turvemestareita 35 Työmiehiä 140	56 224		20.5.-1.8. (32 pv)
Rintamuurin, -?--, bankettien ja glasiisin maatoihin & maansiirtoon vallihaudasta:	Työmiehiä 350	1262	50	1.5.-1.8. (75 pv)
Miehiä materiaalivalmisteluun sekä mestareiden aputyömiehiä:	Kirvesmiehen apulaisia 10 Seppiä 4 Turpeiden leikkaamiseen 30 Sammalten keräämiseen ja kuljetukseen 30 Hiilenpolttoon 10	50 20 150 150 50		1.4.-1.8. (100 pv)
Palisadin toimitukseen ja tykinalustojen tekoon kirvesmiehiä:	30	112	50	1.5.-1.8. (75 pv)
Työkalujen valmistukseen seppiä:	1	7	50	1.2.-1.8. (150 pv)
Kalkin käsittelyyn työmiehiä:	20	75		1.5.-1.8. (75 pv)
Hirsien, hiekan, kalkin ja turpeiden kuljetukseen hevosia ja hevosmiehiä:	30	2250		1.2.-1.8. (150 pv)
Yhteensä maksettavaa rahaa		10156	25	
Materiaalihankintoihin		800		
Tarvikkeisiin ja työkaluihin		1500		

⁵⁰ KA/ Venäläiset sotilasasiakirjat, rulla NL 205, osa 42 s. 48 (suomennos Varvara Protassova)

⁵¹ 1 puuta on 40 naulaa eli noin 16,38 kg

Kartta 5 Taavetin linnoitus vuonna 1803. Karttaan merkityt rakennukset: A= Kivikirkko, B= Päävartio, C= Vartiorakennus, D= Vartiorakennuksia, E= Ruutikellari, F= Komendantin talo, G= Kuormasotilaiden talo, H= Esikuntaupseerirakennuksia, I= Pataljoonan ylipseerirakennuksia, K= Lääkärin rakennus, L= Papin talo, M= Kenttämajurin rakennus, N= Kenttämajurin rakennukseen kuuluva talousrakennus, O= Pataljoonan sairaala, P= Varastorakennuksia, Q= Talli, R= Kesäkeittiö, S= Esikuntaupseerirakennus, T= Esikuntaupseerien rakennukseen kuuluva talousrakennus, U= Ylipseerienrakennus, V= Piirtämö, W= Kasarmi, X= Tarvikevarikko, Y= Paja, Z= Muonavarasto, a= Anniskelupaikka, b= Kaivoja. Karttälähde: MV/VIK Hamina 803.

1800-luku

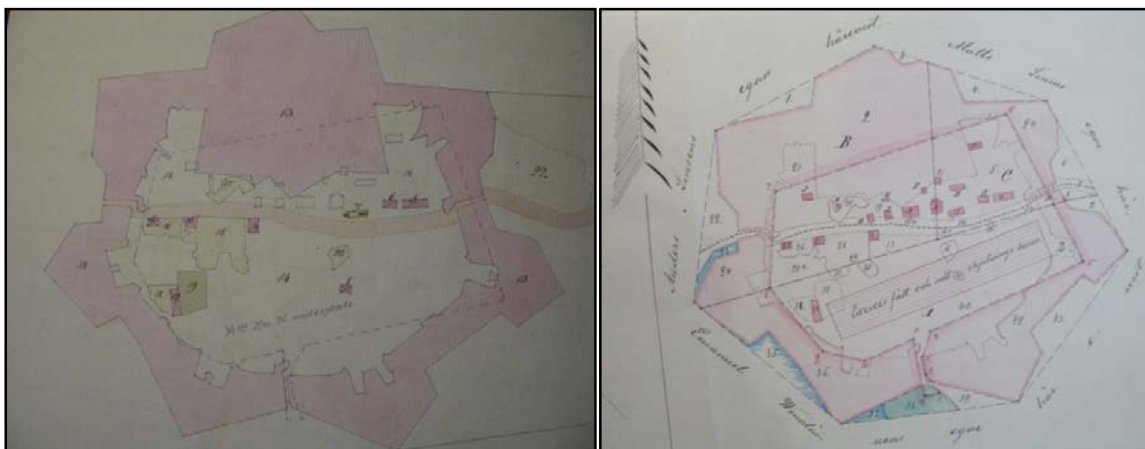
Taavetin linnoitus lakkautettiin jo vuonna 1803⁵². Linnoituksen rakennukset rappeutuivat hoidon puutteessa. Suomen sodan aikana vuonna 1808 linnoitusta korjattiin paikoittain. Ampumatasoja parannettiin, kivimuureja ladottiin uudelleen, rakennuksiin tehtiin pieniä korjaustöitä ja joitain puurakennuksia purettiin.⁵³ Joitakin rakennuksista ja sisälinnoituksen puupaaluja myytiin heti Suomen sodan jälkeen. Osa puurakennuksista purettiin polttopuiksi.⁵⁴ Huonokuntoisten rakennusten purkamissuunnitelmasta on olemassa vuodelta 1815 kartapiirros, johon on merkitty

⁵² Rekola 1989:116

⁵³ RGVIA 349:12:1926-1927

⁵⁴ Kumpulainen 1992: 221, Rekola 1989:116

purettavat rakennukset⁵⁵. Suurin osa rakennuksista kuitenkin myytiin suuressa huutokaupassa vuonna 1829⁵⁶. Vuonna 1832 linnoituksen sisälle on merkitty vielä 7 rakennusta kirkon lisäksi. Linnoituksen sisäpuolelle raivattiin niittyä ja peltoa.⁵⁷ Vuosina 1827–42 maat jaettiin uudelleen isossajaossa⁵⁸ ja myös linnoitusalue sai uudet maanomistajat. Kun Taavetin linnoitukseen sijoitettiin 24. reservikomppania, joka harjoitteli vanhan linnoituksen kentällä ja valleilla vuosina 1883–1901⁵⁹, jouduttiin alueen maat pakkolunastamaan uudelleen valtiolle silloisilta maanomistajilta, Anders Linseniltä, Matts Lensulta ja Emanuel Wenäläiseltä.⁶⁰ Linnoituksen eteläosaan tehtiin ampumaharjoitusrata ja linnoituksen poikkikulkevan Ylisen Viipurintien (nyk. Linnalantien) vierustalle rakennettiin uusia rakennuksia.⁶¹ Näistä 1800-luvun loppupuolen rakennuksista jäljellä on enää upseerirakennus ja arestirakennus sitadellin itä- ja kaakkoispuolella, sekä kellari sitadellin eteläpuolella.⁶² Linnoituksen ensimmäisen ja toisen bastionin yhdistänyt kurtiinimuuri tuhoutui Lappeenrannan portin eteläpuolelta ampumaradan rakentamisen yhteydessä.

Kartta 6 (vasemmalla) Taavetin linnoitus vuonna 1832. Karttaan on merkitty rakennukset: numerot 5–6=Vaja, 7=Kirkko, 8= Sepän paja, 9–11= Kasarmeja, 12= Vaja. Karttalähde: KA/MHA G 45¹ 34:1-3.

Kartta 7 (oikealla) Taavetin linnoitus reservikomppanian käytössä vuonna 1894. Linnoituksen eteläosaan on rakennettu ampumaharjoitusrata. Karttalähde: KA/Sotilaskartta 1a*230/--2d 18/18 253:01

1900-luku

Taavetista alkoi muodostua Luumäen kuntakeskus, kun 1910-luvulla kunnalliset kokoukset siirrettiin Taavettiin. Sitä mukaa kun kunnalliset laitokset syntyivät, ne sijoitettiin Taavettiin⁶³. Luumäen kunta alkoi käyttää linnoituksen sisällä sijainnutta lasarettia kulkutautisairaalaan vuonna 1918 ja entistä päällikön rakennusta orpokotina vuonna 1919. Vuonna 1922 valtio myi Taavetin linnoitusalueen ja 24. reservikomppanian rakennukset maa-aloineen Luumäen kunnalle

⁵⁵ RGVIA 349:12:1928. Kartta on mustavalkea mikrofilmikopio alkuperäisestä värillisestä kartasta. Puretuksi määrätyt talot ovat väritetty alkuperäiseen karttaan ”laimennetulla tussilla”, jota ei mustavalkeasta kuvasta pysty erottamaan.

⁵⁶ Rekola 1989:116

⁵⁷ MHA G 45¹ 34:1-3, Kumpulainen 1992: 221

⁵⁸ Kumpulainen 1992: 75

⁵⁹ Kumpulainen 1992: 353

⁶⁰ RakH I, Luumäki, Hm 4

⁶¹ VIK Hamina 806

⁶² Kumpulainen 1992: 440

⁶³ Kumpulainen 1992: 51-52

210 000 markalla.⁶⁴ Asutuksen leviäminen ja keskustaajaman rakentaminen on vuosikymmenien ajan vaurioittanut ja tuhonnut linnoituksen valleja⁶⁵.

Kuva 3 Ilmakuva Taavetista vuodelta 1939. Linnoituksen sisäosa on vielä lähes täysin rakentamatonta ja vallit erottuvat suhteellisen ehjinä. MV/RHOA

Taavetin keskustan nykyinen urheilukenttä on tasattu vanhan sotilasharjoituskentän itäosaan⁶⁶ jo ennen 1940-lukua. Nykyisin urheilukenttä on päällystetty ja sen eteläpuolella sijaitsee liikuntakeskus Taavetihalli. Kun Taavetin linnoitukselle tehtiin ensimmäinen tarkastuskäynti vuonna 1946, nykyrakentaminen oli yltänyt jo linnoituksen eteläosan valleille⁶⁷. Vanha kunnantalo rakennettiin sitadellin eteläpuolelle Linnalantien varteen vuonna 1950. Rakennus paloi vuonna 1986. Nykyinen kunnantalo rakennettiin samalla paikalle ja se valmistui 1988.⁶⁸ Kunnantaloa rakennettaessa linnoituksen kirkon perustukset todennäköisesti tuhoutuivat suurimmaksi osaksi. Kirkon perustuksista säästyivät vain pieni osa sen itäpäätyä. Suurin osa valleja tuhonneesta rakentamisesta on tapahtunut ennen 1970-luvun puoliväliä, jolloin Taavetin ulkoluiskat inventoitiin ja etenkin linnoituksen kaakkoisosan todettiin olleen jo pahasti vaurioitunut⁶⁹.

---

⁶⁴ RakH I, Luumäki, Hm 4

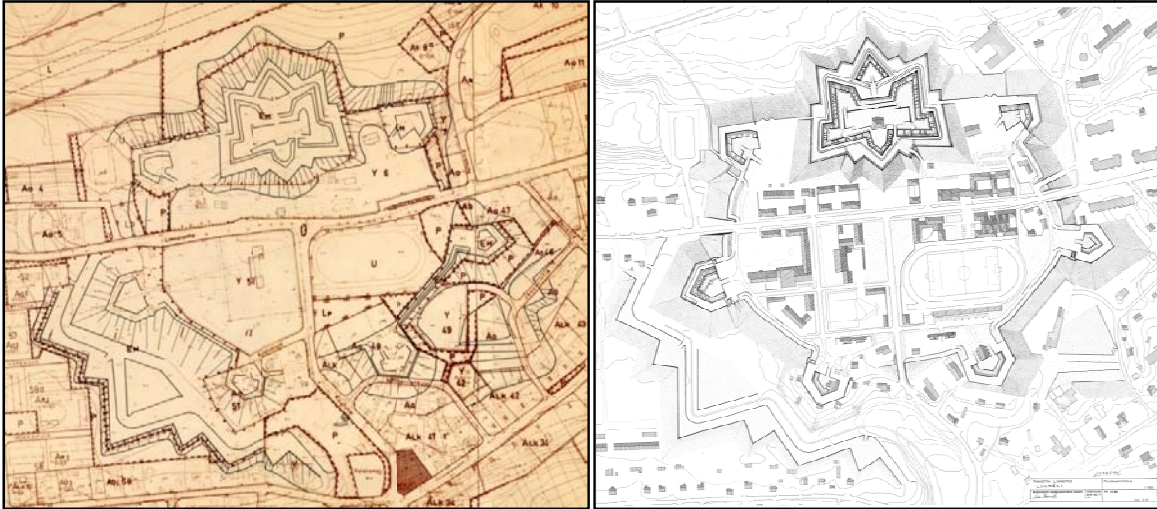
⁶⁵ Kumpulainen 1992: 51-52

⁶⁶ Kumpulainen 1992: 54

⁶⁷ MV/RHOA Taavettia koskevat matkakertomukset: Nils Cleve 21.8.1946

⁶⁸ Kumpulainen 1992:549

⁶⁹ MV/RHOA Taavettia koskevat lausunnot ja matkakertomukset

Kartta 8 (vasemmalla) Taavetti vuonna 1975. Karttalähde: MV/RHOA 441:2:11

Kartta 9 (oikealla) Taavetin linnoitus vuonna 1986. Kartassa on yhdistetty vanha Taavetin linnoitusta esittävä kartta vuotta 1986 vastaavaan nykytilaan. Karttalähde: MV/RHOA 441:2:12

4 Tutkimushistoria, linnoituksen maisemanhoito ja restaurointi

4.1 Aikaisemmat tutkimukset, arkistolähteet ja kartta-aineistot

Taavetin linnoitusta ei ole aikaisemmin systemaattisesti inventoitu. Ensimmäinen muinaistieteellinen tarkastuskäynti linnoitukseen on tehty vuonna 1946 Taavetin asemakaava-alueen suunnittelun yhteydessä. Vuosina 1962–1969 linnoitusalueelle tehtiin tarkastuksia vuosittain. 1960-luvun loppupuolella linnoitusalueelle suunniteltiin puuston harventamista. Raivaustoimet hoiti todennäköisesti Luumäen kunta.⁷⁰ Ensimmäinen mittauspiirustus Taavetin linnoituksesta on vuodelta 1966⁷¹. Kyseessä on todennäköisesti kopio venäläisten tekemästä vanhasta kartasta, jota on paikan päällä osittain täydennetty mittauksin. Linnoituksen sitadelli mitattiin vuonna 1970. Muu osa linnoituksesta mitattiin vuosina 1971–1976 ja linnoituksen ulkoliuskat mitattiin vuonna 1975.⁷² Seuraavan kerran mittauksia toteutettiin vuosina 1985–1989 linnoituksen restauroinnin yhteydessä. Mittauspiirustuksissa on dokumentoitu mm. sitadellin poikkileikkauksia ja tykkiaukko, sitadellin poterni ja Pyhän Daavidin kirkon perustuksia.⁷³ Mittauspiirustukset eivät ole sidottuja koordinaatistoon, eikä yksityiskohtapiirroksista, kuten poikkileikkauksista, käy ilmi, mistä kohtaa linnoitusta piirustus on laadittu. Myöskään korkeustietoa ei ole merkitty piirroksiin. Taavetin linnoituksesta on myös mittauspiirustus korkeusmallista⁷⁴.

⁷⁰ Muinaistieteellisen toimikunnan vuosikertomukset vuodelta 1946, Rakennushistorian osaston vuosikertomukset vuosilta 1961-1969

⁷¹ Mittauspiirustus 441:2:2

⁷² Mittauspiirustukset 441:2:3-11, Rakennushistorian osaston vuosikertomukset vuosilta 1970-1972, Museoviraston vuosikertomukset vuosilta 1972-1973

⁷³ Mittauspiirustukset 441:2:12-31, 441:3:9,

⁷⁴ MV/RHOA, kartan tehnyt tilauksesta fm-kartta, nykyinen Blom-kartta oy

Taulukko 3 Taavetin linnoituksesta laaditut mittauspiirustukset Museoviraston rakennushistorian osaston arkistossa.

Vuosi	Tekijä(t)	Otsikko	Signum (MV/RHOA)
1966	Tohka, E.	Luumäki, Taavetin linnoituksen jäljellä olevat osat, mittausdokumentointi.	Piirustus 441:2:2
1970	Jama, E. & Laine, V.	Luumäki, Taavetin linnoitus, sitadellin pohja, mittausdokumentointi	Piirustukset 441:2:3-7
1971	Jama, E., Laine, V. & Saikkonen, S.	Luumäki, Taavetti, leikkaukset, mittausdokumentointi.	Piirustus 441:2:8
1975	MV/RHO	Luumäki, Taavetin linnoitus, ulkoluiskien inventointi, mittausdokumentointi.	Piirustus 441:2:11
1976	Rissanen, K	Luumäki, Taavetin linnoituksen linnoituslaitteet, alueet, pohja, mittausdokumentointi.	Piirustukset 441:2:9-10
1985	Ahtiainen, H.	Luumäki, Taavetin linnoitus, sitadellin poikkileikkauksia, mittausdokumentointi.	Piirustus 441:2:15
1986	Ahtiainen, H.	Luumäki, Taavetin linnoitus, sitadellin poikkileikkauksia, mittausdokumentointi.	Piirustukset 441:2:16-17
1986	Pukkinen, T	Luumäki, Taavetin linnoitus, sitadellin viisto ja suora tykkiaukko	Piirustukset 441:2:20-21
1986	Vormala, E.	Luumäki, Taavetin linnoitus, yleissuunnitelma ja rakennuskaavan tarkistettavan alueen laajuus. suunnitelmapiirros.	Piirustukset 441:2:12, 14
1987	Vormala, E.	Luumäki, Taavetin linnoitus, karttalehtijako ja piirrettävät alueet, suunnitelmapiirros.	Piirustus 441:2:13
1988	Ahtiainen, H. & Jama, E.	Luumäki, Taavetin linnoitus, entisen aliupseerirakennuksen pohja ja leikkaus, mittausdokumentointi.	Piirustus 441:3:9
1988	Ahtiainen, H. & Jama, E.	Luumäki, Taavetin linnoitus, sitadellin poterni, pohja ja leikkaukset, mittausdokumentointi.	Piirustus 441:2:18
1988	Ahtiainen, H. & Jama, E.	Luumäki, Taavetin linnoitus, Pyhän Daavidin kirkon itäpäädyn perustus ja leikkaukset, mittausdokumentointi.	Piirustus 441:2:19
1988	Vormala, E.	Luumäki, Taavetin linnoitus, sitadellin poternin rekonstruointi, pohjia, pituusleikkauksia, holvin mitoitusperiaate, holvin päällystaso, suunnitelmapiirroksia.	Piirustukset 441:2:22-25, 30-31
1989	Vormala, E.	Luumäki, Taavetin linnoitus, sitadellin poternin rekonstruointi, pohjoispään porttiholvin pohja ja leikkauksia, suunnitelmapiirroksia.	Piirustukset 441:2:26-29

Linnoituksen sitadellia on dokumentoitu valokuvaamalla vuosina 1962 ja 1971⁷⁵. Kuvista näkyy, että sitadellin alueella on kasvanut paljon puita ja muurikiveykset ovat olleet huonossa kunnossa, paikoittain sortuneita. 1980-luvun loppupuolella sitadellin restaurointitöitä ja sitadellia on dokumentoitu valokuvoin⁷⁶. Linnoituksesta on otettu ilmakuvia vuosina 1939 ja 2003⁷⁷.

⁷⁵ MV/RHO kuva-arkisto: H. Havaksen ottamat kuvat 1962 ja V. Laineen ottamat kuvat 1971

⁷⁶ MV/RHOA kuva-arkisto: H. Ahtiainen ottamat kuvat vuosina 1985-1988, M. Laamasen ottamat kuvat vuosina 1987-90 ja V. Laineen ottamat kuvat vuosina 1988.

⁷⁷ MV/RHOA materiaalia Taavetin linnoituksesta, Lentokuva Vallas MV/RHOA 125403:1

Tutkimuksen lähdeaineisto perustuu Venäjän valtiollisen sotahistorian keskusarkiston (RGVIA) piirustus- ja karttakokoelmaan, josta on kuvattu 55 karttaa Taavetin linnoituksesta mikrofilmille Museoviraston rakennushistorian osaston arkistoon. Aineisto pitää sisällään etupäässä asemakaavapiirustuksia linnoitusalueesta, poikkileikkauksia vallirakenteista ja rakennuspiirustuksia vuosilta 1772–1815. Kartoista ei käy aina ilmi, mitkä osat linnoituksesta ja rakennuksista ovat toteutettuja ja mitkä osat vasta suunnitelmia. Lisäksi kartoissa on usein esitetty varustuksissa ja rakennuksissa tehdyt työt, korjaukset ja suunnitelmat eri väreillä. Mikrofilmattu aineisto on kuitenkin mustavalkoista, jolloin alkuperäisiä värikoodeja ei pysty tarkastelemaan ja käyttämään apuna tulkinnassa.⁷⁸ Venäjän valtiollisesta merisotalaivaston arkistosta (RGAVMF) on lisäksi kolme karttaa Taavetin linnoituksesta, jotka on kuvattu Kymenlaakson museon Kyhika -kokoelmaan. Kartat ovat vuosilta 1795, 1796 ja 1799.⁷⁹ Museoviraston rakennushistorian osaston arkistossa on kymmenen vuosien 1772–1883 venäläisen insinöörikomennuskunnan (VIK) karttaa Taavetin linnoituksesta⁸⁰. Kansallisarkistossa (KA) on ruotsalaisia sotilaskarttoja, joissa kahdessa on kuvattu Taavetin linnoitusta 1800-luvulla, kun linnoitusalue on toiminut 24. reservikomppanian harjoituskenttänä. Yhteen karttaan on merkitty Marttilan kylän pohjoispuolella vuonna 1742 sijainnut ruotsalaisten leiripaikka. Sotilaskarttojen joukossa on myös tiedustelukartta vuodelta 1779. Kartassa Taavetin linnoitus on esitetty neliönmuotoisena neljän bastionin linnakkeena.⁸¹ Maanmittaushallituksen kokoelmista löytyy samanlainen tiedustelukartta sekä Taavetin linnoituksen maa-aloja esittävä kartta vuodelta 1832⁸². Venäläisen kuvernementin revisionikonttorin kartta-arkiston kokoelmasta (VKKA) on kaksi karttaa, jotka kuvaavat Luumäen pitäjää vuosina 1768–69. Taavetin linnoitus näkyy toisessa, vuonna 1804 täydennetyssä kartassa.⁸³ Kansallisarkistossa on myös mikrofilmille kuvattuja venäläisiä sotilasasiakirjoja, joissa on mainintoja myös Taavetin linnoituksesta⁸⁴.

Ruotsin sota-arkistossa (Kra) on säilynyt neljä Hattujen sodan (1741–1743) aikaista karttaa, joissa on kuvattu Luumäen Marttilassa sijainneen ruotsalaisten sotilasleirin paikkaa ja kaksi Kustaan sodan (1788–1790) aikaista karttaa, joissa on kuvattu Taavetin linnoitusta.⁸⁵ Liitteeseen 6 on koottu taulukko Taavetin linnoitusta koskevista vanhoista kartoista.

---

⁷⁸ RGVIA 349:12:1874-1928 (karttojen selitteet suomensi Varvara Protassova)

⁷⁹ RGAVMF F.3L.op23.D.946.L.10ob.-11;D946.L.6, RGAVMF F.3L.op23.D.945.L.1.L.5, RGAVMF F.3L.op23.D.977.L.44

⁸⁰ VIK Hamina 82, 801-809

⁸¹ Sotilaskartat 1a*16/--, 1a* 37/--, 1a*229/--, 1a*230/--

⁸² MHA G45a 3/1-5, MHA Ida 17 251:04

⁸³ VKKA V 12b:1 1a.*219/--, VKKA V 12a:1 1a.*218/-- (karttojen selitteet suomensi Varvara Protassova)

⁸⁴ KA/ venäläiset sotilasasiakirjat, rulla NL 205 (suomentanut Varvara Protassova)

⁸⁵ Kra 0425:15:005,006,007a,007ab, Kra 0425:17:322, 291

4.2 Restaurointi ja maisemanhoito

Valtionarkeologi Nils Cleve toteaa matkakertomuksessaan vuonna 1946, että eteläosassa linnoituksen alkuperäinen muoto on muuttunut ja vallit eivät ole enää pelastettavissa. Nykyrakentaminen oli jo yltänyt linnoituksen eteläosan valleille. Myös linnoituksen itäosaan oli vastikään rakennettu uusia rakennuksia, jotka olivat tuhonneet vallia paikoittain. Parhaiten säilyneitä linnoitusrakenteita olivat länsi- ja pohjoisosissa. Sitadellia oli mahdollisesti jo hoidettu paikallisten toimesta ja valleille oli rakennettu puusiltoja.⁸⁶

1960-luvun lopulla linnoituksen alueella aloitettiin raivaustyöt, joista Luumäen kunta vastasi. Vuonna 1969 laadittiin alustava raivaussuunnitelma.⁸⁷ Ensimmäiset raportit linnoituksen kunnosta ovat vuodelta 1975, kun linnoituksen ulkoluiskat ja niiden säilyneisyys mitattiin ja tämän jälkeen vuodelta 1977, kun alueen rakennuskaavaa tarkastettiin ja Museovirasto jakoi kaavaan liittyvässä ohjeistuksessa linnoituksen kolmeen alueeseen sen säilyneisyyden mukaan. Parhaiten säilyneeksi osaksi on luokiteltu Linnalantien pohjoispuoli, joka pitää sisällään mm. sitadellin alueen. Kohtalaisen hyvin oli säilynyt linnoituksen lounaisosa Linnalantien eteläpuolella ja Koulutien länsipuolella, lukuun ottamatta 4. bastionia. Koulutien itäpuolella (bastionit 2–3) ja 4. bastionin kohdalla linnoituslaitteiden todettiin olleen jo pahoin tuhoutuneita rakentamisen vuoksi. Rakennuksia oli tehty linnoituksen luiskien sisään ja vallien päälle. Linnoitusalueen todettiin tarvitsevan jatkuvaa kunnossapitoa ja raivaustyötä.⁸⁸

Kuva 4 Vuonna 1971 sitadellin sisäpihan vastaiset muurikiveykset ovat olleet huonossa kunnossa. Kuva: V. Laine 1971 MV/RHOA 5654 (neg.nro RHT1908)

Varsinaiset restaurointityöt aloitettiin kuitenkin vasta syyskuussa 1985. Restauroinnin kohteena on ollut linnoituksen pohjoisosassa sijaitseva sitadelli, sekä myöhemmin 2000-luvulla

⁸⁶ MV/RHOA Taavettia koskevat matkakertomukset: Nils Cleve 21.8.1946

⁸⁷ Rakennushistorian osaston vuosikertomus 1969, MV/RHOA Taavettia koskevat lausunnot ja matkakertomukset

⁸⁸ MV/RHOA Taavettia koskevat lausunnot ja matkakertomukset

ensimmäinen ja kuudes bastioni. Sitadellin eriosia on kunnostettu useana vuonna. Koko sitadellin alue on käytännössä katsoen lähes täysin restauroitu. Koska restaurointitöistä ei ole tarkkaa raporttia tai karttoja, mitä tarkalleen milloinkin on restauroitu, on kattavaa restaurointiselvitystä vaikea tehdä ja tietojen paikkaansa pitävyys on paikoittain kyseenalaista. Myös linnoituksen osien nimityksistä on ajoittain käytetty erilaisia versioita. Olen koonnut tässä yhteen sen tiedon Taavetin linnoituksen korjaustöistä, mitä etupäässä vuosikertomuksista ja Museoviraston rakennushistorian osaston arkistosta käy ilmi ja täydentänyt tietoja Heimo Pajusen (1993) hoitoraportin ja paikalla työskennelleen työnjohtaja Ismo Vesikon antamilla tiedoilla.

Vuoden 1989 jälkeen linnoitus on ollut Museoviraston hoitoyksikön hoitokohde. Taavetin linnoituksen korjaustyöt aloitettiin pensaiden ja puiden harventamisella ja sitadellin korjaamisella. Vuoteen 1990 mennessä sitadellin toisen ja kolmannen puolibastionin ja bastionin valleilla sekä eskarppi- ja rintamuureilla oli tehty korjaustöitä. Ensimmäisen ja neljännen puolibastionin pohjoissivun eskarppimuurit kunnostettiin, samoin kurtiinimuurin rinta- ja eskarppimuri. Kurtiinimuurissa oleva poterni saatiin kunnostettua ja rekonstruoitua vuonna 1989. Sitadellin pohjoisosan kunnostustöitä ja jatkuvia raivaus- ja niittotöitä jatkettiin 1990-luvun alussa. Vallitustöitä tehtiin tällöin etupäässä sitadellin alueella ja linnoituksen uloimmissa osissa tehtiin maisemanhoitotöitä.⁸⁹ Vuosina 1998–1999 on sitadellin sisäpihan vastaisia kulkuluiskien kiveyksiä kunnostettu, samoin kuin kurtiinimuurin sitadellin pihan puoleisen reunan kiveyksen yläosaa. Samoina vuosina kunnostettiin myös bastionin vasemman siiven kohdalta vallihaudan ojan kiveystä. Vuosina 2005–2008 on sitadellin raveliinin ja kurtiinimuurin välisiä muurin osia sekä neljännen puolibastionin vasemman siiven vallihaudan ojaa kunnostettu. Samoina vuosina kunnostustöitä on tehty myös ensimmäinen bastionin ja kuudennen bastionin kulkuluiskien kiveyksissä sekä eskarppimuurissa. Vuonna 2009 kunnostuksen alla oli neljännen puolibastionin oikeanpuolen vallihaudan ojan kiveys, sekä sitadellin kaakkoisen sisäänkäynnin eteläseinän kiveys.⁹⁰

Kuva 5 (vasemmalla) Poternia ja sitadellin kurtiinimuuria restauroidaan. Kuva: M. Laamanen 1990 MV/RHOA 104785

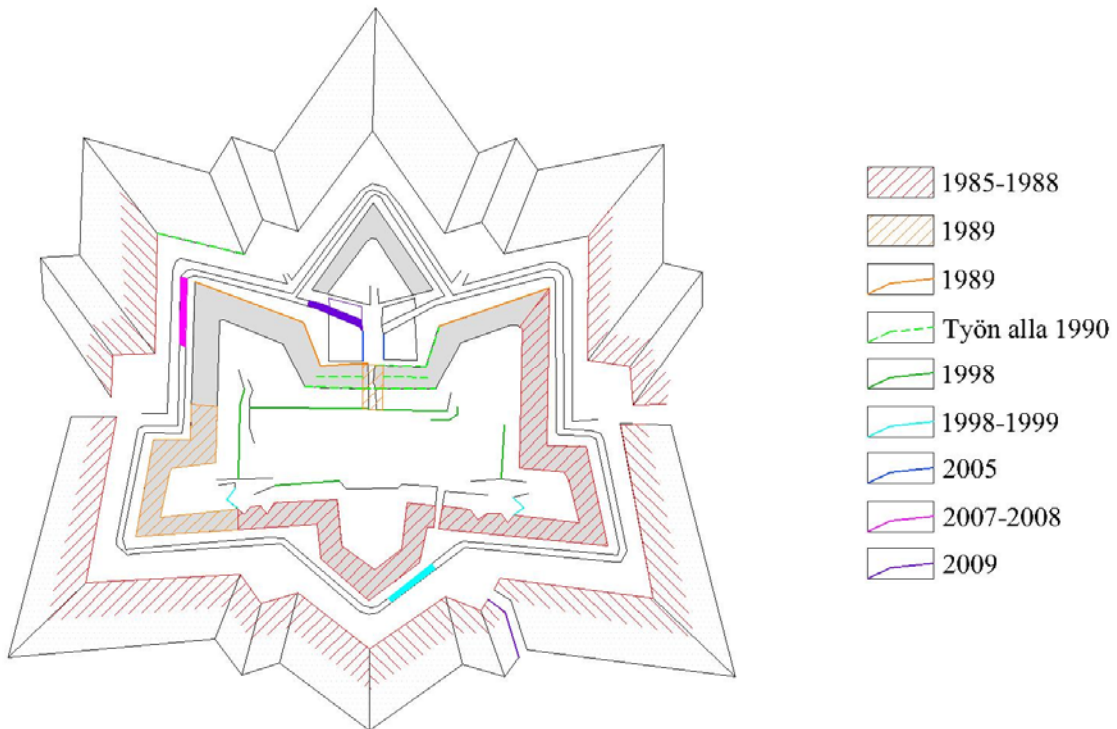
Kuva 6 (oikealla) Sitadellin toisen puolibastionin valleja restauroidaan. Kuva: M. Laamanen 1988 MV/RHOA 91593

⁸⁹ Pajunen 1993, Rakennushistorian osaston vuosikertomukset vuosilta 1985–1992, MV/RHOA Taavettia koskevat lausunnot, matkakertomukset ja työmaapöytäkirjat, Hoitorekisteri/MV.

⁹⁰ Vesikko, Ismo suullinen tiedonanto 1.6.2009

Kuva 7 Rekonstruoitu poterni. Kuva: U. Kõngäs 2009.

Kartta 10 Sitadellissa suoritettuja kunnostustöitä. Kartta ei ole kattava, vaan siihen on koottu saatavilla oleva tieto.
91

⁹¹ Rakennushistorian osaston vuosikertomus vuodelta 1990, MV/RHOA; Vesikko, Ismo suullinen tiedonanto 1.6.2009

Taulukko 4 Taavetin linnoituksen alueella tehdyt restaurointityöt. Taulukkoon on koottu tietoja rakennushistorian osaston vuosikirjoista vuosilta 1985–1992, Museoviraston rakennushistorian osaston arkiston linnoitusta koskevasta lausunnoista, matkakertomuksista ja työmaapöytäkirjoista, Museoviraston rakennushistorian osaston kuva-arkistosta, Museoviraston hoitorekisteristä, Heimo Pajusen raportista vuodelta 1993 sekä Ismo Vesikon antamista tiedoista (suul. tiedonanto 1.6.2009).

Vuosi	Tehdyt työt	Työn toteuttaja	Henkilömäärä	Rahoitus	Kustannukset
1985	Sisälinnoituksen eteläosan puustoa raivattiin. Eskarppivallin tukimuurin kiveyksen ja kontreskarppivallin rintasuojan kiveys kunnostettiin.	Luumäen kunta	6	Museoviraston osoittamat työllisyysvarat.	230 000 mk
1986	Sitadellin eteläosan eskarppi- ja kontreskarppivallien rinta- ja tukimuureja kunnostettiin. Vallin turvetustyöt saatiin valmiiksi. Sitadellin itäosan vallin kivirakenteiden kunnostaminen aloitettiin.	Luumäen kunta	7	Museoviraston osoittamat määrärahat	675 000 mk
1987	Sitadellin eteläinen bastioni ja kaakoinen (toinen) puolibastioni saatiin tukimuurien ja harjojen turvetustöiden osalta valmiiksi. Eteläinen kontreskarppi kunnostettiin pääosin. Eteläinen bastioni pääosin kunnostettu. Sitadellin kaakkoisen sisääntuloaukon idänpuoleista muuria korjattiin	?	?	Museoviraston työllisyysmäärärahat	900 000 mk
1988	Koillisen (ensimmäisen) puolibastionin oikea siipi ja vallin luiska saatiin kunnostettua. Aloitettiin lounaisen (kolmannen) puolibastionin kunnostus. Vasemman siiven kontreskarppin rintasuoja ja vallin luiska saatiin pääosin valmiiksi. Eteläsivun vallihaudan ja luoteisen (neljännen) puolibastionin vasemman siiven kunnostustyö aloitettiin. Aloitettiin kurtiin läpikulkevan poternin korjaus.	?	?	Valtion työllisyysohjelman rahoitus	?
1989	Sitadellin lounainen (kolmas) puolibastioni saatiin kunnostettua. Pohjoisen kurtiin poterni saatiin valmiiksi ja aloitettiin rintasuojan vallikäytävän korjaaminen. Kurtiin ulkopuolinen tukimuri saatiin kunnostettua ja aloitettiin sisäpuolen tukimuurin korjaus. Läntinen kontreskarppi saatiin kuntoon. Koillisen (ensimmäisen) puolibastionin vasen sivu ja kylki saatiin pääosin valmiiksi. Linnoituksen länsi- ja eteläosassa suoritettiin maisemanhoito- ja raivaustöitä.	Luumäen kunta	7	Museoviraston työllisyysmäärärahat	1 540 000 mk
1990	Tehtiin hoitotöitä, vallit ja alueelle noussut vesakko niitettiin.	?	4	työllisyysvarat	?
1991	Sitadellin pohjoissivun kontreskarppin kunnostus pohjoissivulla. Linnoituksen vallit ja alueelle noussut vesakko niitettiin	Luumäen kunta	4–5	?	?
1992	Sitadellin kontreskarppi kunnostettiin pohjoissivun keskiosassa. Linnoitusalueen länsi- ja eteläosassa tehtiin niittotöitä ja pensaikkoja vesottiin. Sisälinnoituksen vallikäytävä ja vallihauta raivattiin.	Museovirasto	3	Museoviraston työllisyysmäärärahat	?
1997	Kunnostettiin vaurioituneita muurirakenteita ja tehtiin raivaus- ja niittotöitä.	?	?	?	?

1998	Sitadellin sisäpihan puoleisia kulkuluiskia ja muurien kiveyksiä kunnostettiin	?	?	?	?
1998-1999	Sitadellin bastionin oikean kyljen edustan vallihaudan kiveystä kunnostettiin. Toisen ja kolmannen puolibastionin korotettujen pihojen tukimuuria kunnostettiin.	?	?	?	?
2005	Sitadellin raveliin ja kurtiinimuurin välisiä (vallihaudan) muurikiveyksiä kunnostettiin	Museo- virasto	?	?	?
2007-2008	Kunnostettiin sitadellin neljännen puolibastionin vasemman kyljen kohdalta vallihaudan ojaa. Sitadellin kurtiinimuurin rintamuuria ja raveliin vasenta päätyä kunnostettiin. Ensimmäisen bastionin kulkuluiskan kiveystä sekä eteläpuoleisia eskarppimureja kunnostettiin. Kuudennen bastionin kulkuluiskien kiveykset ja bastionin sisemmän ampuma-aseman muurit kunnostettiin.	Museo- virasto	?	?	?
2009	Sitadellin kaakkaisen sisäänkäynnin eteläpuoleinen seinä ja neljännen puolibastionin oikeanpuolen kohdalta vallihaudan ojan kiveys kunnostettiin.	Museo- virasto	?	?	?

5 Inventointimenetelmät ja suojelurajaus

Ennen kartoitusta ja inventointia tehtiin keväällä 2009 arkistoselvitys, jolloin perehdyttiin Taavetin linnoitusta koskevaan arkistomateriaaliin, aikaisempaan tutkimushistoriaan sekä historialliseen kartta-aineistoon. Inventoinnin kenttätövävaiheessa keskityttiin tarkastamaan linnoituksen varustukset sekä paikallistamaan linnoituksen sisällä olleiden rakennusten paikkoja. Linnoituksen sisäpuolella arvioitiin vanhan varuskunta-alueen mahdollisten kulttuurikerrosten säilyneisyys. Lisäksi linnoituksen ympäristöstä tarkastettiin yhteensä 10 kohdetta: kuusi muinaisjäännöskohdetta, kaksi mahdollista muinaisjäännöskohdetta sekä kaksi linnoituksen rakentamisen aikaista maa-aineksen ottopaikkaa.

Maastossa linnoituksen alueelta kaikki havaitut linnoituksen osat ja rakenteet mitattiin, valokuvattiin ja niistä kirjoitettiin sanallinen kuvaus. Valokuvaamisessa käytettiin mustavalko-filmiä (MV/RHO 127846:1–23) ja digitaalikameraa (MV/RHO 127846:24–107). Linnoituksen alue kartoitettiin takymetrillä kahden mittausryhmän avulla. Mittausmenetelmät ja käytetyt koordinaatti- ja korkeustiedot on esitetty Ilari Kurrin laatimassa mittausraportissa (ks. liite 3).

Inventointihavainnot perustuvat etupäässä muinaisjäännösten maanpäällisten osien havainnointiin. Ensimmäisen puolibastionin vasemman siiven kohdalle kaivettiin vallihautaan yksi koekuoppa ja sitadellin pihalle tehtiin muutama lapionpisto. Koekuopilla haluttiin selvittää pienten nyrkinkokoisten kivien muodostamien kivistien tarkoitusta ja rakennetta.

Taavetin linnoituksesta digitoitiin keväällä 2009 kaksi karttaa linnoituksen eri rakennusvaiheista⁹² ja ne asetoitiin Luumäen kunnalta saadun kantakartan päälle AutoCad-ohjelmalla. Karttojen asemointi tehtiin vanhojen karttojen ja nykyisen kantakartan yhteisten

⁹² RGAVMF f.3L.op.23.D.979.L.44 (kartta vuodelta 1799), RGVIA 349:12:1921 (kartta vuodelta 1803)

elementtien pohjalta. Karttojen asemointia helpotti se, että linnoituksen pohjoisosan sitadelli on säilynyt hyvin nykypäivään asti. Myös nykyiset maastonmuodot noudattelevat yhä suhteellisen hyvin vanhojen linnoituslaitteiden muotoa. Vanhat venäläiset kartat⁹³ ovat usein eri työvaiheita raportoivia karttoja ja ne pitävät sisällään suunnitelmia. Karttojen paikkaansa pitävyyteen ja suunnitelmien toteutumiseen on suhtauduttava kriittisesti.

Asemointivirhe vanhojen karttojen ja kantakartan välillä vaihteli 2–15 metriin. Linnoituksen pohjoisosassa kartat osuivat hyvin kohdalleen, mutta virhe kasvoi etelämmäksi mennessä. Koska varustukset ovat kuitenkin suhteellisen hyvin hahmotettavissa nykyisestä maastomallista, ei asemointivirheellä ole linnoituksen varustusten inventoinnin kannalta merkittävää haittaa. Asemointi tehtiinkin etupäässä linnoituksen sisällä sijainneiden rakennusten paikkojen ja mahdollisten kulttuurikerrosten säilyneisyyden selvittämiseksi. Maastossa rakennusten paikkoja yritettiin paikallistaa maastonmuotojen perusteella käyttäen apuna asemoitua karttaa ja asemoinnin mahdollinen kymmenen metrin heitto on maastotarkastuksen yhteydessä huomioitu.

Arkeologisten kerrosten ja rakenteiden säilyvyys alueella arvioitiin inventoinnin aikana, minkä perusteella alue jaettiin tutkimuksellisesti ja suojelullisesti kolmeen luokkaan:

- 1) Säilynyt ja tutkimuksellisesti mielenkiintoinen alue.
- 2) Mahdollisesti ainakin osittain säilynyt ja/tai tutkimuksellisesti mielenkiintoinen alue.
- 3) Tuhoutunut alue.

Suojellut alueet sekä tutkimuksellisesti ja suojelullisesti mielenkiintoiset alueet ovat esitetty liitteessä 8. Alueelle ei kaivettu koekuoppia, joten säilyneisyysluokat 2 ja 3 perustuvat arvioihin. *1-luokkaan* määritettiin ne alueet, joissa maanpinnalla oli erotettavissa rakenteita. Tähän luokkaan kuuluvat muun muassa kaikki linnoituslaitteet ja -varustukset. *2-luokkaan* määritettiin alueet, joissa maata on muokattu rakentamisen tai muun maankäytön yhteydessä ja joissa 1700-luvun lopun ja 1800-luvun alun karttamateriaalin perusteella linnoituksessa on sijainnut rakennuksia. Arkeologisten kerrosten säilyneisyyden kannalta parhaita ovat rakentamattomat alueet ja viheralueet. Myös tontit, joilla rakennustöiden aikana maata ei ole huomattavasti muokattu, ovat tutkimuksellisesti mielenkiintoisia. *3-luokkaan* määritettiin alueet, joissa rakentamisen tai muun maankäytön katsottiin tuhonneen mahdolliset historialliset kerrokset.

Luokkaan 1 kuuluvien alueiden säilyminen on ensisijassa turvattava. Luokan 1 alueilla muinaisjäännöksen kaivaminen, peittäminen, muuttaminen ja muu siihen kajoaminen on muinaismuistolain nojalla kielletty. Mikäli 1- tai 2-luokkaan määritetyillä alueilla tehdään töitä, joiden aikana maahan kajotaan, on Museoviraston kanssa etukäteen neuvoteltava tarvittavista toimenpiteistä ja tutkimuksista. Luokasta 1 on erotettu liitteessä 8 paikan maankäytön perusteella luokka 1b, jossa muinaisjäännös sijaitsee yksityisen omakotitalotontin alueella. Näillä luokan 1b alueilla vallitseva maankäyttö on sallittua, mutta suuremmat maankäyttöhankkeet ja maanmuokkaustyöt, kuten rakentaminen, edellyttävät neuvotteluja Museoviraston kanssa. Luokan 3 alueilla arkeologisia tutkimuksia ei tarvita, ellei esimerkiksi rakennustöiden yhteydessä maasta tule vastaan arkeologisesti mielenkiintoisia rakenteita tai kerroksia, jotka vaativat dokumentointia tai tutkimusta. Tällöin työt tulee keskeyttää ja ottaa yhteys Museovirastoon. Tuhoutuneiksi, luokan 3 alueiksi inventoinnissa on määritetty alueet, joilla on tapahtunut uutta tai massiivista rakennustoimintaa. Kunnallisteknisten kaivantojen (vesi-, kaukolämpö- ja maakaasuputkistot) vaikutus vanhoihin kerrostumiin arvioitiin Luumäen kunnalta saatujen

---

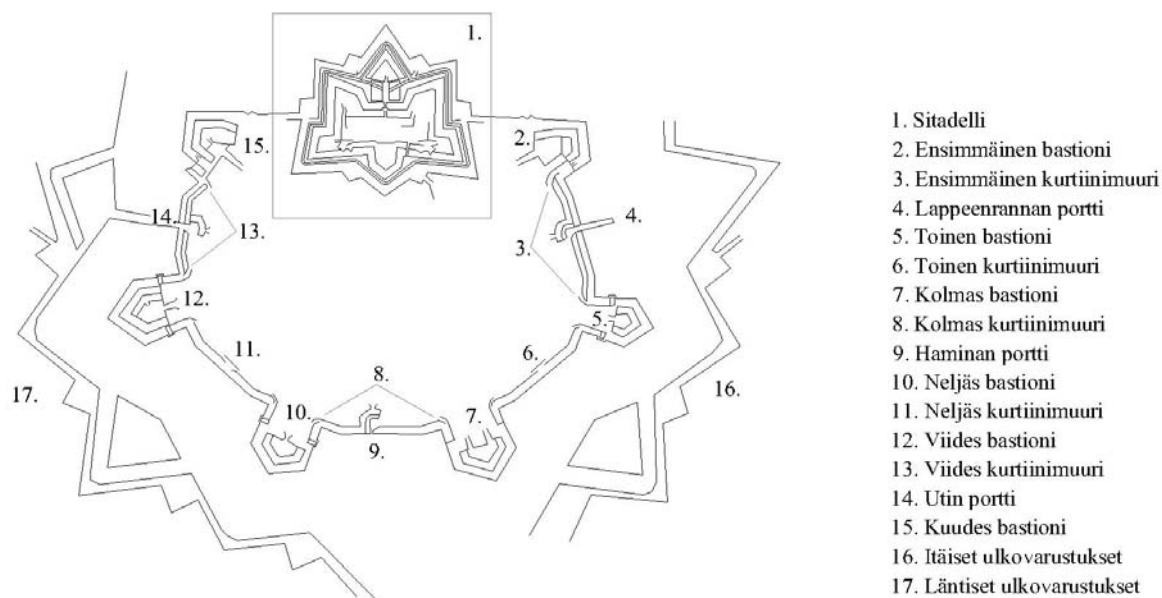
⁹³ RGVIA 349:12:1574-1928

putkikarttojen avulla. Kunnallistekniikka on havainnollistettu liitteessä 8. Putkistojen paikkatieto ei ole täysin tarkka. Tiedot kopioitiin käsin kunnan karttamateriaalista, joka perustui pääosin muoville käsin piirretyistä putkitiedoista, joiden pohjana toimi kunnan vanha kantakartta. Linnoituksen sisäosan luokittelua vaikeutti se, ettei Taavetin linnoituksessa ole suoritettu yhtään arkeologisia kaivauksia. Vanhasta kasarmialueesta ei ole entuudestaan sellaista arkeologista dokumentaatiota, joka helpottaisi säilyneiden alueiden rajaamista.

Inventoinnin tulokset antavat kuvan siitä, mitä linnoituslaitteita on säilynyt, mitä on joutunut tuhoutunut ja missä linnoituksen aikaisia kulttuurikerroksia ja rakenteita voi mahdollisesti olla vielä säilynyt maan alla. Inventoinnin tulokset tarjoavat myös kaavoittajille ja rakennuttajille tarvittavaa tietoa muinaisjäännösalueista. Näin muinaisjäännösalueet voidaan huomioida jo rakennuttamis- ja maankäyttöhankkeiden suunnitteluvaiheessa.

6 Kartoitus- ja inventointihavainnot

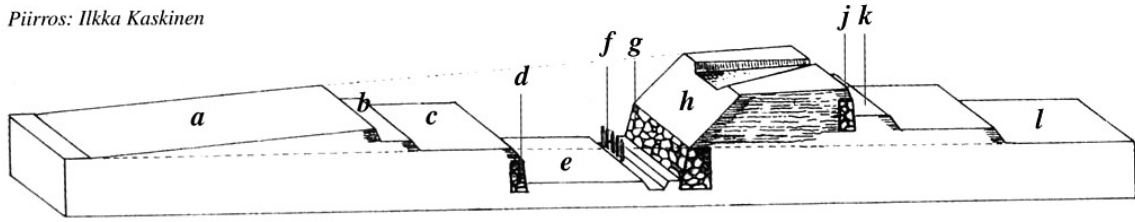
Taavetin linnoitus koostuu sitadellista sekä kuudesta bastionista, joita yhdistävät kurttiinimuurit. Bastionien sisälle on rakennettu korkeat kavaljeerivarustukset, joita kiertää vallihauta ja rintamuri. Taavetin linnoitusta ympäröivät ulkovarustukset koostuvat vallihaudassa sijaitsevista raveliineista, jotka ovat toimineet suojana kurttiinimuurien edustalla, sekä uloimmasta rintamuurista. Ulkovarustukset jakautuvat itäiseen ja läntiseen osaan. Linnoitukseen on johtanut kolme porttia: Lappeenrannan, Haminan ja Utin portit. Nykyiset tiet noudattelevat linnoituksen aikaista tiestöä. Linnoituksen nykyinen muoto ja säilyneet linnoituslaitteet ovat esitetty liitteiden 1 ja 2 kartoissa.

Kartta 11 Kaavio Taavetin linnoituksen linnoituslaitteista. Kaavio pohjautuu vuoden 1803 karttaan⁹⁴. Linnoituksen nykyinen muoto ja säilyneet linnoituslaitteet ovat esitetty liitteen 1 kartassa.

⁹⁴ RGVIA 349:12:1931 (kartta vuodelta 1803)

Piirros: Ilkka Kaskinen

Periaatepiirustus kaakkoissuomalaisten linnoitusten vallien poikkileikkauksesta.

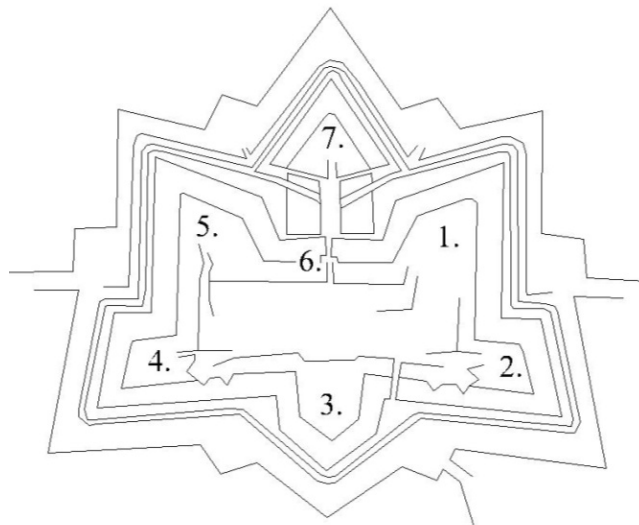
- a. linnoituksen ulkopuolella oleva linnoitusluiska
- b. ampumataso
- c. katvietie
- d. vallihaudan vastamuuri eli kontereskarppimuuri
- e. vallihauta

- f. vallihaudan oja, jossa on paaluste eli palisadi
- g. päämuuri eli eskarppimuuri
- h. puolustusvalli, jossa on tykkilovi eli ampuna-asema
- j. rintamuuri
- k. ampumataso
- l. vallikäytävä

Kuva 8 Vallien poikkileikkausta esittävässä piirroksessa on havainnollistettu linnoitusten rakenteita ja niiden nimityksiä⁹⁵.

6.1 Sitadellin alue

Sitadelli koostuu neljästä puolibastionista, yhdestä bastionista ja kurtiinimuurista, jonka edusta on suojattu ravelliinilla. Linnoitusta kiertää vallihaudan, kontereskarppimuurin, katvetien ja uloimman rintamuurin muodostama ulkovarustus. Sitadellin puolibastionit, bastioni ja kurtiinimuurit ovat nykyisin restauroidussa asussa. Sitadellin nykyinen muoto ja säilyneet linnoituslaitteet ovat esitetty liitteen 2 kartassa.

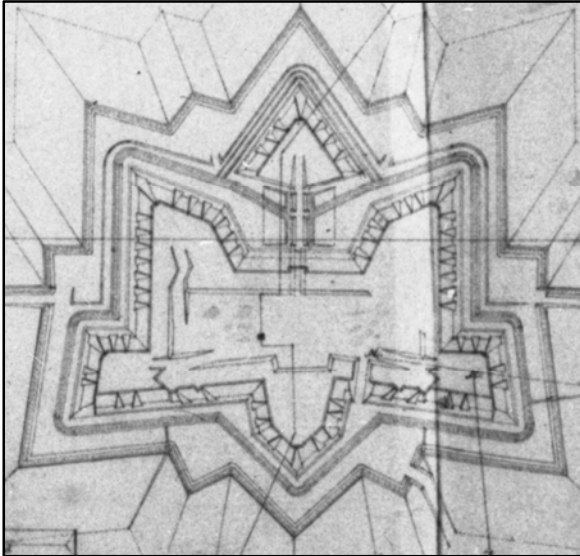

1. Ensimmäinen puolibastioni
2. Toinen puolibastioni
3. Bastioni
4. Kolmas puolibastioni
5. Neljäs puolibastioni
6. Kurtiinimuurit
7. Ravelliini

Kartta 12 Kaavio sitadellin linnoituslaitteista. Kaavio pohjautuu vuoden 1803 karttaan⁹⁶.

⁹⁵ Kaskinen 2008:11

⁹⁶ RGVIA 349:12:1931 (kartta vuodelta 1803)

Kartta 13 Sitadelli kuvattuna vuoden 1796 kartassa. Karttalähde: MV/RGVIA 349:12:1904

1. Puolibastioni

Ensimmäinen puolibastioni koostuu oikeasta ja vasemmasta siivestä sekä vasemmasta kyljestä. Sen kärki on suunnattu kohti koillista. Oikean siiven pituus on 60 m, vasemman siiven pituus 38,5 m ja vasemman kyljen pituus 21 m. Eskarppimuurin korkeus on 2,5–2,8 m. Eskarppimuuuri on kivetty lohko- ja luonnonkivistä. Sen kivien koot vaihtelevat isoista 0,25x0,35–0,75x1,15 m kokoista kivistä pienempiin 0,1x0,1 m kokoiisiin kiilakiviin. Kivissä on halkaisijaltaan 3,5–5,5 cm kokoisia poranjälkiä. Eskarppimuuria ja maavallia on korjattu vuosina 1985–1990. Paikoitellen kivien välissä näkyy laastia, joka todennäköisimmin on restauroinnin aikaista. Varmaa linnoituksen alkuperäistä laastia ei rakenteessa havaittu.

Puolibastionin pihalle johtaa lounaasta 3,2 m leveä ja 15 m pitkä kulkuluiska. Luiskan eteläreuna on tuettu 0,3–2 m korkealla kiveyksellä ja pohjoissivu on kiinni kurtiinimuurissa. Tukikiveys on kunnostettu vuonna 1998. Kulkuluiska on alun perin kaartunut bastionin pihan lounaisnurkkaan, mutta nyt se katkeaa kaarteeseen kohdalta. Bastionin pihan etualalla on ollut ruutikellari, joka on purettu tai romahtanut. Ruutikellarin kohdalla maanpinnanmuoto ei ole enää alkuperäinen, minkä vuoksi kulkuluiska katkeaa. Ruutikellarin kohdalla maanpintaa on muokattu vuonna 2001 tuomalla paikalle täytemaata⁹⁷.

Puolibastionin siipiä ja kylkeä kiertää rintamuuri. Rintamuuri on kivetty lohko- ja luonnonkivistä. Kivien koot vaihtelevat isoista 0,75x0,5 m kokoisista kivistä pienempiin 0,05x0,15 m kokoiisiin kiilakiviin. Rintamuurin kiveys on 0,35–0,65 m korkea. Muurin leveys rintamuurista eskarppimuuuriin on noin 7,6–8,5 m. Rintamuurin päällä on 0,5–0,8 m korkea maavalli. Maavalliin on kaivettu kolmionmuotoisia ampumalovia, jotka aukeavat ulospäin. Puolibastionin kärjessä on maavallissa 1, oikeassa siivessä 7, vasemmassa siivessä 3 ja vasemmassa kyljessä 3 ampumalovea. Yhteensä niitä on 14. Ampumalovet erottuvat maastossa selkeinä 0,1–0,45 m syvinä painanteina. Niiden leveys on 0,45–2,2 m ja pituus 4,3–5,3 m. Vasemman siiven kohdalla on säilynyt osa yhdestä ampuma-asemien välille rakennetusta maavallista. Suora luiskamainen maavalli laskeutuu rintamuurin päältä muurin eteen. Vallin

⁹⁷ MV/RHOA Luumäki, Lausunnot (lausunto pvm.13.6.2001, Diaari nro. 9/012/2001).

leveys on 1,7 m ja se ulottuu noin 2 m päähän rintamuurin kiveyksestä. Valli on noin 0,2–0,3 m korkea. Ilkka Kaskinen on tehnyt maavallin reunaan koekuopan ja todennut, että alkuperäinen maanpinta on ollut aivan maavallin pinnassa, lähes heti nykyisen turve- ja karikekerroksen alla⁹⁸.

Ensimmäistä ja toista puolibastionia yhdistää ensimmäisen puolibastionin oikeaa siipeä pitkin kulkeva vallikäytävä, joka johtaa toisen puolibastionin luoteisnurkkaan. Vallikäytävä on 5–6 m leveä. Vallikäytävän sitadellin pihan puoleinen reuna on kivetty 0,7–3,6 m korkealla kiveyksellä, joka on restauroitu vuonna 1998.

Kunto:

Eskarppimuuuri on yleisesti hyvässä kunnossa. Sitä on kunnostettu vuosina 1985–1990. Eskarppimuurin kiveystä puhdistettiin sammaleesta inventoinnin aikana. Rintamuurin kiveys on hyvässä kunnossa. Kulkuluiskan eteläpuoleinen kiveys on restauroitu todennäköisesti vuonna 1998. Puolibastionin pihalla ja valleilla kasvaa pääosin nurmikkoa ja heinäkasveja.

Kuva 9 (vasemmalla) Näkymä 1. puolibastionille sitadellin pihalta. Oikealla luiskan vieressä on ollut ruutikellari. Kuva: U. Köngäs 2009.

Kuva 10 (oikealla) Puolibastionin kärki. Vasemmassa siivessä erottuu pieni kaistale rintamuurin edessä olevaa ampuma-asemia erottavaa suojavallia. Kuva: U. Köngäs 2009.

2. Puolibastioni

Toinen puolibastioni koostuu oikeasta ja vasemmasta siivestä sekä vasemmasta kyljestä. Sen kärki on suunnattu kohti kaakkoa. Oikean siiven pituus 59 m, vasemman siiven pituus on 35,4 m ja vasemman kyljen pituus 16,5 m. Eskarppimuurin korkeus on 1,4–3 m. Eskarppimuuuri on kivetty lohko- ja luonnonkivistä. Sen kivien koot vaihtelevat isoista 0,35x0,35–0,65x1,3 m kokoista kivistä pienempiin 0,1x0,15 m kokosiin kiilakiviin. Kivissä on halkaisijaltaan 3–6 cm kokoisia poranjälkiä. Eskarppimuurin kiveys tekee kynnyksen oikeassa siivessä. Kokonaisuudessaan valli pysyy yhtä korkeana, sillä eskarppimuurin kiveyksen madaltuessa länteen päin maavallin korkeus kasvaa reilusta kahdesta metristä lähes 4 metriin. Eskarppimuuria ja maavallia on korjattu vuosina 1985–1988. Paikoitellen kivien välissä näkyy laastia, joka todennäköisimmin on restauroinnin aikaista. Varmaa linnoituksen alkuperäistä laastia ei rakenteesta havaittu. Muurin kunnostuksen aikana kiveyksen väliin on tehty muurin kuivatusaukkoja. Kuivatusaukkojen suuaukot ovat eskarppimuurin kiveysten lomassa ja ne jatkuvat muurin sisään. Aukot ovat pyöreitä, halkaisijaltaan 5–6 cm, ja ne on tehty laastista.

⁹⁸ Kaskinen, I., suullinen tiedonanto 4.5.2009

Joidenkin kuivatusaukkojen sisällä on säilynyt talouspaperin hylsyjä muistuttavia pahviputkia. Kuivatusaukkojen sijainnissa eskarppimuuri ei ole havaittavissa säännöllisyyttä.

Puolibastionin keskelle johtaa lännestä 4,1 m leveä ja 22 m pitkä kulkuluiska. Luiska on tuettu 0,5–1,9 m korkealla kiveyksellä. Luiskassa on välitasanne ennen kuin se nousee puolibastionin pihalle. Luiska johtaa välitasanteella puolibastionin oikeansiiven itäpäättyyn, missä sijaitsee kaksi ampuma-asemaa. Ampuma-asemien kohdalla rintamuuri taittuu kolmiomaisesti sisään valliin päin. Molemmissa ampuma-asemissa on rintamuurin päällä olevaan maavalliin kaivettu yksi ampumalovi. Ampumalovet erottuvat selkeinä 0,10–0,4 m syvinä kolmiomaisina painaumina, joiden pituus on noin 4 m ja leveys 0,5–2,2 m.

Puolibastionin siipiä ja kylkeä kiertää rintamuuri. Rintamuuri on kivetty lohko- ja luonnonkivistä. Kivien koot vaihtelevat isoista 0,5x0,65 m kokoisista kivistä pienempiin 0,05x0,18 m kokoisiin kiilakiviin. Kivissä oli näkyvissä yksi, halkaisijaltaan noin 3 cm kokoinen poranjälki. Rintamuurin kiveys on 0,3–0,6 m korkea. Muurin leveys rintamuurista eskarppimuruun on noin 7,3–7,6 m. Rintamuurin päällä on 0,35–0,85 m korkea maavalli. Maavalliin on kaivettu kolmionmuotoisia ulospäin aukeavia ampumalovia. Puolibastionin molemmissa siivissä on 2, vasemmassa kulmassa 1 ja vasemmassa kyljessä 2 ampumalovea. Yhteensä ampumalovia on 9 mukaan lukien oikean siiven länsiosan alemmalla tasolla sijaitsevat 2 ampumalovea. Ampumalovet erottuvat maastossa selkeinä 0,1–0,35 m syvinä painanteina. Niiden leveys on 0,35–3,1 m ja pituus 3,5–5,5 m. Rintamuurin edustalla erottuu ampumatasanne 0,1–0,25 m korkeana ja 0,7–1 m leveänä maaterassinä.

Kunto:

Eskarppimuri ja rintamuuri ovat yleisesti hyvässä kunnossa, paikoittain rintamuurin kiveystä peittää sammal. Eskarppimuria on kunnostettu vuosina 1985–1988. Sen kiveystä puhdistettiin sammaleesta inventoinnin aikana. Rintamuria on paikoittain kunnostettu vuosina 1998–1999. Puolibastionin pihalla ja valleilla kasvaa pääosin nurmikkoa ja heinäkasveja.

Kuva 11 (vasemmalla) Näkymä 2. puolibastionille sitadellin pihalta. Kuva: U. Kögäs 2009.

Kuva 12 (oikealla) Todennäköisesti restauroinnin aikana 1980-luvulla eskarppimuruun tehty kuivatusaukko. Kuva: U. Kögäs 2009.

Bastioni

Sitadellin eteläosassa sijaitseva bastioni koostuu oikeasta ja vasemmasta siivestä sekä oikeasta ja vasemmasta kyljestä. Sen kärki on suunnattu kohti etelää. Oikean siiven pituus 22,3 m, oikean kyljen pituus 12,8 m, vasemman siiven pituus on 21,8 m ja vasemman kyljen pituus 13,4 m.

Eskarppimuurin korkeus on 0,7–1,7 m. Eskarppimuuri on kivetty lohko- ja luonnonkivistä. Sen kivien koot vaihtelevat isoista 0,3x0,5–0,85x1,3 m kokoista kivistä pienempiin 0,05x0,15 m kokoisiin kiilakiviin. Kivissä on halkaisijaltaan 3,5–5,5 cm kokoisia poranjälkiä. Eskarppimuuria jaa maavallia on korjattu vuosina 1985–1988. Paikoitellen kivien välissä näkyy laastia, joka todennäköisimmin on restauroinnin aikaista. Varmaa linnoituksen alkuperäistä laastia ei rakenteesta havaittu. Muurin kunnostuksen aikana kiveyksen väliin on tehty muurin kuivatusaukkoja. Kuivatusaukkojen suuaukot ovat eskarppimuurin kiveysten lomassa ja ne jatkuvat muurin sisään. Aukot ovat pyöreitä, halkaisijaltaan 5–6 cm, ja ne on tehty laastista. Joidenkin kuivatusaukkojen sisällä on säilynyt talouspaperin hylsyjä muistuttavia pahviputkia. Kuivatusaukkojen sijainnissa muurissa ei ole havaittavissa säännöllisyyttä.

Bastioniin johtaa vallikäytävä lännestä, kolmannen puolibastionin vasenta siipeä pitkin. vallikäytävä on noin 5 m leveä ja 30 m pitkä. Vallikäytävän ja bastionin piha on tuettu sitadellin pihan puoleiselta pohjoissivultaan 1,8–2,3 m korkealla kiveyksellä. Kiveystä on restauroitu vuonna 1998.

Bastionin siipiä ja kylkiä kiertää rintamuuri. Rintamuuri on kivetty lohko- ja luonnonkivistä. Kivien koot vaihtelevat isoista 0,6x0,85 m kokoisista kivistä pienempiin 0,1x0,25 m kokoisiin kiilakiviin. Kivissä on halkaisijaltaan noin 3,5–5 cm kokoisia poranjälkiä. Rintamuurin kiveys on 0,45–0,6 m korkea. Muurin leveys rintamuurista eskarppimuruuriin on noin 7,1–7,3 m. Rintamuurin päällä on 0,4–0,55 m korkea maavalli. Maavalliin on kaivettu kolmionmuotoisia ulospäin aukeavia ampumalovia. Bastionin kärjessä on 1, molemmissa siivissä 1, molemmissa kyljissä 2 ja vasemmassa kulmassa 1 ampumalovea. Yhteensä niitä on 8. Ampumalovet erottuvat maastossa selkeinä 0,15–0,45 m syvinä painanteina. Niiden leveys on 0,45–2,5 m ja pituus 4,2–7,5 m. Rintamuurin edustalla erottuu ampumatasanne matalana noin 0,1 m korkeana ja 0,7–0,8 leveänä maaterassina.

Kuva 13 Sitadellin bastioni. Bastionin edessä erottuu sitadellin vahtituvan pohja neliskanttisena kumpareena. Kuva: U. Köngäs 2009.

Kunto:

Eskarppimuuuri ja rintamuuuri ovat yleisesti hyvässä kunnossa. Eskarppimuuria on kunnostettu vuosina 1985–1988 ja sen kiveystä puhdistettiin sammaleesta inventoinnin aikana. Bastionin pihalla ja valleilla kasvaa pääosin heinäkasveja sekä ruohoa ja sammalta. Bastionin pihalla kasvaa myös koivu ja mänty.

3. Puolibastioni

Kolmas puolibastioni koostuu oikeasta ja vasemmasta siivestä sekä oikeasta kyljestä. Sen kärki on suunnattu kohti lounasta. Vasemman siiven pituus on 66 m, oikean siiven pituus 34,6 m ja oikean kyljen pituus 15,9 m. Eskarppimuurin korkeus on 1–2,7 m. Eskarppimuuuri on kivetty lohko- ja luonnonkivistä. Sen kivien koot vaihtelevat isoista 0,25x0,3–1,05x1,25 m kokoista kivistä pienempiin 0,07x0,13 m kokoiisiin kiilakiviin. Kivissä on halkaisijaltaan 4,5–5,5 cm kokoisia poranjälkiä. Eskarppimuurin kiveys tekee kynnyksen vasemmassa siivessä. Kokonaisuudessaan valli pysyy yhtä korkeana, sillä eskarppimuurin kiveyksen madaltuessa itään päin maavallin korkeus kasvaa. Eskarppimuuria ja maavallia on korjattu vuosina 1985–1989. Paikoitellen kivien välissä näkyy laastia, joka todennäköisimmin on restauroinnin aikaista. Varmaa linnoituksen alkuperäistä laastia ei rakenteesta havaittu. Muurin kunnostuksen aikana kiveyksen väliin on tehty muurin kuivatusaukkoja. Kuivatusaukkojen suuaukot ovat eskarppimuurin kiveysten lomassa ja ne jatkuvat muurin sisään. Aukot ovat pyöreitä, halkaisijaltaan 5–6 cm, ja ne on tehty laastista. Joidenkin kuivatusaukkojen sisällä on säilynyt talouspaperin hylsyjä muistuttavia pahviputkia. Kuivatusaukkojen sijainnissa eskarppimuurissa ei ole havaittavissa säännöllisyyttä.

Puolibastionin keskelle johtaa idästä noin 4 m leveä ja noin 19 m pitkä kulkuluiska. Luiska on tuettu pohjoisreunalta 0,5–2 m korkealla kiveyksellä, jota on kunnostettu vuonna 1998. Luiskassa on välitasanne ennen kuin se nousee puolibastionin pihalle. Luiska johtaa välitasanteella puolibastionin vasemmansiiven itäiseen pätyyn, missä sijaitsee kaksi ampumasemaa. Ampumasemien kohdalla rintamuuuri taivuu kolmiomaisesti sisään valliin päin. Molempien ampumasemien kohdalla on rintamuurin päällä olevaan maavalliin kaivettu yksi ampumalovi. Ampumalovet erottuvat selkeinä 0,2–0,3 m syvinä kolmiomaisina painaumina, joiden pituus on 4,7–6 m ja leveys 0,6–2,9 m. Lisäksi aivan vasemman siiven itäpäässä, lähellä bastionia on rintamuurin päällisessä vallissa yksi ampumalovi. Näiden ampumasemien kohdalla rintamuurin edustalla erottuu ampumatasanne matalana 0,1–0,15 m korkeana ja 0,5–0,8 m leveänä maaterassina.

Puolibastionin siipiä ja kylkeä kiertää rintamuuuri. Rintamuuuri on kivetty lohko- ja luonnonkivistä. Kivien koot vaihtelevat isoista 0,35x0,7 m kokoisista kivistä pienempiin 0,08x0,15 m kokoiisiin kiilakiviin. Rintamuurin kiveys on 0,5–0,65 m korkea. Muurin leveys rintamuurista eskarppimuurin on noin 7,4–7,8 m. Rintamuurin päällä on 0,3–0,6 m korkea maavalli. Maavalliin on kaivettu kolmionmuotoisia ulospäin aukeavia ampumalovia. Puolibastionin molemmissa siivissä on 2, oikeassa kulmassa 1 ja oikeassa kyljessä 2 ampumalovea. Yhteensä niitä on 10 mukaan lukien vasemman siiven itäosan alemmalla tasolla sijaitsevat kolme ampumalovea. Ampumalovet erottuvat maastossa selkeinä 0,1–0,35 m syvinä painanteina. Niiden leveys on 0,2–3,5 m ja pituus 3,6–6,7 m.

Kunto:

Eskarppimuurin ja rintamuurin kunto on hyvä. Eskarppimuuria on kunnostettu vuosina 1985–1989 ja sen kiveystä puhdistettiin sammaleesta inventoinnin aikana. Puolibastionin pihalla ja valleilla kasvaa pääosin ruohoa ja heinäkasveja.

Kuva 14 Ilari Kurri ja Pertti Malm ovat mittaustöissä kolmannella puolibastionilla.
 Kuva: U. Köngäs 2009.

4. Puolibastioni

Neljäs puolibastioni koostuu oikeasta ja vasemmasta siivestä sekä oikeasta kyljestä. Sen kärki on suunnattu kohti luodetta. Oikean siiven pituus on 37,8 m, vasemman siiven pituus 59,8 m ja oikean kyljen pituus 19,2 m. Eskarppimuurin korkeus on 2,5–2,7 m. Eskarppimuuuri on kivetty lohko- ja luonnonkivistä. Sen kivien koot vaihtelevat isoista 0,3x0,65–0,75x1,1 m kokoista kivistä pienempiin 0,05x0,15 m kokoisiin kiilakiviin. Kivissä on halkaisijaltaan 4,5–6 cm kokoisia poranjälkiä. Eskarppimuuria on korjattu vuonna 1989. Paikoitellen kivien välissä näkyy laastia, joka todennäköisimmin on restauroinnin aikaista. Varmaa linnoituksen alkuperäistä laastia ei rakenteesta havaittu. Muurin kunnostuksen aikana kiveyksen väliin on tehty muurin kuivatusaukkoja. Kuivatusaukkojen suuaukot ovat eskarppimuurin kiveysten lomassa ja ne jatkuvat muurin sisään. Aukot ovat pyöreitä, halkaisijaltaan 5–6 cm, ja ne on tehty laastista. Joidenkin kuivatusaukkojen sisällä on säilynyt talouspaperin hylsyjä muistuttavia pahviputkia. Kuivatusaukkojen sijainnissa eskarppimuurissa ei ole havaittavissa säännöllisyyttä.

Puolibastionin pihalle johtaa etelästä 3,8–5 m leveä ja 21,7 m pitkä kulkuluiska. Luiskan itäreuna on tuettu 0,2–1,6 m korkealla kiveyksellä. Kulkuluiska kaartuu puolibastionin pihan keskelle. Neljättä ja kolmatta puolibastionia yhdistää neljännen puolibastionin vasenta siipeä pitkin kulkeva vallikäytävä, joka johtaa kolmannen puolibastionin koillisnurkkaan. Vallikäytävä on 8 m leveä. Vallikäytävän sitadellin pihan puoleinen reuna on kivetty noin 3,5 m korkealla kiveyksellä, joka on restauroitu vuonna 1998.

Puolibastionin siipiä ja kylkeä kiertää rintamuuri. Rintamuuri on kivetty lohko- ja luonnonkivistä. Kivien koot vaihtelevat isoista 0,35x0,4–0,6x1 m kokoisista kivistä pienempiin 0,05x0,2 m kokoisiin kiilakiviin. Kivissä on halkaisijaltaan 4 cm kokoisia poranjälkiä. Rintamuurin kiveystä on näkyvissä 0,2–0,6 m korkeudelta. Rintamuurin päällä on 0,4–0,8 m korkea maavalli. Muurin leveys rintamuurista eskarppimuruuriin on noin 7,6–7,8 m.

Puolibastionin maavalliin on kaivettu kolmionmuotoisia ulospäin aukeavia ampumalovia. Puolibastionin kärjessä niitä on 1, vasemmassa siivessä 7, oikeassa siivessä 3 ja oikeassa kyljessä 2. Yhteensä niitä on 13. Ampumalovet erottuvat maastossa selkeinä 0,08–0,37 m syvinä painanteina. Niiden leveys on 0,7–5,3 m ja pituus 3,6–12,5 m. Vasemman siiven kohdalla on säilynyt viisi ja oikean kyljen kohdalla yksi ampuma-asemien välille rakennettu maavalli. Maavallit ovat erottaneet ampuma-asemat toisistaan. Luiskamaiset maavallit laskeutuvat rintamuurin päältä muurin eteen. Vallien leveys on 1,5–3,5 m ja ne ulottuvat noin 2–3 m päähän rintamuurin kiveyksestä. Maavallit erottuvat selkeästi, mutta ovat suhteellisen matalia. Niiden korkeus on noin 0,1–0,4 m. Vallit peittävät suurimman osan rintamuurin kiveyksestä. Sekä rintamuurin päällisestä maavallista että ampuma-asemien välisistä maavalleista on valunut maata rintamuurin päälle. Vastaavanlaisia ampuma-asemia erottavia maavalleja on säilynyt myös sitadellin raveliinissa, sekä katkelma ensimmäisessä puolibastionissa. Sitadellin restaurointitöiden aikana otetuissa valokuvissa näkyy, että vastaavanlaisia ampuma-asemien välisiä suojavalleja on sijainnut lisäksi myös kolmannen puolibastionin rintamuurin edustalla⁹⁹. Nämä vallit ovat tuhoutuneet restauroinnin yhteydessä.

Kunto:

Eskarppimuurin kunto on hyvä ja kiveystä puhdistettiin sammaleesta inventoinnin aikana. Eskarppimuuria on kunnostettu vuonna 1989. Rintamuurin kiveystä on näkyvissä vain paikoittain. Sekä rintamuurin päällisestä maavallista että ampuma-asemien välisistä maavalleista on valunut maata rintamuurin päälle. Puolibastionin pihalla ja valleilla kasvaa pääosin heinäkasveja, ruohoa sekä muutama iso mänty.

Kuva 15 (vasemmalla) Neljänne puolibastionin pihalle johtava kulkuluiska. Kuva: U. Kögäs 2009.

Kuva 16 (oikealla) Neljänne puolibastionin pihaa. Kuva: U. Kögäs 2009.

Kurtiinimuri

Ensimmäisen ja neljänne puolibastionin välissä kulkee lähes itä-länsisuuntainen kurtiinimuri. Muuri on 39,5 m pitkä. Eskarppimuurin korkeus kurtiinimuurin kohdalla on 2,6 m. Eskarppimuri on kivetty lohko- ja luonnonkivistä. Sen kivien koot vaihtelevat isoista 0,3x0,35–0,65x1,3 m kokoista kivistä pienempiin 0,1x0,1 m kokoihin kiilakiviin. Kivissä on halkaisijaltaan 5–5,5 cm kokoisia poranjälkiä. Eskarppimuuria ja maavallia on korjattu vuosina

⁹⁹ MV/RHO kuva-arkisto: V. Laineen vuonna 1971 ottama kuva 5665 (neg.nro RHT 1919).

1989–1990. Paikoitellen kivien välissä näkyy laastia, joka todennäköisimmin on restauroinnin aikaista. Varmaa linnoituksen alkuperäistä laastia ei havaittu.

Kurtiinimuurin rintamuuri on kivetty lohko- ja luonnonkivistä. Kivien koot vaihtelevat isoista 0,4x0,75 m kokoisista kivistä pienempiin 0,1x0,25 m kokoiisiin kiilakiviin. Kivissä on halkaisijaltaan 4,5–5 cm kokoisia poranjälkiä. Rintamuurin kiveys on 0,45–0,65 m korkea. Rintamuurin päällä on 0,2–0,5 m korkea maavalli. Rintamuuria on korjattu vuosina 1990 ja 2008. Muurin leveys rintamuurista eskarppimuriin on noin 7,6–7,8 m. Rintamuurin edustalla on 4,5–5 m leveä vallikäytävä. Vallikäytävän sitadellin pihan puoleinen eteläreuna on kivetty ja noin 3,5 m korkea. Kiveyksen yläosaa on kunnostettu vuonna 1998. Kurtiinimuurin keskellä sen läpi kulkee tiilinen poterni, eli porttiauikko. Poterni on ennallistettu ja rekonstruoitu vuonna 1988–1989. Se on 16,5 m pitkä, 2,8–3,2 m leveä ja 3,5 m korkea.

Kunto:

Koko kurtiinimuuria on korjattu vuosina 1988–1990. Lisäksi rintamuuria on kunnostettu vuosina 1990 ja 2008. Kurtiinimuurin kunto on hyvä. Inventoinnin aikana eskarppimuurin kiveystä puhdistettiin kasvillisuudesta, ja sen kunto on hyvä.

Kuva 17 Sitadellin piha kuvattuna 2. puolibastionilta. Oikealla näkyy kurtiinimuurin ja sen läpi kulkeva tiilinen poterni. Kuva: U. Köngäs 2009.

Kivirivit sitadellissa

Sitadellin alueelle on rakennettu pienistä, nyrkinkokoisista kivistä kivirivejä. Noin 0,1x0,15 m kokoiset kivet muodostavat pitkiä, säännöllisiä rivejä. Kivirivien tarkoitus on epäselvä ja ne vaikuttavat linnoitusta myöhemmin rakennetuilta. Mahdollisesti niillä on merkitty kulkureittejä. Niiden tarkkaa rakennusajankohtaa ei tunneta.

Yksi kivirivi sijaitsee ensimmäisen puolibastionin vasemman siiven edustalla vallihaudan ojan ja kontreskarppimuurin välissä. Kivirivi on 29,3 m pitkä. Kivirivi on 0,6–2 metrin päässä

vallihaudan ojan pohjoisseinästä. Kivet ovat osittain sammalen ja kasvillisuuden peitossa. Kivirivin viereen avattiin kiveyksen molemmiin puolin koekuopat kivirivin luonteen selvittämiseksi. Koekuoppien koko oli 0,5x0,7 m ja kuoppia kaivettiin syvimmillään 0,4 m syvyyteen. Kivirivin kivet olivat asetettu yhteen riviin ruskean karkean hiekan päälle, muutama kivi oli karikekerroksessa. Kiveystä ei ollut kaivettu hiekkaan eikä rakenne jatkunut alas tai sivuille. Koekuopan kohdalla karikekerros oli noin 5 cm paksu. Karikekerroksen alla oli noin 15–20 cm paksu ruskea, keskikarkeasta hiekasta koostuva maakerros, jonka alla oli vaaleanruskeaa hienoa ja keskikarkeaa hiekkaa

Toinen vastaavanlainen kivirivi sijaitsee raveliinin vasemman pään edustalla, noin puolessa välissä raveliinin vasenta päätä. Kiveys on 4,2 m pitkä. Kolmas kivirivi sijaitsee sitadellin pihalla, pihan länsipuolella. Rivi on noin 11 m pitkä ja hieman kaareva. Tämän kivirivin viereen tehtiin lapionpisto kiveyksen luonteen selvittämiseksi. Kivet olivat asetettu ruskean hiekan päälle ja ne olivat osittain karikekerroksessa. Kiviä ei ollut kaivettu hiekkaan eikä rakenne jatkunut alaspäin tai sivuille.

Sitadellin länsipuolella, sitadellin ja kuudennen bastionin väliin jäävällä alueella on kaksi noin kahdeksan metriä pitkää vastaavanaista kiviriviä. Molemmat kivirivit kulkevat polun reunassa, mikä viittaisi siihen, että kiveyksillä on mahdollisesti haluttu merkitä tiettyjä reittejä niiden rakentamisen aikaan. Koekuopan ja lapionpistojen perusteella kivirivit eivät liity linnoituksen alkuperäisiin rakenteisiin.

Kuvat 18 - 19 Ensimmäisen puolibastionin vasemman siiven edustalla vallihaudan ojan ja kontreskarppimuurin välissä kulkeva kivirivi ja sen viereen kaivettu koekuoppa. Kuvat: U. Kögäs 2009.

Raveliini

Sitadellin pohjoispuolella olevassa vallihaudassa, sitadellin kurtiinimuurin edustalla sijaitsevan kolmionmuotoisen raveliinin kärki osoittaa kohti pohjoista. Sen vasemman siiven pituus on 42,5 m ja oikean siiven pituus 42,6 m. Muurin leveys rintamuurista eskarppimuriin on noin 6–6,7 m.

Eskarppimuurin korkeus on raveliin kärkeä kohdalla 2,1 m ja päiden kohdalla 1,9–2 m. Eskarppimuri on muurattu lohkokivistä ja luonnonkivistä. Kivien koko vaihtelee suurista 1x1 m kokoisista kivistä pienempiin 0,05–0,15 m kokoisii kiilakiviin. Kivissä on halkaisijaltaan noin 4–6 cm kokoisia poranjälkiä.

Raveliin siivissä on kivetty rintamuri. Rintamuurin kiveyksen korkeus on kärjen kohdalla 0,5 m ja päiden kohdalla 0,4–0,5 m. Rintamuri on muurattu lohkokivistä ja luonnonkivistä. Kivien koko vaihtelee suurista 0,5x0,5 m kokoisista kivistä pienempiin 0,07–0,2 m kokoisii kiilakiviin. Rintamuurin päällä on 0,4–0,6 m korkea maavalli. Maavalliin on kaivettu kolmionmuotoisia ampumalovia, jotka aukeavat ulospäin. Molemmissa siivissä on kolme ampumalovea ja kärjessä yksi. Ampumalovet näkyvät vallissa 0,20–0,45 m syvyisinä painanteina. Lovien leveys on 0,7–5 m ja pituus 4–7,3m. Ampumalovien välissä on rintamuurin maavallista luiskamaisesti alas rintamuurin edustalle laskeutuvat maavallit. Vasemmassa siivessä maavalleja on 4 ja oikeassa 3. Maavallit erottavat ampuma-asetat toisistaan ja ne ovat toimineet ampuma-asetien välisinä suojoina. Vallien muoto vaihtelee kolmionmuotoisista suorakaiteenmuotoisiin. Niiden leveys on 1,2–4 m ja ne ulottuvat noin 1,2–3 m päähän rintamuurin kiveyksestä. Ampuma-asetia erottavat maavallit peittävät rintamuuria. Raveliin keskelle johtaa noin 10 metriä pitkä ja 3,3 m leveä kulkuluiska. Luiskan seinät on tuettu noin 0,2–2 m korkealla kivimuurilla.

Kunto:

Rintamuurin kunto on yleisesti hyvä. Rintamuurin päällinen maavalli ja ampuma-asetia erottavat maavallit ovat paikoittain valuneet rintamuurin päälle. Valleilla ja muurilla kasvaa heinä- ja varpukasveja. Raveliin päiden muuria on korjattu. Siipien eskarppimuurin kiviä peittää sammal.

Kuva 20 Raveliini sitadellin pohjoispuolella. Rintamuurin edustalla erottuu ampuma-asetia erottavat matalat maavallit. Kuva: U. Kōngäs 2009.

Sitadellia kiertävät ulkovarustukset:

Sitadellia kiertää 6,2–10 m leveä vallihauta, jossa on vallihaudan oja ja kontreskarpimuuri. Vallihaudan ympärillä kulkee katvetie, ampumataso ja uloin rintamuuri. Linnoituksen glasiisi on säilynyt etenkin sitadellin pohjoisosassa sekä sitadellin ja 6. bastionin välissä. Sitadellin eteläpuolella on 1800- ja 1900-luvuilla rakennettu rakennuksia glasiisiin ja glasiisi on katkonainen. Pohjoisosan glasiisissa on kaksi lohkokivikasaa. Seassa on myös luonnonkiviä. Ensimmäinen kivikasa sijaitsee sitadellin koillispuolella. Kivikasan länsipuolella on vanhainkoti. Toinen kivikasa sijaitsee sitadellin luoteispuolella, sitadellilta länteen kuudennelle bastionille johtavan kurtiinimuurin edustalla. Kasojen kivet ovat 0,5x0,6–1x1,4 m kokoisia. Niissä on halkaisijaltaan noin 5 cm kokoisia poranjälkiä. Mahdollisesti kasat ovat linnoituksen rakennuskiviksi tarkoitettuja kiviä, jotka ovat jääneet käyttämättöminä paikoilleen rakentamisen loputtua.

Kuva 21 Ulkovarustuksia raveliin edustalla. Varustukset kuvassa vasemmalta oikealle ovat eskarppimuuri, vallihaudan oja, kontreskarpimuuri ja uloin rintamuuri. Kuva: U. Köngäs 2009.

Vallihaudan oja:

Raveliinia kiertävä vallihaudan oja on 0,4–0,5 m syvä ja 2,1–2,7 m leveä. Sitadellia kiertävän vallihaudan oja on 0,7–1,5 m syvä ja 2,5–3,5 m leveä. Ojan reunat on kivetty lohko- ja luonnonkivillä. Kivien koot vaihtelevat isoista noin 0,5x0,8–0,1x0,2 m suuruisista kivistä pieniin 0,08x0,2 m kokoihin kiilakiivin. Vallihaudan ojaa on myöhemmin täytetty maalla, niin että ojan yli on tehty ylityspaikkoja. Maatäytteiset ylityspaikat eivät kuulu linnoituksen alkuperäiseen muotoon, mutta niiden tekoajasta ei ole tietoa. Vallihaudan ojan yli on linnoituksen aikana päässyt puisia siltoja pitkin. Ojaa on täytetty sitadellin kaakkoisella sisäänkäynnillä, 3. puolibastionin oikean kulman kohdalla sekä raveliin molempien siipien päissä. Vallihaudan oja

on ollut myös varustettu paaluvarustuksella¹⁰⁰. Paaluvarustuksesta ei ole säilynyt maanpäällisiä merkkejä. Todennäköisesti paalut ovat purettu ja myyty heti Suomen sodan jälkeen¹⁰¹.

Kuva 22 Kuvassa vasemmalla on sitadellin 3.puolibastionin eskarppimuuri, kuvan keskellä vallihaudan oja ja takana oikealla erottuu uloin rintamuuri. Kuva: U. Köngäs 2009.

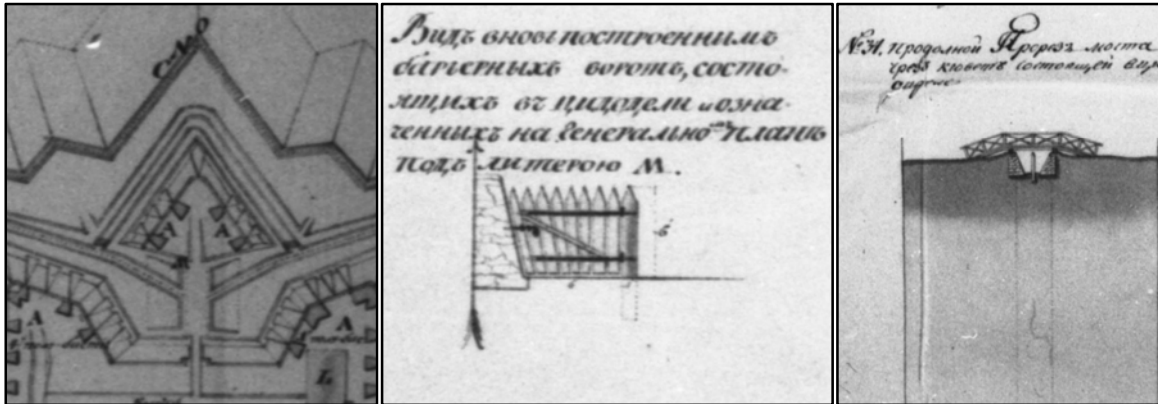
Raveliin ja sitadellin kurtiinimuurin välissä on vallihaudassa alun perin kulkenut suora kulkureitti poternilta raveliinille. Ojan reunat ovat olleet kivettyjä ja ne on reunustettu paaluvarustuksella. Kiveystä on säilynyt noin 0,75–1 m korkeudelta. Raveliin vasemman pään edustalla olevaa muurikiveystä oltiin inventoinnin aikana restauroimassa. Kulkureitti on yhtynyt sitadellia kiertävään vallihaudan ojaan, mutta yhtymäkohdat ovat olleet suljettu paaluvarustuksin. Raveliin edustalla kulkureitin reuna on ollut suljettu puuportilla. Nykyisin alkuperäinen muoto on peittynyt suurelta osin täytemaan alle.

Kunto:

Raveliinia kiertävän vallihaudan ojan kivet ovat sammalen peitossa. Paikoittain kiveys on romahtanut ja muuri hajonnut. Paikoittain maata on valunut ojaan ja maa peittää ojan seinämien kiveystä. Sitadellia kiertävän ojan kiveyksessä on paljon pullistumia, sortumia ja kiviä on irronnut muurista. Kiveyksen päälle ja ojaan on valunut maata. Paikoittain muuri näyttää restauroidulta, mutta restauroinnin ajankohdasta ei ole tietoa. Toisen ja kolmannen puolibastionin sekä bastionin kohdalla ojan molempien reunojen kiveykset ovat runsaan sammalen peitossa. Ensimmäisen ja neljännen puolibastionin kohdalla sitadellin puoleisen ojan reunan kiveys on runsaan sammalen peitossa ja kiveystä on näkyvissä vain vähän. Inventoinnin aikana aloitettiin vallihaudanojan korjaustyöt neljännen puolibastionin edustalla.

¹⁰⁰ Ks. esim. RGVIA 349:12:1905

¹⁰¹ Kumpulainen 1992:221

Kartta 14 (vasemmalla) Kuvassa näkyy sitadellin kurtiinimuurin ja raveliin edustalla kulkenut vallihaudan oja. Ympyrällä merkityssä paikassa on ollut puiset portit (ks. kuva keskellä). Nykyisin suurin osa vallihaudan ojaa on tällä kohdalla maanpeitossa. Karttalähde: MV/RGVIA 349:12:1926

Kuva 23 (keskellä) Puiset portit, joiden kautta on ulkopuolelta sisäänkäynti johtanut sitadellin kurtiinimuurin ja poternin edustalle. Karttalähde: MV/RGVIA 349:12:1926

Kuva 24 (oikealla) Sitadellin kaakkoispuolella sitadellin sisäänkäynnillä vallihaudan ojan yli on päässyt puista siltaa pitkin. Karttalähde MV/RGVIA 349:12:1910.

Kuva 25 Näkymä sitadellin kurtiinimuurilta raveliinille. Molemmille sivuille jatkuu sitadellia kiertävä vallihaudan oja. Alkuperäisen suunnitelman mukaan poternin ja sitadellin välinen kulkureitti on ollut reunustettu paaluvarustuksin. Kuva: U. Kögäs 2009.

Kontreskarppimuuri:

Sitadellin pohjoisosassa on vallihaudassa eskarppimuuria vastapäätä kontreskarppimuuri. Kontreskarppimuuri kiertää enimmäistä ja neljättä puolibastionia sekä raveliinia. Kontreskarppimuuri on kivetty lohko- ja luonnon kivistä. Isoimmat kivet ovat 0,8x1,3–0,35x0,55 m kokoisia ja pienemmät kiilakivet 0,1–0,15 m kokoisia. Kivissä on halkaisijaltaan 5 cm kokoisia poranjälkiä. Kontreskarppimuurin kiveyksen korkeus on 0,45–0,8 m

Kontreskarppimuurin edustalla on porraskaskelmien tapaisia kiveyksiä. Raveliinin oikealla puolella olevan kontreskarppimuurin edustalla on kaksi porraskiveystä. Ensimmäisen puolibastionin oikean siiven kohdalla on neljä porraskiveystä. Neljännen puolibastionin vasemman siiven kohdalla on kaksi ja oikean siiven kohdalla yksi porraskiveys. Osa kiveyksistä koostuu yhdestä kivistä, joka on asetettu kontreskarppimuurin edustalle astinkiveksi. Osassa kiviä on ladottu 1–4 kiveä vierekkäin ja 1–3 kiveä päällekkäin. Kiveykset muodostavat selkeän porrasmaisen rakenteen. Kiveykset eivät ole aivan kiinni muurissa, vaan porraskiveysten ja muurin väliin jää 0,05–0,2 m rako. Porraskiveysten koko on 0,6x0,65–0,6x1,4 m ja niiden korkeus on noin 0,2–0,3 m. Useimmat kiveykset ovat sammaleen ja kasvillisuuden peittämiä. Kiviaskelmat vaikuttavat myöhemmin rakennetuilta ja eivät ne kuulu linnoituksen alkuperäisiin rakenteisiin. Niiden käyttötarkoitus ja rakennusaika ovat kuitenkin epäselviä. Kotkan Varissaassa on rakennettu samankaltaisia porraskiveyksiä 1950–60 luvulla turisteja varten saaren ollessa pursiseuran käytössä¹⁰².

Kuvat 26 - 27 Porraskiveyksiä kontreskarppimuurin edustalla. Kuvat: U. Köngäs 2009.

Kunto:

Kontreskarppimuurin yleiskunto on hyvä. Paikoittain muurin kiveys on sammaleen peitossa. Kolmannen ja neljännen puolibastionin taitekohdassa kontreskarppimuurin kiveys on hieman sortunut ja muuri näyttää sortumaherkältä. Raveliinin länsipuolella kontreskarppimuurin päälle on valunut maata ja maata on kasaantunut myös muurin juureen. Ensimmäisen puolibastionin oikean siiven edustan kontreskarppimuurin edustalla näkyy vielä restauroinnin aikainen oja. Restauroinnin ajankohdasta ei ole tietoa.

---

¹⁰² Kaskinen, Ilkka suullinen tiedonanto, 4.5.2009

Uloin rintamuuri ja katvetie

Koko sitadellia ympäröi uloin rintamuuri. Uloimman rintamuurin edustalla kulkee ampumatasanne, joka erottuu noin 0,05–0,25 m korkeana ja 0,6–1,2 m leveänä maaterassina. Toisen puolibastionin kärjenkohdalla ampumatasannetta ei ole havaittavissa. Ampumatasanteen ja vallihaudan väliin jää 5–8 m leveä katvetie. Katvetiellä kulkee nykyinen ulkoilureitti ja huoltoajotie. Tie on päällystetty suurimmaksi osaksi puruilla.

Uloin rintamuuri on 0,7–1 m korkea ja kivetty lohko- ja luonnonkivistä. Suurimmat kivet ovat 0,2x0,25–0,6x0,65 m kokoisia ja pienimmät kiilakivet 0,05x0,1 m kokoisia. Rintamuurin päällä on 0,25–0,5 m korkea maavalli. Sitadellin kaakkoisella sisääntuloaukolla, sisääntuloaukon itäreunalla olivat inventoinnin aikana rintamuurin korjaustyöt käynnissä. Muurin kiveystä oli kaivettu esille noin 20,5 m matkalta. Alkuperäinen muurin korkeus on paikalla ollut noin 0,6 m. Muurin korkeus laski vähitellen noin 0,3–0,4 metriin sitadellista ulospäin mentäessä. Muurissa oli jäljellä 1–3 kivikertaa. Muurikiveyksen sisäpuolella oli noin 0,1x0,15 m kokoisten irtokivien ja karkean ruskean hiekan muodostama täytemaa kerros, muurin sydänosa. Muurin täytekerroksen yläpuolella kulki muutaman senttimetrin paksuinen musta ja tahmea orgaanissekoitettu hiesukerros. Musta juova oli esillä noin 4–5 metrin pituudelta. Kyseessä on mahdollisesti eristekerros. Muurin ja eristekerroksen päällä oli maavallista säilynyt 0,3–0,5 m korkea ruskean karkean hiekan muodostama kerros, jonka päällä oli 0,1–0,2 m korkea turve- ja karikekerros.

Kunto:

Rintamuurin kunto on yleisesti hyvä. Paikoittain kivet ovat sammalen peitossa. Kolmannen puolibastionin vasemmansiiven kohdalla muurin kiveyksessä oli sortumia ja pullistumia. Kiveystä peitti myös sammal. Rintamuurin yläosassa kulkee useassa kohdassa polku. Paikoissa, joissa polku laskeutuu alas rintamuurin yli, on maavalli kulunut ja maata on valunut muurin kiveyksen juureen ja sen päälle. Tällaisia paikkoja on ensimmäisen ja kolmannen puolibastionin sekä raveliinien kärkien kohdalla.

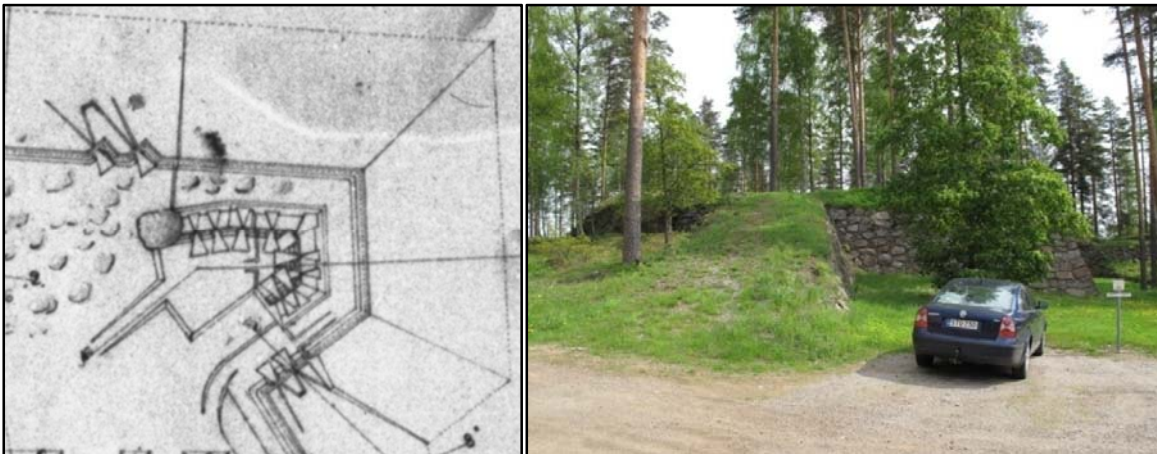
Kuvat 28 Museovirasto kunnostamassa sitadellin kaakkoista sisäänkäyntiä. Kuva: U. Kõngäs 2009.

Kuva 29 Muuri kunnostettuna. Kuva: U. Kõngäs 2009.

Kuva 30 Korjauksen alla olevan rintamuurin maavallin ja kivitäytteen välissä erottuu eristerakos tummana juovana. Kuva: U. Kõngäs 2009.

6.2 Ensimmäinen bastioni

Kartta 15 Ensimmäinen bastioni kuvattuna vuoden 1796 kartassa. Karttalähde: MV/RGVIA 349:12:1904

Kuva 31 Ensimmäisen bastionin kavaljeerille johtava kulkuluiska. Kuva: U. Kõngäs 2009.

Bastioni koostuu oikeasta ja vasemmasta siivestä sekä vasemmasta kyljestä, joka jatkuu kurtiinimuurina kohti sitadellia. Bastionin sisällä sijaitsee kavaljeerivarustus, jossa on lisäksi loivasti vasemmasta siivestä taittuva kylki. Kavaljeeri on rakennettu bastionin pihalle muuta bastionia korkeammaksi. Bastionin kärki on suunnattu kohti koillista. Kavaljeerin oikean siiven pituus on 24,9 m, oikean kyljen pituus 15,8 m, vasemman siiven pituus 25,5 m ja vasemman kyljen pituus 22,8 m. Eskarppimuurin korkeus on 0,6–4,4 m. Eskarppimuuuri on kivetty lohko- ja luonnonkivistä. Sen kivien koot vaihtelevat noin 0,25x0,3–0,75x0,8 m kokoista kivistä

pienempiin noin 0,1x0,1 m kokoisiin kiilakiviin. Kivissä on halkaisijaltaan 4,5–5 cm kokoisia poran jälkiä. Kavaljeerin vasemman kyljen päässä on muurissa hyödynnetty kalliota tai suurta siirtolohkareta. Kivilohkareen eskarppimuurin puoleinen reuna on lähes suora ja vaikuttaa lohkotulta, poranjälkiä siinä ei näy. Kivilohkare on reunoiltaan rapautunutta rapakiveä. Eskarppimuurin kiveys on osittain sammalen peitossa. Muurin etelänpuoleisia reunoja kulkuluiskan vieressä on korjattu 2000-luvulla.

Kavaljeerin pihan keskelle johtaa yksi kulkuluiska lounaasta. Luiska on suora, noin 3,2–4,2 m leveä ja 24,8 m pitkä. Luiskan reunat on tuettu kiveyksellä, joka on noin 0,35–3,7 m korkea. Luiskan etelänpuoleinen kiveys on kunnostettu 2000-luvulla. Kavaljeerin piha on loivasti korotettu molempien siipien ja oikean kyljen edustalta. Korotus erottuu maastossa matalana, noin 0,18–0,3 m korkeana maaterassina. Piha ei ole symmetrisen muotoinen, vaan kavaljeerin vasenkylki ikään kuin katkeaa kesken ja kavaljeerin piha taittuu suorakaiteenmuotoisesti sisäänpäin (ks. kartta yllä). Piha on varpu-, sammal- ja heinäkasvien peittämä ja siellä kasvaa muutama puu.

Kavaljeerin siipiä ja kylkiä kiertää rintamuuri. Rintamuuri on kivetty, mutta kiveys on suurimmaksi osaksi kasvillisuuden peitossa. Sen kivet ovat noin 0,15x0,3–0,45x0,5 m kokoisia. Muurin leveys rintamuurista eskarppimuriin on noin 5,7–6,7 m. Rintamuurin korkeus kohdalta, jossa muurikiveystä on näkyvissä on noin 0,25–0,6 m ja sen päällä on 0,5 m korkea maavalli. Maavalliin on kaivettu kolmionmuotoisia ampumalovia, jotka aukeavat ulospäin. Kavaljeerin molemmissa siivissä on 2, vasemmassa kyljessä 3, oikeassa kyljessä 1 ja kärjessä 1 ampumalovea. Yhteensä niitä on 9. Ampumalovet erottuvat maastossa selkeinä 0,2–0,8 m syvinä painanteina. Niiden leveys on 0,85–2,8 m ja pituus 3,9–4,8 m. Vasemman kyljen kohdalla ampumalovien välissä on rintamuurin päältä luiskamaisesti alas rintamuurin edustalle laskevat maavallit. Yhteensä maavalleja on 3. Maavallit erottavat ampuma-asetat toisistaan. Vallit ovat muodoltaan soikeahkoja. Niiden leveys on 2,6–4,3 m ja ne ulottuvat noin 1,2–1,8 m päähän rintamuurin kiveyksestä. Kavaljeerin kärjessä rintamuurin edustalla erottuu ampumatasanne 2,3–3,2 m leveänä ja 0,2 m korkeana maaterassina.

Kavaljeeria kiertää vasemman kyljen ja siiven kohdalla noin 0,7–1,6 m leveä vallihauta. Vallihaudan kontreskarppivallia ei ole kivetty. Vallihauta on noin 0,15–0,3 m syvä. Vallihaudan yläpuolella on 4,5–6,5 m leveä katvetie, joka jatkuu myös oikean siiven ja kyljen edustalle. Koko bastionia kiertää uloin rintamuuri. Rintamuuri on kivetty. Sen kivet ovat noin 0,15x0,3–0,4x0,55 m kokoisia. Rintamuurin edustalla on 2,3–2,6 m leveä ja 0,3–0,7 m korkea ampumatasanne. Rintamuurin päällä on 0,2–0,3 m korkea maavalli, joka laskeutuu luiskana kohti pohjoista ja itää. Bastionin kärjestä länteen sitadellille johtavassa rintamuurissa on kaksi kolmionmuotoista ampuma-asetamaa. Asemien kohdalla rintamuuri taittuu sisäänpäin muodostaen kolmiomaisen loven. Kolmion kylkien pituus on noin 6,5 m. Molemmissa ampuma-asetissa on kolmioiden länsisivulla luoteeseen päin suuntautunut ampumalovi. Ampumalovet erottuvat maastosta 10,6–13,5 m pituisina, 1,7–6,7 m levyisinä ja 0,2–0,8 m syvyisinä kolmionmuotoisina painanteina.

Kuva 32 (vasemmalla) Kavaljeerin piha. Kuva: U. Kõngäs 2009.

Kuva 33 (oikealla) Kolmionmuotoiset ampuma-asetat uloimmissa rintamuurissa 1. bastionin ja sitadellin välissä. Kuva: U. Kõngäs 2009.

Kavaljeeria kiertävälle katvetielle johtaa oikean siiven kohdalta kulkuluiska. Kulkuluiska on suora ja se nousee katvetielle lounaasta. Luiska on 12,5 m pitkä ja 2 m leveä. Luiskan seinät on tuettu 0,15–1,9 m korkealla kiveyksellä, jonka kivet ovat 0,20x0,25–0,55x0,7 m kokoisia. Luiskan alaosassa on sijainnut ampuma-aseama. Vanhan karttamateriaalin mukaan rintamuurin päällä olevassa maavallissa on ollut kaksi ampumalovea, jotka erottuvat yhä maastossa kaakkoon aukeavina kolmiomaisina painanteina. Ampumalovet ovat noin 4,5–11,3 m pitkiä, 1–1,3 m leveitä ja 0,1–0,65 m syviä. Rintamuuuri on ampuma-aseaman kohdalla kivetty, mutta kiveys on maan ja kasvillisuuden peitossa. Rintamuuuri on noin 0,3–0,5 m korkea. Rintamuurin päällä on 0,65–0,85 m korkea maavalli. Ampuma-aseaman edusta on korotettu. Korotus on tuettu 0,55–1,1 m korkealla kiveyksellä, joka samalla muodostaa ampuma-aseamalle ja ensimmäiselle kurtiinimuurille johtavan kulkuluiskan toisen reunan. Kulkuluiska on kaareva noin 8 m pitkä ja 4 m leveä. Rintamuuuri jatkuu ampuma-asemilta etelään kurtiinimuurina.

Kuva 34 (vasemmalla) Ensimmäisen bastionin oikean siiven kohdalla alhaalta ampuma-asemilta ylös katvetielle johtava kulkuluiska. Kuva: U. Kõngäs 2009.

Kuva 35 (oikealla) Ensimmäisen bastionin oikean siiven kohdalla olevat ampuma-asetat näkyvät kuvan keskellä. Vasemmalla näkyy katvetielle johtava kulkuluiska. Etualan kiveys on ampuma-asemille johtavan kulkuluiskan reuna. Kuva: U. Kõngäs 2009.

Kunto:

Eskarppimuurin ja uloimman rintamuurin kunto on hyvä. Bastionin kärjessä uloimman rintamuurin päältä alas katvetielle laskeutuvan polun kohdalla muurissa on sortumia. Osittain muurikiveykset ovat sammalen peitossa. Eskarppimuurin ja kavaljeerin pihalle johtavan

kulkuluiskan eteläpuoleisia muurikiveyksiä on kunnostettu 2000-luvulla. Kavaljeerin rintamuuria peittää kasvillisuus. Paikalla kasvaa heinää, sammalta, varpukasveja sekä puita.

6.3 Ensimmäinen kurtiinimuri

Kartta 16 Ensimmäinen kurtiinimuri ja Lappeenrannan portti kuvattuna vuoden 1796 kartassa. Karttalähde: MV/RGVIA 349:12:1904

Kuva 36 Kurtiinimuurin pohjoisosan rintamuri ja vallikäytävä sijaitsevat nykyisin omakotitalotontin pihalla. Kuva: U. Kögäs 2009.

Ensimmäistä ja toista bastionia on yhdistänyt kurtiinimuri. Noin puolivälissä kurtiinimuuria on sijainnut Lappeenrannan portti. Kurtiinimuri on koostunut rintamuurista, ampumatasanteesta ja vallikäytävästä. Nykyinen maantie, Linnalantie, kulkee lähes samalla paikalla, kuin mistä linnoituksen aikainen tie on johtanut sisään linnoitukseen. Lappeenrannan portti on sijainnut tiestä noin 11 m pohjoisempana. Portin paikka hahmottuu yhä maastossa. Linnalantien eteläpuolelta kurtiinimuri on tuhoutunut. Paikalla sijaitsee nykyisin hiekkakenttä, eräänlainen paikoitusalue. Kurtiinimuri on voinut tuhoutua jo 1800-luvun lopussa, kun paikalle rakennettiin ampumarjoittelurata. Maantie ja sen rinnalla kulkevan kevyenliikenteenväylä ovat myös osaltaan tuhonneet kurtiinimuuria. Lappeenrannan portin kohdalla kurtiinimuri on kaartunut kaarevaksi suojamuuriksi portin sisäpuolelle. Näin myös linnoitukseen idästä johtanut tie on ollut kaareva, jolloin sisääntuloaukko on ollut helpompi puolustaa ja vartioida. Kaarevasta muurista ei ole säilynyt osia.

Kurtiinimuuria on säilynyt Lappeenrannan portin ja ensimmäisen bastionin välillä noin 60 metrin matkalta. Portin ja Linnanantien välissä on lisäksi säilynyt 11 m pitkä ja 2 m leveä muurin kiveyksen pohja. Kiveyksen reunoilla on noin 0,4x0,5–0,6x0,8 m kokoisia kiviä kahdessa rivissä. Kivien välissä on maan- ja kiviensekainen täyte. Lappeenrannan portti on ollut noin 8 m leveä. Portin pohjoispuolella kurtiinimuurissa on erotettavissa rintamuri, ampumatasanne ja vallikäytävä. Kurtiinimuurin alkuperäistä linnoituksen sisäpuoleista reunaa, eli vallikäytävän seinää, erottuu vain kurtiinimuurin pohjoisosassa noin 21 metrin matkalta. Kurtiinimuriin kiinni on rakennettu talo. Talon ja sen pihan kohdalla alkuperäistä reunaa ei ole enää erotettavissa. Sen sijaan rintamuri jatkuu katkeamattomana Lappeenrannanportilta ensimmäisellä bastionille asti. Rintamuri on noin 0,6–1 m korkea maavalli. Lappeenrannan portin vieressä rintamuurin alaosassa näkyy 0,2–0,3 m korkeaa muurikiveystä noin 2,5 m pituudelta. Kivet ovat kuitenkin suurimmaksi osaksi kasvillisuuden peitossa. Rintamuurin edessä erottuu katkonaisesti noin 1,5–2,5 m leveä ja 0,2 m korkea ampumatasanne. Kurtiinimuurin pohjoisreunaan, ensimmäisen

bastionin ja kurtiinimuurin kulmaan johtaa 8 m pitkä ja 4 m kaareva kulkuluiska. Kulkuluiska on päättynyt ensimmäisen bastionin lounaispuolella olevan ampuma-aseman edustalle (ks. edellä). Luiskan reuna on tuettu 0,55–1,1 m korkealla kiveyksellä.

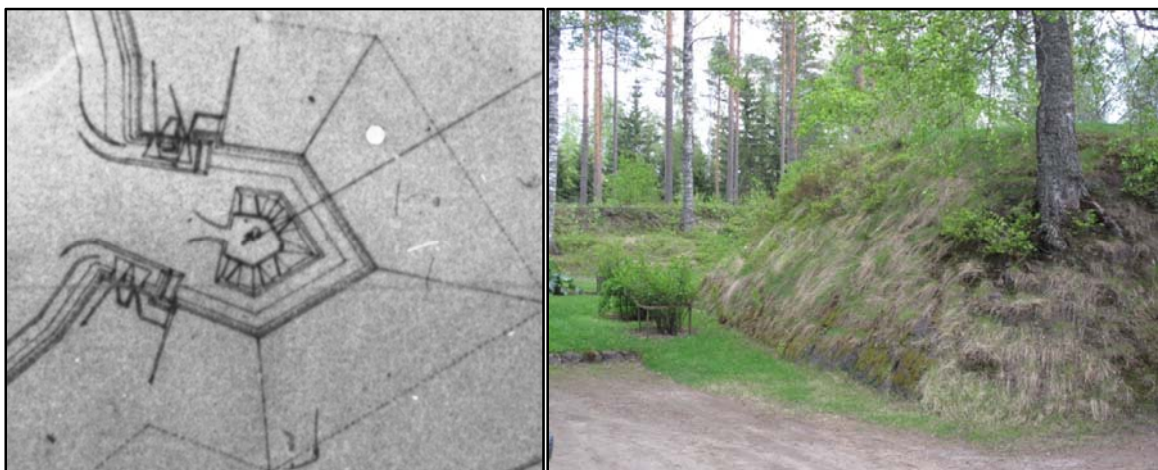
Kuva 37 (vasemmalla) Kurtiinimuurin rintamuuria, taustalle kohoaa ensimmäinen bastioni. Kuva: U. Kögäs 2009.

Kuva 38 (oikealla) Lappeenrannanportin eteläpuolella säilynyt muurin perustuskiveys. Lappeenrannan portti on sijainnut taustalla kohoavan säilyneen kurtiinimuurin ja kiveyksen välissä. Kuva: U. Kögäs 2009.

Kunto:

Kurtiinimuurin on säilynyt ehjänä Lappeenrannan portin pohjoispuolella. Säilyneiltä osilta kurtiinimuurin kunto on kohtalainen. Vallikäytävä ja rintamuurin ovat hoidettua omakotitalotontin piha-alueella. Paikalla kasvaa nurmikkoa, sekä varpu-, sammal- ja heinäkasveja.

6.4 Toinen bastioni

Kartta 17 Toinen bastioni kuvattuna vuoden 1796 kartassa. Karttalähde: MV/RGVIA 349:12:1904

Kuva 39 Eskarppimuuria kavaljeerin vasemmassa kyljessä. Kuva: U. Kögäs 2009.

Bastioni koostuu oikeasta ja vasemmasta siivestä sekä oikeasta ja vasemmasta kyljestä. Bastionin sisällä sijaitsee kavaljeerivarustus. Se on rakennettu bastionin pihalle muuta bastionia korkeammaksi. Bastionin kärki on suunnattu kohti itää. Bastioni sijaitsee omakotitalon tontilla, joka on hoidettua pihaa. Kavaljeerin oikean siiven pituus on noin 14,4 m, oikean kyljen pituus

7,5 m, vasemman siiven pituus 16 m ja vasemman kyljen pituus 7 m. Eskarppimuuria on näkyvissä noin 0,7 m korkeudelta. Eskarppimuuuri on kivetty lohko- ja luonnonkivistä. Sen kivet ovat noin 0,2x0,25–0,4x0,65 m kokoisia. Kiveys on suurimmalta osalta maan, pienen pensaikon ja muun kasvillisuuden peitossa. Maavalleineen eskarppimuurin korkeus on noin 3 m. Vasemman kyljen kohdalta tontin omistajat ovat hoitaneet ja korjanneet näkyvää eskarppimuurin kiveystä.

Kavaljeerin pihan keskelle johtaa yksi kulkuluiska lännestä. Luiska on suora ja se levenee alaosaan. Luiska on 3,5–10 m leveä ja 9 m pitkä. Luiskan pohjoispuolella, aivan kavaljeerin vieressä on valkoinen puinen varastorakennus. Kavaljeerin piha on tasoitettu nurmipihaksi. Pihalle on istutettu kukkia ja siellä kasvaa muutama omenapuu. Kavaljeerin siipiä ja kylkiä kiertää rintamuuuri, joka erottuu 0,4–1,25 m korkeana maavallina. Kavaljeerin kärjessä valli on jyrkempi ja kasvillisuuden alla tuntuu muurikiveystä. Muurin leveys rintamuurista eskarppimuuuriin on noin 3,5 m.

Kuva 40 Kavaljeerin piha kohoaa korkealle omakotitalotontin pihalla. Kuva: U. Köngäs 2009.

Kavaljeeria kiertää noin 7,2–8,3 m leveä ja noin 0,25–0,8 m syvä vallihauta. Vallihaudan kontreskarppivallia ei ole kivetty. Kontreskarppivalli nousee viistosti luiskamaisena rintamuurin edustalle 2–2,8 m leveäksi ampumatasanteeksi. Bastionia kiertävä uloin rintamuuuri katkeaa vasemman kyljen kohdalta. Paikalla sijaitsee omakotitalo. Rintamuuuri on kivetty lohko- ja luonnonkivistä. Muuri on paikoittain maan ja kasvillisuuden peitossa. Rintamuurin kivet ovat 0,4x0,2–0,4x0,55 m kokoisia. Muuri on 0,2–0,5 m korkea. Rintamuurin päällä on 0,5–0,8 m korkea maavalli.

Bastionin oikean kyljen kohdalla on rintamuurissa ollut kaksi ampuma-asemaa ja näiden vieressä, rintamuurin edustalla kivikellari. Kellari on merkitty vanhoihin karttoihin suorakaiteena (ks. esim. kartta 17). Kellari ja ampuma-asemat erottuvat yhä maastossa. Ampuma-aseman vieressä bastionin pihan puolella on nykyisin puinen varastorakennus. Ampuma-asemille on johtanut lounaasta kaareva kulkuluiska. Kulkuluiskasta on säilynyt noin 5 m pitkä pätkä luiskan yläosaa. Muuten kulkuluiska on tuhoutunut paikalle rakennetun puutalon, urheilukentän paikoitusalue ja hiekkatien rakentamisten yhteydessä. Ampuma-aseman bastionin pihan puoleinen seinä on noin 1,25 m korkea. Seinä on ollut tuettu kiveyksellä. Kiveys on hieman sortunut ja sitä on mahdollisesti myös purettu. Kiveys on maan ja kasvillisuuden peitossa, mutta kiveyksen alaosassa sitä on näkyvissä noin 0,3–0,8 m korkeudelta. Kivet ovat noin 0,2x0,3–0,4x0,6 m kokoisia. Ampuma-aseman kohdalla rintamuuuri on noin 0,2–0,4 m korkea. Rintamuuuri

on kivetty, mutta kivet ovat lähes kokonaan sammalen ja muun kasvillisuuden peitossa. Rintamuurin päällä on 0,7 m korkea maavalli. Maavallissa erottuu kaksi ampumalovea kolmiomaisena painanteena. Ampumalovet ovat noin 5,8–6,3 m pitkiä, 0,9–3,4 m leveitä ja 0,25–0,6 m syviä. Ampuma-aseman vieressä itäpuolella on suorakaiteenmuotoinen kellari. Kellari on lähes täysin maan ja kasvillisuuden peitossa, mutta sen seinät tuntuvat kivetyiltä. Kivikellari on noin 3,5x2,5m kokoinen ja 1–2 m korkea. Sisäänkäyntiä kellariin ei ole havaittavissa. Kellari on voinut olla muun muassa bastionin ruuti- ja ammusvarasto.

Bastionin vasemman kyljen kohdalla, on ollut vanhojen karttojen mukaan samankaltaisesti kuin oikean kyljen kohdalla (ks. edellä) kaksi ampuma-asemaa ja niiden vieressä kivikellari. Ampuma-asemien paikka erottuu maastossa kumpareena, mutta sen alkuperäistä muotoa ja rakenteita ei enää ole havaittavissa. Kumpareen reunaan on rakennettu uusi maakellari.

Kuva 41 (vasemmalla) Toisen bastionin oikean kyljen kohdalla oleva kivikellari näkyy kuvassa kumpareena. Kuva: U. Köngäs 2009.

Kuva 42 (oikealla) Toisen bastionin ulkovarustuksia. Oikealla uloin rintamuri. Kuva: U. Köngäs 2009.

Kunto:

Eskarppimuurin sekä uloimman rintamuurin kiveykset ovat suurimmaksi osaksi maan ja kasvillisuuden peittämiä. Muureissa on sortumia. Kavaljeerin piha ja rintamuri ovat hoidettua pihanurmikkoa.

6.5 Toinen kurtiinimuuuri

Kartta 18 Toinen kurtiinimuuuri kuvattuna vuoden 1796 kartassa. Karttalähde: MV/RGVIA 349:12:1904

Kuva 43 Kurtiinimuurin päällä on kävelytie, joka on kuluttanut maastoa paikalla. Kuvassa on näkymä 3. bastionilta kohti 2. bastionia. Kuva: U. Königs 2009.

Toista ja kolmatta bastionia on yhdistänyt kurtiinimuuuri. Se on koostunut rintamuurista, ampumatasanteesta ja vallikäytävästä. Nykyisin kurtiinimuurin rintamuurin päällä on polku, jota pitkin kulkee niin jalankulkijoita, pyöräilijöitä kuin mopojaakin. Kurtiinimuuria on säilynyt yhteensä 123 m matkalta. Kolmannen bastionin päässä kurtiinimuurin rakenne on selkeämpi, kuin toisen bastionin päässä. Kurtiinimuurin koillisosassa, lähellä toista bastionia, kurtiinimuurin poikki kulkee polku. Polun kohdalta rintamuuuri on tuhoutunut ja kurtiinimuuuri erottuu vain loivana ja tasaisena maaluiskana.

Kurtiinimuurin eteläosaan ja pohjoisosaan johtaneet kulkuluiskat ovat tuhoutuneet, samoin kuin kurtiinimuurin keskikohdalla muurille johtaneet kaksi suoraa kulkuluiskaa. Kurtiinimuurin keskikohdalla noin 1 metrin päässä kurtiinimuurista alkaa urheilukenttä. Keskikohdasta etelään kurtiinimuurin alkuperäinen, linnoituksen pihanpuoleinen reuna, eli vallikäytävän seinä, erottuu maastossa noin 0,5 m korkeana maaterassina. Maaterassin alaosassa näkyy muutama vallin perustuskivi. Pohjoispuolella kurtiinimuurin reuna on tuhoutunut urheilukentän, hiekkatien ja rakennusten rakentamisen yhteydessä. Vallikäytävä on noin 3,5 m leveä.

Rintamuuuri erottuu 0,4–0,8 m korkeana maavallina. Maavallin alaosasta pilkottaa harvakseltaan vallin perustuskiviä. Rintamuurin edustalla erottuu ampumatasanne 2–2,5 m leveänä ja 0,25–0,45 m korkeana maaterassina. Rintamuurin päältä maasto laskeutuu noin 30 m päässä sijaitsevalle koulun pihalle lyhyenä glasiisina.

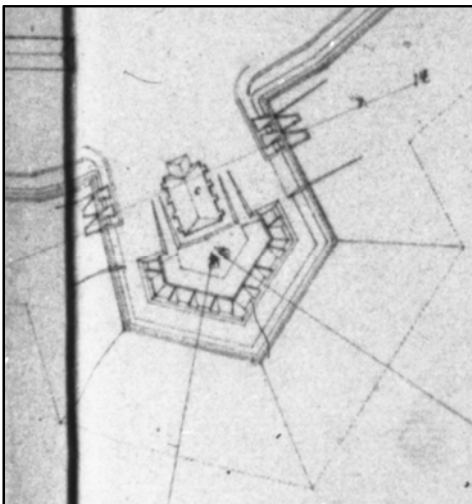

Kuva 44 Kurtiinimuurin rintamuurin edustalla on ampumatasanne. Kuva: U. Kögäs 2009.

Kunto:

Säilyneiltä osilta kurtiinimuurin kunto on kohtalainen. Kurtiinimuurin rintamuri on maavalli, joka on kulunut sen päällä kulkevan polun seurauksesta. Maaperä on hienoa hiekkaa, joka kuluu tallauksen voimasta helposti. Vallikäytävän kohdalla kasvaa runsaasti nuorta puuta. Muuten alueella kasvillisuus koostuu etupäässä varpu-, jäkälä- ja sammalkasveista.

6.6 Kolmas bastioni

Kartta 19 Kolmas bastioni ja sen sisällä ollut ruutikellari kuvattuna vuoden 1796 kartassa. Karttalähde: MV/RGVIA 349:12:1904

Kuva 45 Kolmannen bastionin kavaljeerin piha on nykyisin omakotitalon pihamaata. Kuva: U. Kögäs 2009.

Bastioni koostuu oikeasta ja vasemmasta siivestä sekä oikeasta ja vasemmasta kyljestä. Bastionin sisällä sijaitsee kavaljeerivarustus. Kavaljeeri on rakennettu bastionin pihalle muuta bastionia korkeammaksi. Bastionin kärki on suunnattu kohti eteläistä kaakkoa. Kavaljeerin oikean siiven pituus on 23,9 m, oikean kyljen pituus 6,4 m, vasemman siiven pituus 22,7 m ja vasemman kyljen pituus 4 m. Eskarppimuurin korkeus maavalleineen on 2,7–6,6 m. Eskarppimuurin kiveystä on näkyvissä vain paikoittain. Näkyvät lohkokivet ovat noin 0,25x0,2–0,3x0,5 m kokoisia. Runsas kasvillisuus peittää kiveystä. Kavaljeerin oikean kyljen ja siiven edustalla eskarppimuurin vieressä sijaitsee rakennuksia. Kavaljeerin kärjen kohdalla eskarppimuurin yhteyteen on rakennettu noin 5 m matkalta uutta kiveystä, jota on tuettu mm. betonilla.

Kavaljeerin pihalle johtaa kolme kulkuluiskaa. Kaksi samansuuntaista suoraa kulkuluiskaa johtaa kavaljeerin pihan molemmille laidoille luoteesta. Kulkuluiskien välissä on sijainnut linnoituksen aikana ruutikellari. Nykyisin ruutikellarin paikalla sijaitsee omakotitalo, jonka hoidettua piha-alueetta kavaljeerin piha ja suurin osa säilyneestä bastionin piha-alueesta on. Kulkuluiskat ovat 9–11 m pitkiä, 2 m leveitä ja niiden reunat ovat tuettu 0,35–1,5 m korkeilla kiveyksillä. Kiveyksen kivet ovat noin 0,5x0,8 m kokoisia ja osittain maan ja kasvillisuuden peitossa. Kolmas kulkuluiska on myös muodoltaan suora ja se johtaa kavaljeerin pihan pohjoiskulmaan koillisesta. Luiska on noin 13 m pitkä ja 3 m leveä. Sen reunaa on tuettu kiveyksellä. Kivet ovat noin 0,2x0,2–0,3x0,6 m kokoisia. Tätä kulkuluiskaa ei ole esitetty vanhassa kartta-aineistossa, mutta paikalla sijaitsevan omakotitalon asukkaiden mukaan luiska on alkuperäinen.

Kavaljeerin siipiä ja kylkiä kiertää rintamuuri. Rintamuuri on kivetty. Talon omistajat ovat korjanneet ja puhdistaneet kavaljeerin vasemman kyljen ja siiven rintamuuria. Rintamuurin oikean siiven halkaisee kavaljeeriin kiinni rakennettu rakennus. Rintamuurin korkeus on 0,3–0,85 m ja sen kivet ovat noin 0,2x0,2–0,4x0,6 m kokoisia. Oikean siiven ja kyljen kohdalla rintamuurin päällä on 0,2–0,5 m korkea maavalli. Koko muurin leveys rintamuurista eskarppimuriin on noin 3–5 m. Kavaljeerin piha on tasoitettua nurmialuetta.

Oikean siiven ja kyljen kohdalta kavaljeeria kiertävät ulkovarustukset ovat tuhoutuneet. Kavaljeerin vasenta kylkeä ja siipeä kiertää noin 6,1–7 m leveä vallihauta. Vasemman siiven kohdalla on lisäksi säilynyt ulointa rintamuuria noin 42 m pituudelta. Vallihauta nousee uloimman rintamuurin edustalle noin 0,3–0,6 m korkeaksi ja noin 2,2 m leveäksi ampumatasanteeksi. Rintamuurin kiveys on suurimmaksi osaksi kasvillisuuden peitossa. Kasvillisuuden lomasta erottuvien lohko- ja luonnonkivien mitat ovat noin 0,35x0,35–0,3x0,5 m. Rintamuurin päällä on maavalli. Rintamuurin korkeus maavalleineen on noin 0,5–0,9 m. Vasemman kyljen kohdalla rintamuurin sijainti ja linjaus hahmottuu maastossa 1,6–1,8 m korkeana maaluiskana.

Bastionin pohjoisosassa, bastionin vasemman kyljen ja toisen kurtiinimuurin taitteen kohdalla, on rintamuurissa ollut vanhan kartta-aineiston mukaan kaksi ampuma-asemaa. Ampuma-asemille on johtanut koillisesta kaareva kulkuluiska, joka on tuhoutunut. Ampuma-aseman kohdalla hahmottuu maastossa kaksi ampumalovea noin 4–4,5 m pitkinä, 1,8–2,8 m leveinä ja 0,1 m syvinä painaumina. Rintamuuri on paikalla erittäin kulunut. Hiekkamaassa erottuu muutama kivi, jotka saattavat liittyä rintamuurin perustuksiin. Ampuma-asemien läpi kohti toista kurtiinimuuria kulkee maastoon kulunut jalankulkijoiden ja moottoripyöräilijöiden käyttämä tie, joka on muokannut maastoa ja kuluttanut vallirakenteita huomattavasti.

Kuvat 46 - 47 Kavaljeerin pihalle johtavat kaksi kulkuluiskaa omakotitalon molemmin puolin. Linnoituksen aikana omakotitalon paikalla sijaitsi ruutikellari. Kuvat: U. Kõngäs 2009.

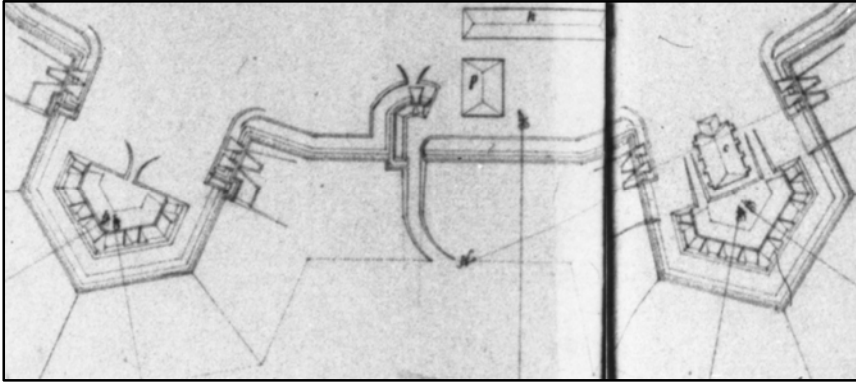

Kuva 48 Kolmannen bastionin ulkovarustuksia. Oikealla olevan eskarppimuurin edessä on vallihauta, jonka takana on ampumatasanne ja rintamuri. Kuva: U. Kõngäs 2009.

Kunto:

Eskarppimuurin ja ulkovarustuksien säilyneiden osien kunto on kohtalainen. Kiveyksissä on sortumia ja ne ovat kasvillisuuden peitossa. Ulkovarustukset ovat vasemman kyljen kohdalta hyvin erodoituneita. Kavaljeerin rintamuurin kunto on säilyneiltä osilta hyvä. Kohteella kasvaa heinää, sammalta sekä puita. Kavaljeerin piha on hoidettua ja tasoitettua piha-aluetta.

6.7 Kolmas kurtiinimuri

Kartta 20 Kolmas kurtiinimuri ja Haminan portti kuvattuna vuoden 1796 kartassa.
Karttalähde: MV/RGVIA 349:12:1904

Kolmatta ja neljättä bastionia on yhdistänyt kurtiinimuri. Kurtiinimuurin puolivälissä on sijainnut Haminan portti. Kurtiinimuri on koostunut rintamuurista, ampumatasanteesta ja katvetiestä. Haminan portin kohdalla muuri on taittunut linnoituksen sisäpuolelle kaarevaksi suojamuuriksi, mikä on mahdollistanut sisääntuloaukon vartioimisen ja puolustamisen. Nykyinen maantien, Koulutie, noudattelee suunnilleen samaa linjausta, kuin mistä linnoituksen aikainen tie on johtanut sisään linnoitukseen.

Kolmannesta kurtiinimuurista on säilynyt vain kaksi lyhyttä maavallia. Toinen maavalleista sijaitsee Koulutien länsipuolella. Valli on todennäköisesti osa Haminan porttia suojannutta kaarevaa muuria, mahdollisesti muurin rintavallia. Valli on pohjois-eteläsuuntainen, 24,8 m pitkä ja 1,5–2 m leveä. Toinen, samankaltainen maavalli jatkuu Haminan portin länsipuolella itä-länsisuuntaisena kohti neljättä bastionia. Valli on 23,7 m pitkä, 2,5–3 m leveä ja noin 0,15–1 m korkea. Maavalli on todennäköisesti osa kurtiinimuurin rintavallia. Molemmat maavallit reunustavat omakotitalon pihaa. Pihaa on muokattu, eikä muita kurtiinimuurin rakenteita ollut enää havaittavissa. Haminan portilla nykyisen maantien reunukset ovat myöhemmin kivettyjä, kiveykset eivät ole alkuperäisiä. Haminan portilta itään päin, kohti kolmatta bastionia, kurtiinimuri on tuhoutunut. Paikalla sijaitsee nykyisin rakennuksia parkkipaikkoineen ja pihoineen.

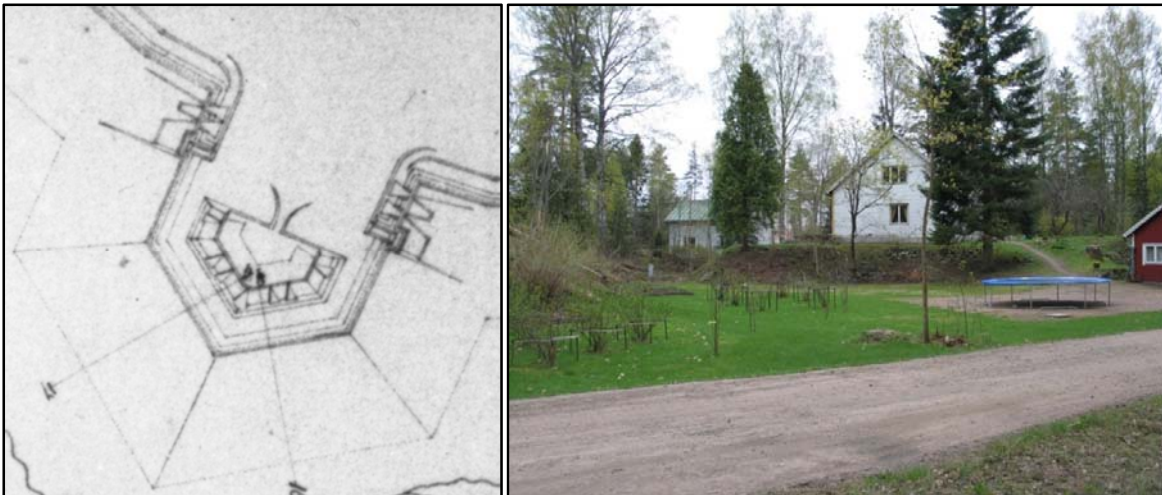
Kunto:

Kurtiinimuurista on säilynyt vain kaksi lyhyttä ja matalaa maavallia. Vallien kunto on kohtalainen ja niiden lähiympäristö paljon muokattua. Alueella kasvaa etupäässä heinä-, ja varpukasveja sekä puita.

Kuva 49 Nykyinen maantie kulkee vanhan Haminan portin läpi. Kuvassa näkyvä kiveys ei ole alkuperäinen. Säilyneet maavallien osuudet sijaitsevat kuvassa olevan maantien vasemmalla puolella puiden lomassa. Kuva: U. Köngäs 2009.

6.8 Neljäs bastioni

Kartta 21 Neljäs bastioni kuvattuna vuoden 1796 kartassa. Karttalähde: MV/RGVIA 349:12:1904

Kuva 50 Neljäs bastioni on nykyisin omakotitalotonttien ympäröimä. Kavaljeerin pihalla on valkoinen omakotitalo. Kuva: U. Köngäs 2009.

Bastioni koostuu oikeasta ja vasemmasta siivestä sekä oikeasta ja vasemmasta kyljestä. Bastionin sisällä sijaitsee kavaljeerivarustus. Kavaljeeri on rakennettu bastionin pihalle muuta bastionia korkeammaksi. Bastionin kärki on suunnattu kohti eteläistä lounasta. Kavaljeerin oikean siiven pituus on 21 m, oikean kyljen pituus 10 m, vasemman siiven pituus 23,8 m ja

vasemman kyljen pituus 10,2 m. Eskarppimuuri on kivetty lohko- ja luonnonkivistä. Kiveystä on näkyvissä vain paikoittain noin 0,7–1,3 m korkeudelta. Sen kivet ovat noin 0,3x0,5 m kokoisia. Eskarppimuurin päälle on valunut maavallista maata ja runsas kasvillisuus peittää kiveystä. Maavalleineen eskarppimuurin korkeus on noin 2,3–3,2 m.

Kavaljeerin pihan keskelle johtaa yksi kulkuluiska lähes pohjoisesta. Luiska on suora, 3,7–4,1 m leveä ja 14 m pitkä. Luiskan länsireunassa sijaitsee varistorakennus. Kavaljeerin pihassa sijaitsee omakotitalo ja piha on tasoitettu nurmikentäksi. Ainoastaan vasemman siiven kohdalla on jäljellä noin 10 m pituinen, 1–1,5 m levyinen ja noin 0,5 m korkea reunoilta kaivettu maakaistale, joka on jääne kavaljeeria kiertäneestä rintamuurista.

Suurin osa kavaljeeria kiertävistä ulkovarustuksista on tuhoutunut alueen rakentamisen yhteydessä. Varustuksia on säilynyt vain vasemman kyljen kohdalla noin 25 m matkalta. Vallihauta on noin 4,5–6 m leveä. Vallihaudassa on nykyisin bastionia ympäröivien talojen pihoja, kasvimaastutuksia ja halkovarasto. Uloin rintamuri erottuu 0,7–1 m korkuisena maavallina ja sen edustalla on 1,5–2 m leveä ja 0,6–0,8 m korkea ampumatasanne. Glasiisi, eli linnoitusluiska, on nykyisin rakennettua. Bastionin koilliskulmassa, missä on sijainnut vanhan kartta-aineiston mukaan ampuma-asema ja mahdollinen kellarirakennus, maasto nousee jyrkästi vallihautaa noin 2,5 m korkeammalle. Kellari on merkitty vanhoihin karttoihin suorakaiteena (ks. esim. kartassa 21). Kellarin ja ampuma-asemien paikalla rinteessä sijaitsee nykyisin omakotitalo. Vaikka linjaus vanhan ampuma-aseman paikasta erottuu maastossa jyrkkänä rinteinä, todennäköisesti rakenteet ovat tuhoutuneet paikalla sijaitsevan talon rakennustöiden yhteydessä.

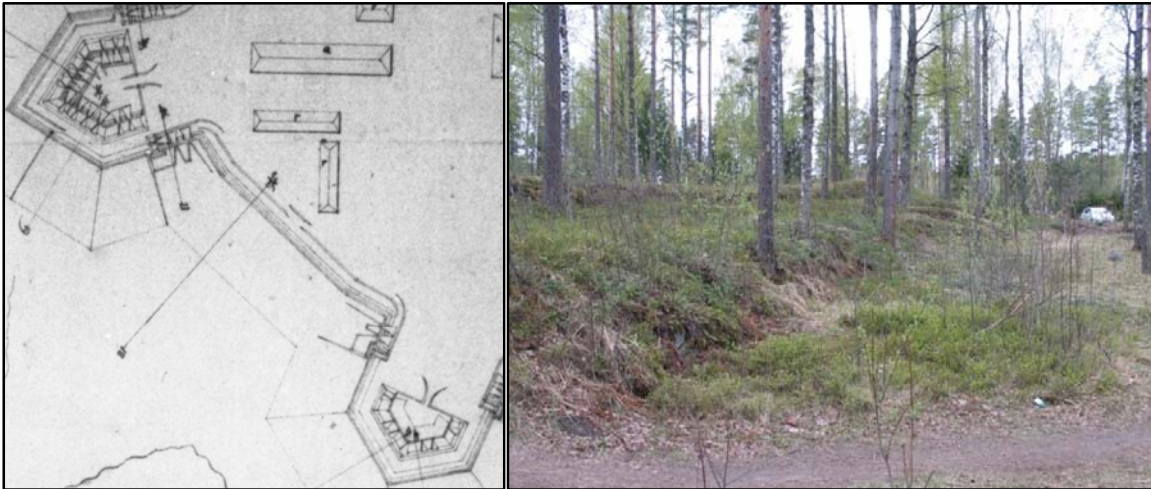
Kuva 51 (vasemmalla) Kavaljeerin pihalla sijaitsevan omakotitalon vasemmalla puolella erottuu matalana maavallina rintavallin jäänteitä. Kuva: U. Köngäs 2009.

Kuva 52 (oikealla) Ulkovarustukset ovat neljännen bastionin ympärillä nykyisin muokattuja. Kuvassa oleva punainen omakotitalo sijaitsee bastionin itäreunalla sijainneiden ampuma-asemien ja kellarin vieressä. Kuva: U. Köngäs 2009.

Kunto:

Bastionin alue on kokonaisuudessaan hahmotettavissa hyvin maastossa, mutta siihen liittyvät varustukset ovat runsaasti muokattuja ja niiden kunto on kohtalainen. Eskarppimuurin päälle on valunut runsaasti maata ja se on etupäässä kasvillisuuden peitossa. Kavaljeerin rintamuuria on purettu ja muokattu runsaasti. Vallihautaan on pinottu havunoksia ja puita, jotka täyttävät vallihautaa ja nostavat vallihaudan pohjan maanpintaa alkuperäistä korkeammalle. Hoidettujen pihapiirien ympärillä kasvillisuus koostuu etupäässä nurmikosta, varvikosta ja puista.

6.9 Neljäs kurttiinimuri

Kartta 22 Neljäs kurttiinimuri kuvattuna vuoden 1796 kartassa. Karttalähde: MV/RGVIA 349:12:1904

Kuva 53 Kurtiinimuria neljänneltä bastionilta viidennelle bastionille päin. Kuva: U. Köngäs 2009.

Neljättä ja viidettä bastionia on yhdistänyt kurttiinimuri. Kurtiinimuri on koostunut rintamuurista, ampumatasanteesta ja katvetiestä. Kurtiinimuria on säilynyt sen koko pituudelta noin 135 metrin matkalta. Kurtiinimuurin rintamuri on ollut kivetty. Kiveystä on nähtävillä kurttiinimuurin pohjoisosassa, muilta osin muurin kiveys on kasvillisuuden peitossa. Kiveys on noin 0,5–0,75 m korkea. Muurin kivet ovat noin 0,3x0,4–0,5x0,6 m kokoisia. Kiveyksen päällä on säilynyt noin 0,3 m korkea maavalli. Maavalli jatkuu lounaaseen päin noin 20–25 m pitkänä luiskana, joka laskeutuu pesäpallokentälle.

Rintamuurin edustalla erottuu noin 6–8 m leveä vallikäytävä. Vallikäytävän linnoituksen puoleinen seinä on ollut kivetty. Kiveystä on säilynyt noin 10,3 m pituudelta. Kiveystä on näkyvissä noin 0,4–0,6 m korkeudelta ja sen päällä on noin 0,3–0,4 m korkea maakerros. Kivet ovat noin 0,4x0,4 m kokoisia. Myöhemmän rakentamisen ja maanmuokkauksen seurauksena vallikäytävä ja sen linnoituksen puoleinen seinä ovat osittain tuhoutuneet. Vallikäytävässä on yhteensä neljä neliskanttista, noin 4x4–5x6 m kokoista ja noin 1 m syvyistä kaivantoa. Kyseessä on mahdollisesti purettujen maakellareiden pohjia tai toiseen maailmansotaan liittyviä kaivantoja. Kurtiinimuurin puolivälistä etelään vallikäytävän linnoituksen puoleinen seinä ei noudattele alkuperäistä linjaansa.

Kurtiinimuurin vallikäytävälle on johtanut kulkuluiskat sen etelä- ja pohjoispäistä sekä puolestavälistä. Puolivälin kulkuluiskat ovat tuhoutuneet. Kurtiinimuurin eteläpään kulkuluiska on kaareva. Luiskaa on säilynyt noin 20 m pituudelta ja sen leveys on noin 3,1 m. Kulkuluiskan ulkoreuna on tuettu kiveyksellä, mutta kiveys on kasvillisuuden peitossa. Kurtiinimuurin pohjoispään kulkuluiska on myös kaareva. Kulkuluiskan muurinpuoleinen seinä on kivetty ja sitä on säilynyt noin 10 m pituudelta. Kulkuluiskan ulkoreuna on sen sijaan tuhoutunut mahdollisesti viereisen koulun rakentamisen yhteydessä. Koululle johtava hiekkatie ja koulun piha sijaitsevat noin 8 metrin päässä kulkuluiskan nykyisestä reunasta.

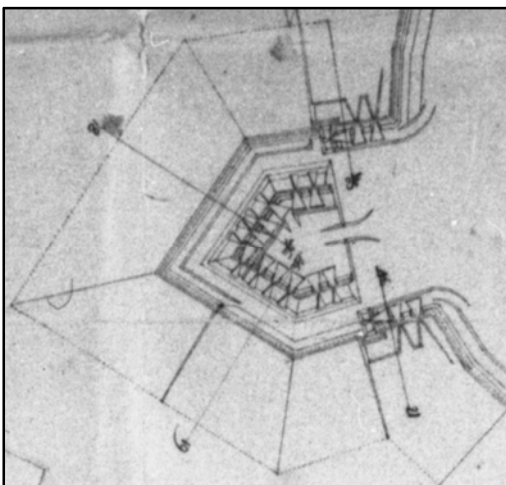

Kuva 54 Kurtinimuurin vallikäytävässä on neliskanttisia kuoppia, jotka voivat olla mm. myöhemmin rakennettujen ja purettujen maakellareiden pohjia tai liittyä toisen maailmansodan varustuksiin. Kuva: U. Kögäs 2009.

Kunto:

Rintamuurin kiveystä peittää suurelta osin kasvillisuus. Rintamuri on kulunut muurin ylittävien polkujen kohdilta, muuten rintamuurin kunto on hyvä. Vallikäytävän kunto on kohtalainen. Sen alkuperäinen muoto ja linjaus ovat muuttuneet myöhemmän maankäytön seurauksena. Paikalla kasvaa etupäässä varpukasveja, heinää ja puita.

6.10 Viides bastioni

Kartta 23 Viides bastioni kuvattuna vuoden 1796 kartassa. Karttalähde: MV/RGVIA 349:12:1904

Kuva 55 Viidennen bastionin kavaljeerivarastus. Kuva: U. Kögäs 2009.

Bastioni koostuu oikeasta ja vasemmasta siivestä sekä oikeasta ja vasemmasta kyljestä. Bastionin sisällä sijaitsee kavaljeerivarustus. Kavaljeeri on rakennettu bastionin pihalle muuta bastionia korkeammaksi. Bastionin kärki on suunnattu kohti länsilounasta. Kavaljeerin oikean siiven pituus on 25 m, oikean kyljen pituus 15,5 m, vasemman siiven pituus 26 m ja vasemman kyljen pituus 17,5 m. Eskarppimuurin korkeus on 3,8–4,4 m. Eskarppimuuri on kivetty lohko- ja luonnonkivistä. Sen kivet ovat noin 0,4x0,5 m kokoisia. Eskarppimuurin päälle on valunut maavallista maata ja runsas kasvillisuus peittää kiveystä.

Kavaljeerin pihan keskelle johtaa yksi kulkuluiska idästä. Luiska on suora ja se levenee alaosaan. Luiska on 2,8–9,8 m leveä ja 14 m pitkä. Luiskan reunat on tuettu kiveyksellä, jota on näkyvissä 0,2–0,4 m korkeudelta. Kivet ovat noin 0,5x0,6 m kokoisia. Kiveys on suurimmaksi osaksi maan ja kasvillisuuden peitossa. Kavaljeerin piha on korotettu oikean kyljen ja oikean siiven edustalta. Korotus on tuettu 0,35–0,85 m korkealla kiveyksellä, joka on maan ja kasvillisuuden peitossa. Korotetulle osalle johtaa oikean kulman kohdalla 4,5 m pitkä ja 2,7–3,1 m leveä kulkuluiska.

Kavaljeerin siipiä ja kylkiä kiertää rintamuuri. Se on kivetty, mutta kiveys on suurimmaksi osaksi kasvillisuuden peitossa ja siinä on sortumia. Sen kivet ovat noin 0,2x0,2–0,4x0,5 m kokoisia. Muurin leveys rintamuurista eskarppimuuriin on noin 3,5–4,2 m. Rintamuurin korkeus on noin 0,2–0,5 m ja sen päällä on 0,2–0,45 m korkea maavalli. Maavalliin on kaivettu kolmionmuotoisia ampumalovia, jotka aukeavat ulospäin. Kavaljeerin molemmissa siivissä on 4, vasemmassa kyljessä 1, ja oikeassa kyljessä 2 ampumalovea. Yhteensä niitä on 11. Ampumalovet erottuvat maastossa selkeinä 0,1–0,55 m syvinä painanteina. Niiden leveys on 0,6–1,9 m ja pituus 2,6–4 m.

Kavaljeerin pihan kaakkoisnurkassa, vasemman kyljen kohdalla, on noin 9x10 m kokoinen, suorakaiteenmuotoinen, 1,7–2,1 m syvä kuoppa. Kuopassa on U:n muotoinen uloskäynti kavaljeerin pään itämuurissa. Kuoppa on myöhäisempi häiriö kavaljeerivarustuksessa, mutta sen tekoajankohta on epäselvä. Kuoppa vaikuttaa maakellarin, tai muun vastaavan rakennuksen pohjalta, joka on kaivettu muurin ja kavaljeerin pihan sisälle. Mahdollisesti kaivanto voi liittyä toisen maailmansodan aikaisiin varustuksiin.

Kavaljeeria kiertää noin 3,5–5 m leveä vallihauta. Vallihaudan kontreskarppimuuri on 0,2–0,4 m korkea. Kontreskarppimuuri on kivetty, mutta kiveys on lähes täysin maan ja kasvillisuuden peitossa. Sen kivet ovat noin 0,2x0,2–0,4x0,5 m kokoisia. Vallihaudassa on irtonaisia kiviä, jotka ovat tippuneet eskarppi- tai kontreskarppimuurista. Kontreskarppimuurin yläpuolella on 2,9–3,7 m leveä katvetie. Kontreskarppimuuri loppuu vasemman siiven puolivälissä. Vasemman kyljen kohdalla näkyy maastossa 6–6,5 m leveä vallihautamainen tasanne, joka nousee loivasti rintamuurin edustalle 1,7–2,4 m leveäksi ampumatasanteeksi. Vasemman kyljen kohdalla vallihaudasta nousee maaluiska rintamuuri päälle. Luiska on 8,3 m pitkä ja 1,7–2,5 m leveä. Se sijaitsee vajaan 10 metrin päässä vasemman kyljen kivikellarista. Luiskan itäreunaa on kivetty, mutta kiveys on lähes täysin maan peitossa. Länsireuna laskee luiskamaisena vallihautaan ja ampumatasanteelle. Maaluiskan funktio on epäselvä, mutta koska se yltää rintamuurin päältä alas vallihautaan on se voinut toimia sirpalesuojana. Mahdollista on myös, että se on rakennettu paikalle myöhemmin, 1800- tai 1900-luvulla. Luiskaa ei ole esitetty vanhoissa linnoitusta kuvaavissa karttapiirroksissa.

Koko bastionia kiertää uloin rintamuuri. Rintamuuri on kivetty, mutta lähes täysin maan ja kasvillisuuden peitossa. Kiveystä on nähtävissä vain paikoittain. Rintamuurin kivet ovat noin 0,4x0,2–0,4x0,55 m kokoisia. Rintamuurin edustalla on 1,7–2,4 m leveä ja 0,2–0,4 m korkea

ampumatasanne. Rintamuurin päällä on 0,3–0,4 m korkea maavalli, joka laskeutuu ehjänä luiskana kohti linnoituksen ulkovarustuksia. Pohjoisessa glasiisi katkeaa maantiehen.

Kuva 56 (vasemmalla) Viidennen bastionin vasemmassa päädyssä näkyy myöhemmin kaivettu kuoppa. Kuva: U. Köngäs 2009.

Kuva 57 (oikealla) Bastionin vasemman kyljen edustan vallihauta ja vallihaudasta rintamuurin päälle nouseva maaluiska. Kuva: U. Köngäs 2009.

Bastionin pohjoisosassa, bastionin oikean kyljen kohdalla, on rintamuurissa ollut kaksi ampumasemaa ja niiden vieressä kellari. Kellari on merkitty vanhoihin karttoihin suorakaiteena (ks. esim. kartassa 23). Ampumasemille on johtanut koillisesta kaareva kulkuluiska. Kulkuluiska on suurimaaksi osaksi tuhoutunut kun osittain sen päälle on rakennettu omakotitalo. Luiskan sisälle on rakennettu kukkapenkki ja istutuksien yhteydessä maata on porrastettu pienellä kiveyksellä. Kulkuluiskasta on säilynyt kaistale sen eteläpuoleista reunaa noin 32 m pituudelta. Reuna on kivetty. Kivet ovat noin 0,4x0,55 m kokoisia. Omakotitalon rakentamisen yhteydessä toinen paikalla sijainneesta kahdesta ampumasemasta on tuhoutunut. Läntisempi, kivikellarin viereinen ampumasema on sen sijaan säilynyt. Sen kohdalla rintamuurin kiveystä on näkyvissä 0,14–0,7 m korkeudelta. Rintamuurin päällä on 0,4–0,8 m korkea maavalli ja maavallissa erottuu ampumalovi kolmiomaisena painanteena. Ampumalovi on noin 6,7 m pitkä, 0,17–0,7 m leveä ja 0,25–1 m syvä. Kellari on suorakaiteenmuotoinen ja sen seinät ovat kivetty. Kivikellari on lähes täysin maan ja kasvillisuuden peitossa. Se on 3,7x6,1 m kokoinen ja 3–4 m korkea. Sisäänkäyntiä kellariin ei ole havaittavissa. Kellari on voinut olla muun muassa bastionin ruuti- ja ammusvarasto.

Bastionin eteläosassa, vasemman kyljen kohdalla, on ollut vanhojen karttojen mukaan samankaltaisesti kaksi ampumasemaa ja niiden vieressä kivikellari kuin pohjoisosassa (ks. edellinen kappale). Kivikellari näkyy maastossa 5,7x7,6 m kokoisena suorakaiteenmuotoisena kumpareena. Sen seinät on kivetty, mutta kiveys on suurimmaksi osaksi kasvillisuuden peittämää. Seinissä on vain paikoittain näkyvissä kiviä, joiden koko on noin 0,4x0,5–0,4x0,75 m. Kiviseinissä on sortumia. Ampumasemille, ja samalla neljännelle kurtiinimuurille, johtaa kaareva kulkuluiska idästä päin. Kulkuluiskan muurinpuoleinen seinä on kivetty ja sitä on säilynyt noin 10 m pituudelta. Kulkuluiskan ulkoreuna on sen sijaan tuhoutunut mahdollisesti viereisen koulun rakentamisen yhteydessä. Koululle johtava hiekkatie ja koulun piha sijaitsevat noin 8 metrin päässä kulkuluiskan nykyisestä reunasta. Ampumasemien kohdalla on säilynyt rintamuuuri, jonka päällä on noin 0,1–0,3 m korkea maavalli. Maavallissa erottuu kaksi ampumalovea kolmionmuotoisina painaumina. Ampumalovien pituus on 3,4–5,8 m, leveys 1,1–2,9 m ja syvyys 0,3–0,7 m. Varustus on sortunut ja tuhoutunut aivan rintamuurin edestä, rintamuurin kiveyksen juuresta. Ampumasemien kohdalla on noin 12x9 m kokoinen

suorakaiteenmuotoinen monttu. Rintamuurin maavallin päältä mitattuna monttu on noin 2,9 m syvä. Monttu on avonainen pohjoiseen, bastionin pihalle päin. Montun itä- ja länsireunoilla on maavallit. Maavallien bastionin pihan puoleisilla reunoilla on näkyvissä 0,55–0,9 m korkea kiveystä. Maavallit ovat kokonaisuudessaan noin 1–2 m korkeat. Monttu vaikuttaa siltä, että paikalla olisi sijainnut rakennus, joka on kaivettu osittain muurin sisään ja tuettu lopuksi reunoilta maavalleilla ja kiveyksellä. Mahdollista on myös että paikalta on kaivettu ja poistettu maa-ainesta. Kaivanto voi liittyä myös toisen maailman sodan aikaisiin varustuksiin. Samankaltaiseen tulkintaan viittaa kavaljeerin pihan sisään kaivettu suorakaiteenmuotoinen kuoppa (ks. yllä).

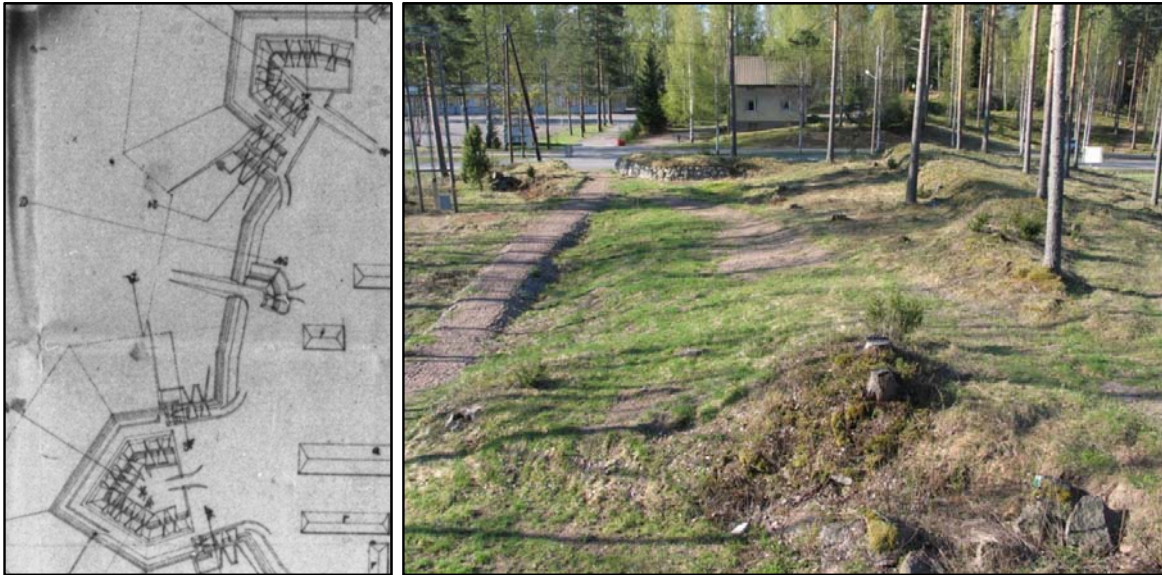
Kuva 58 (vasemmalla) Bastionin pohjoispuolella, oikean kyljen kohdalla sijaitseva kivikellari näkyy kuvassa vasemmalla kumpuna. Kellarin vieressä oikealla on ampuma-asema. Kuva: U. Köngäs 2009.

Kuva 59 (oikealla) Bastionin eteläpuolella, vasemman kyljen kohdalla sijaitseva kivikellari näkyy kuvassa kumpuna oikealla ja sen vasemmalla puolella tuhoutuneen ampuma-aseman edustalla on suorakaiteenmuotoinen iso monttu. Kuva: U. Köngäs 2009.

Kunto:

Sekä eskarppimuurin, kontreskarppimuurin sekä uloimman rintamuurin kiveykset ovat suurimmaksi osaksi maan ja kasvillisuuden peittämiä. Muureissa on sortumia. Vallihaudassa makaa eskarppimuurista ja kontreskarppimuurista tippuneita irtokiviä. Myös kavaljeerin rintamuri on kasvillisuuden peitossa ja siinä on sortumia. Paikalla kasvaa heinää, sammalta, varpukasveja sekä puita.

6.11 Viides kurttiinimuri

Kartta 24 Viides kurttiinimuri ja Utin portti esitetty vuoden 1769 kartassa. Karttalähde: MV/RGVIA 349:12:1904
Kuva 60 Viides kurttiinimuri kuudennelta bastionilta kuvattuna kohti etelää. Suunnilleen samalla paikalla nykyisen maantien kanssa on sijainnut linnoitukseen johtanut Ylinen Viipurintie ja Utin portti. Tie on ollut portin kohdalla kaareva. Kuva: U. Kögäs 2009.

Viidettä ja kuudetta bastionia on yhdistänyt kurttiinimuri. Puolivälissä kurttiinimuria on sijainnut Utin portti. Kurttiinimuri on koostunut rintamuurista, ampumatasanteesta ja vallikäytävästä. Utin portilta etelään eli viidennelle bastionille päin lähtevä kurttiinimuurin osuus on tuhoutunut täysin. Paikalla sijaitsee nykyisin omakotitalo, jonka pihamaa on muokattua. Utin portilta pohjoiseen, kuudennelle bastionille päin on kulkenut hiekkatie, joka on vaurioittanut kurttiinimuria, sekä kuudetta bastionia. Nykyisin tie on poistettu ajokäytöstä, ja kurttiinimuria sekä kuudetta bastionia on osittain restauroitu tien tuhoamilta kohdilta 2000-luvulla. Vanha tienura on kuitenkin yhä havaittavissa. Nykyinen maantie, Linnalantie, kulkee lähes samalla paikalla, kuin mistä linnoituksen aikainen tie on johtanut sisään linnoitukseen. Maantie ja sen rinnalla kulkevan kevyenliikenteenväylä ovat kuitenkin osaltaan tuhonneet kurttiinimuria. Utin portin kohdalla kurttiinimuri on kaartunut kaarevaksi suojamuuriksi portin sisäpuolelle. Näin myös linnoitukseen johtanut tie on kaartunut, jolloin sisääntuloaukkoa on ollut helpompi puolustaa ja vartioida.

Kurttiinimuria on säilynyt noin 40 metrin matkalta. Kuudennen bastionin päädyistä kurttiinimuri on tuhoutunut noin 7,5 m matkalta. Kurttiinimuurin rintamuri on ollut kivetty. Kiveys on 0,4–0,6 m korkea ja suurimmaksi osaksi kasvillisuuden peitossa. Muurin kivet ovat 0,25x0,35–0,4x0,5 m kokoisia. Kiveyksen päällä on säilynyt 0,5–0,7 m korkea maavalli. Maavalli on jatkunut glasiisina länteen päin. Glasiisi on tuhoutunut paikalle rakennetun jäähallin myötä. Rintamuurin edustalla erottuu noin 12–16 m leveä vallikäytävä. Kurttiinimuurin Utin portin puoleinen reuna on säilynyt alkuperäisellä paikallaan. Maantien (Linnalantien) pohjoispuolella on vallin alaosassa näkyvissä sen perustuskiviä.

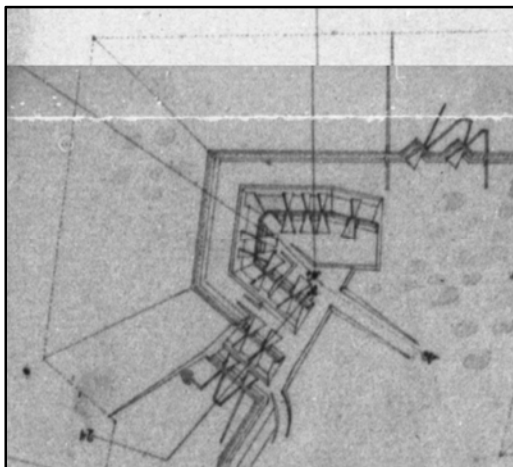
Utin portin kohdalla kurttiinimuri kaartuu kaarevaksi suojamuuriksi. Kaarevan muurin rintamuri on restauroitu 2000-luvulla. Rintamuurin korkeus on 0,8–1 m ja sen päällä on säilynyt 0,2–0,4 m korkea maavalli. Rintamuurin edustalla erottuu 6–7 m leveä vallikäytävä. Vallikäytävän linnoituksen pihan puoleiset reunat ovat olleet kivetty ja kiveystä on säilynyt 3,5 m matkalta. Kiveys on 0,3–0,4 m korkea ja pääosin kasvillisuuden peitossa. Porttia suojanneelle

kaarevalle muurille on johtanut idästä kulkuluiska, joka erottuu yhä noin 0,4–0,5 m korkeana, 7,3 m pitkänä ja 3,2 m leveänä maaterassina. Kulkuluiskan alkuperäinen muoto on kuitenkin kadonnut.

Kunto:

Kurtiinimuuri ja Utin portin kaareva suojamuuri ovat säilyneet vain katkonaisesti. Säilyneiltä osilta kurtiinimuurin kunto on kohtalainen. Rintamuurin kiveystä peittää suurelta osin kasvillisuus. Alueella kasvaa etupäässä heinä-, sammal- ja varpukasveja.

6.12 Kuudes bastioni

Kartta 25 Kuudes bastioni esitetty vuoden 1769 kartassa. Karttalähde: MV/RGVIA 349:12:1904

Kuva 61 Kuudes bastioni kohoaa korkealle. Kuva: U. Kögäs 2009.

Bastioni koostuu oikeasta ja vasemmasta siivestä sekä oikeasta kyljestä, joka jatkuu kurtiinimuurina kohti sitadellia. Bastionin sisällä sijaitsee kavaljeerivarustus. Kavaljeeri on rakennettu bastionin pihalle muuta bastionia korkeammalle. Bastionin kaakkoisosassa maastoa on muokattu niin, että kavaljeerin itäreuna on kohotettu 1,3–1,9 m korkealla terassilla ympäröivää maastoa korkeammalle. Bastionin kärki on suunnattu kohti luodetta. Kavaljeerin oikean siiven pituus on 44,5 m, oikean kyljen pituus 22,4 m, vasemman siiven pituus 29 m ja vasemman kyljen pituus 22,2 m. Eskarppimuurin korkeus on 0,9–2,8 m. Eskarppimuuri on kivetty lohko- ja luonnonkivistä. Sen kivien koot vaihtelevat isoista 0,3x0,3–0,8x1 m kokoista kivistä pienempiin 0,1x0,15 m kokoisiin kiilakiviin. Eskarppimuuri on restauroitu vasemman kyljen kohdalta 2000-luvulla. Muualla eskarppimuurin päälle on valunut maavallista maata ja paikoittain kasvillisuus peittää muurin kiveystä.

Kavaljeerin pihalle johtaa kaksi kulkuluiskaa. Toinen luiskista kulkee kavaljeerin pihalle lounaasta, Utin portilta päin. Alaosastaan kaareva luiska on johtanut ensin bastionin lounaisnurkassa sijaitseville ulommalle ja sisemmälle ampuma-asemalle ja jatkunut sieltä kavaljeerin pihalle sen lounaisnurkkaan. Luiska on 3,4–4,6 m leveä ja 45 m pitkä. Luiskan itäreuna on tuettu 0,2–2,4 m korkealla kiveyksellä, joka on restauroitu 2000-luvulla. Toinen kulkuluiska johtaa kavaljeerin pihan lounaisnurkkaan idästä. Luiska on suora, 25,7 m pitkä ja 2,7–3,3 m leveä. Sen reunat on tuettu 0,1–2,6 m korkealla kiveyksellä. Kiveys on ladottu lohko- ja luonnonkivistä ja se on restauroitu 2000-luvulla. Luiskan alaosan läpi on myöhemmin tehty kulkemaan polku, jonka reunat on merkitty kivirivillä. Luiskan katkaiseva polku kiviriveineen on noin 13 m pitkä ja 1,5 m leveä, ja se kulkee kaarevasti luiskan yli. Kulkuluiskan alaosan alkuperäistä kiveystä on nähtävissä vielä sen rikkovan polun itäpuolella.

Kavaljeerin piha on korotettu oikean kyljen, oikean siiven ja vasemman siiven edustalta. Korotus on tuettu 0,3–0,6 m korkealla kiveyksellä, joka koostuu lohkokivistä ja luonnonkivistä. Kivien koot vaihtelevat 0,25x0,25–0,65x0,7 m välillä. Kiveys on osittain kasvillisuuden peittämää ja siitä on irronnut muutamia kiviä. Kavaljeerin kärjen kohdalla korotetulle osalle johtaa noin 2,5–3,5 m pitkä ja 3,7 m leveä luiska.

Kavaljeerin siipiä ja kylkiä kiertää rintamuuri. Rintamuuri on kivetty, mutta kiveys on suurimmaksi osaksi kasvillisuuden peitossa. Muurin leveys rintamuurista eskarppimuriin on noin 7,8 m. Rintamuurin korkeus on noin 0,1–0,55 m ja sen päällä on 0,4–0,7 m korkea maavalli. Maavalliin on kaivettu kolmionmuotoisia ampumalovia, jotka aukeavat ulospäin. Kavaljeerin kärjen maavallissa on 1, vasemmassa siivessä 2, vasemmassa kyljessä 2, oikeassa siivessä 3, oikeassa kyljessä 1 ampumalovea. Yhteensä niitä on 9. Ampumalovet erottuvat maastossa selkeinä 0,17–0,5 m syvinä painanteina. Niiden leveys on 0,56–3,1 m ja pituus 3,8–6,2 m.

Kavaljeeria kiertää oikean siiven ja kyljen sekä vasemman siiven kohdalla noin 1,5–1,6 m leveä vallihauta. Vallihaudan kontreskarppivalli on 0,25–0,5 m korkea. Kontreskarppivallia ei ole kivetty. Katvietie on 6,5–8,5 m leveä. Rintamuurin edessä on 0,75 m leveänä ja 0,1–0,15 m korkeana maaterassina erottuva ampumatasanne. Uloimman rintamuurin kiveyksen korkeus on 0,4–0,9 m ja sen päällä on 0,5–0,6 m korkea maavalli. Maavalli jatkuu pohjoiseen maaluiskana, eli glasiisina. Itäpuolella glasiisi katkeaa jyrkkään jäähallin rakentamisen seurauksena syntyneeseen maaleikkaukseen. Rintamuuri on katkonainen. Rintamuurin päällä ja sen läpi on kulkenut tie ja lisäksi nykyisin polut ja kulkureitit katkovat sitä. Parhaiten siitä on säilynyt bastionin kärjestä itään sitadellille johtava osuus. Lisäksi rintamuuria on säilynyt bastionin vasemman siiven kohdalta 7,5 m pitkä pätkä ja vasemman kulman kohdalla 3,5 m pitkä pätkä. Bastionin kärjestä itään sitadellille johtavassa rintamuurissa on kaksi kolmionmuotoista ampuma-asemaa. Asemien kohdalla rintamuuri taittuu sisäänpäin muodostaen kolmiomaisen loven. Kolmion kylkien pituus on noin 6,5 m. Molemmissa ampuma-asemissa on kolmioiden itäisivulla koilliseen päin suuntautunut ampumalovi. Ampumalovet erottuvat maastosta 6,5–10,5 m pituisina, 0,7–6,8 m levyisinä ja 0,4–0,8 m syvyisinä kolmionmuotoisina painanteina. Rintamuurin edessä on 0,75 m leveänä ja 0,1 m korkeana maaterassina erottuva ampumatasanne.

Kuva 62 (vasemmalla) Kuudennen bastionin lounaispuolen sisemmältä ampuma-asemalta vallihautaan johtava kulkuluiska. Kuva: U. Köngäs 2009.

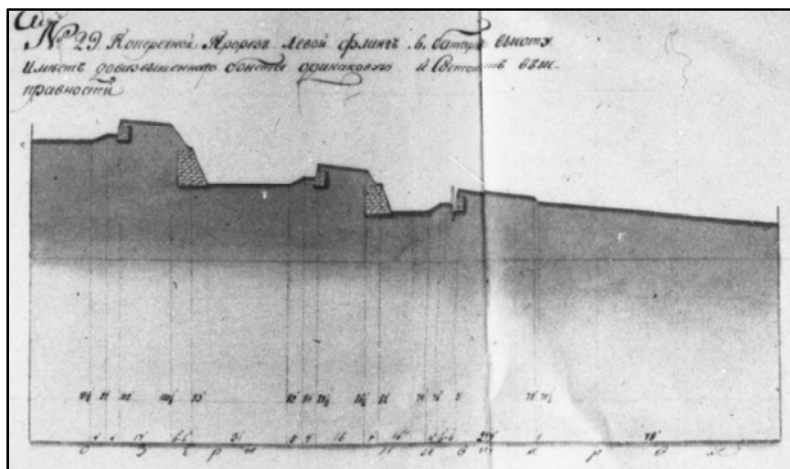
Kuva 63 (oikealla) Kuudennen bastionin ulkovarustuksia vasemmalta oikealle; eskarppimuri, vallihauta, katvietie ja uloin rintamuuri. Kuva: U. Köngäs 2009.

Bastionin lounaispuolella, bastionin vasemman kyljen kohdalla, on eskarppimuurin edessä kaksi peräkkäistä ampuma-asemaa. Sisempi ampuma-asema sijaitsee lähempänä kavaljeeria. Sen rintamuuuri sijaitsee 9,5–10 m päässä kavaljeerin vasemman kyljen eskarppimuurista. Rintamuuuri on 0,75–0,85 m korkea ja se on ladottu lohko- ja luonnonkivistä. Kivien koko on 0,3x0,35–0,5x0,8 m. Muuri ja sen päällä oleva matala ja tasainen maavalli on restauroitu 2000-luvulla. Linnoituksen alkuperäistä maanpintaa vallien päällä ei ole säilynyt. Sisemmän ampuma-aseman luoteispuolelta johtaa kulkuluiska bastionin ulkovarustusten katvetielle. Luiska on 2,5 m leveä ja 12,7 m pitkä. Luiskan seinät on kivetty 0,3–1,4 m korkealla kiveyksellä, joka on restauroitu 2000-luvulla. Kivet ovat lohko- ja luonnonkiviä. Kivien koko on 0,35x0,35–0,5x0,8 m ja niissä on halkaisijaltaan 4 cm kokoinen poranjälki. Sisemmän ampuma-aseman edustalla lounaassa on ollut ulompi ampuma-asema, joka erottuu maastossa 4,9x6,2 m kokoisena tasanteena, jonka eteläreunalla on säilynyt 1,7 m pituudelta rintamuurin jäänteet. Rintamuuuri on ollut kivetty. Kiveystä on näkyvillä noin 0,3 m korkeudelta. Kivet ovat 0,2x0,35–0,3x0,4 m kokoisia. Rintamuuuri on sortunut ja se on suurimmaksi osaksi irtokivien, maan ja runsaan kasvillisuuden peitossa. Rintamuurin päällistä maavallia ei ole säilynyt. Muurin yläosan on puhkonut tie, joka on kulkenut ampuma-asemien ylitse ja bastionin uloimman rintamuurin läpi bastionin kärkeä kohti. Nykyisin tie on poistettu ajokäytöstä ja alue restauroitu.

Kuva 64 (vasemmalla) Sisempi ampuma-asema on täysin restauroitu. Kuva: U. Köngäs 2009.

Kuva 65 (oikealla) Ulommasta ampuma-asemasta on jäljellä vain pieni osa rintamuurin perustuksia. Kuva: U. Köngäs 2009.

Kuva 66 Poikkileikkaus ampuma-asemista. Vasemmalla kavaljeerin piha, keskellä sisempi ampuma-asema (nykyisin restauroitu) ja oikealla uloin ampuma-asema. Karttalähde: MV/RGVIA 349:12:1910.

Kunto:

Vasemman kyljen kohdalta eskarppimuuri on restauroitu 2000-luvulla. Muilta osin eskarppimuurin päälle on valunut maavallista maata ja kasvillisuus peittää paikoittain kiveystä. Kavaljeerin rintamuuri on kasvillisuuden peitossa. Kavaljeerin pihalla kasvaa heinää, sammalta, varpukasveja sekä puita. Bastionin uloin rintamuuri on tuhoutunut bastionin kärjen ja vasemman siiven kohdalta sekä vasemman kyljen kohdalta, missä rintamuuri on ulottunut yhtenäisenä sisemmän ampuma-aseman rintamuuriin asti. Muutamassa paikassa rintamuurin kiveyksessä on sortumia ja kivet ovat sammalen peitossa. Bastionin itäpuolella glasiisi on tuhoutunut ja alue rakennettu.

6.13 Linnoituksen uloimmat varustukset

Taavetin linnoituksen bastionirintamaa on kiertänyt lännessä, etelässä ja idässä vallihauta, jossa on sijainnut 3–4 raveliinia. Maastossa on säilynyt jäänteitä kolmesta raveliinista (toisen, neljännen ja viidennen kurtiinimuurin edustalla). Myös ensimmäisen kurtiinimuurin edustalle suunniteltiin rakennettavan raveliini¹⁰³, mutta sen toteutuksesta ei ole tietoa. Todennäköisesti raveliini on jäänyt toteuttamatta, sillä linnoituksen toisen rakennusvaiheen jälkeen laaditussa kartta-piirroksissa raveliinia ei ole esitetty¹⁰⁴. Ulkovarustuksia on kiertänyt uloin rintamuuri, jonka päällä ollut maavalli on jatkunut linnoituksesta pois päin maaluiskana, glasiisina. Ulkovarustukset jakautuvat läntiseen ja itäiseen osaan. Etelässä Haminan portin edustalla ulkovarustuksista ei ole säilynyt jäänteitä. Alueelle on suunniteltu rakennettavan ulkovarustuksia etenkin linnoituksen ensimmäisen rakennusvaiheen aikana¹⁰⁵, mutta todennäköisesti suunnitelmia ei ehditty toteuttamaan¹⁰⁶. Lännessä varustuksia on säilynyt Linnalantien pohjoispuolelta Palolammen länsipuolelle asti. Idässä ulkovarustuksia on säilynyt etupäässä toisen ja kolmannen bastionin välissä.

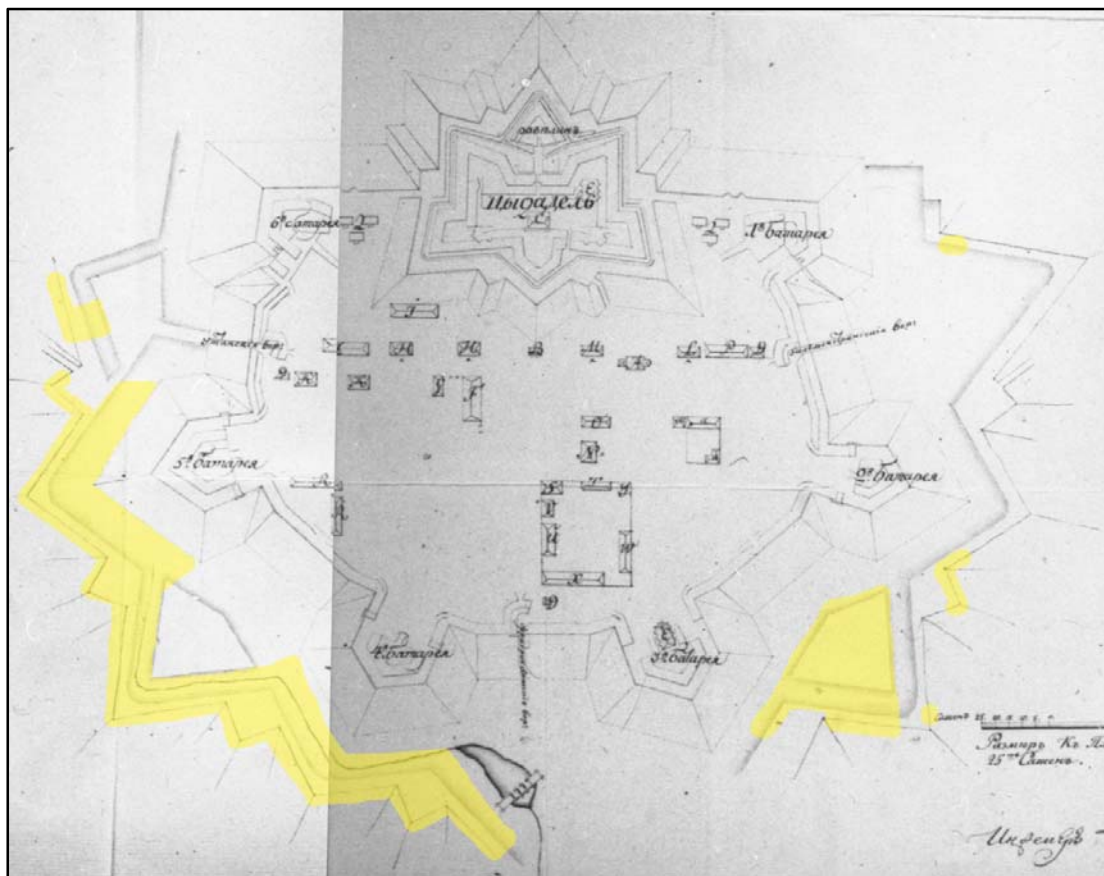
---

¹⁰³ Ks. esim. RGVIA 349:12:1902

¹⁰⁴ Ks. esim. RGVIA 1907.1908,1921

¹⁰⁵ Ks. esim. RGVIA 349:12:1883, 1889-1890, 1894, 1901; RGA VMF.F.3L.op.23.D.945.L.1.L.5; VIK Hamina 803

¹⁰⁶ Ks. esim. RGVIA 349:12:1904

Kartta 26 Säilyneet ulkovarustukset ovat merkitty vuoden 1803 karttaan keltaisella värillä. Karttalähde: MV/RGVIA 349:12:1921

Ulkovarustukset lännessä:

Neljännän ja viidennen bastionin edustalla vallihauta on nykyisin hyvin kostea. 1700-luvun karttamateriaalista käy ilmi, että nykyisinkin kostealla alueella on kulkenut jo linnoituksen aikana pieni oja. Haminan portin eteläpuolella on sijainnut jo 1700-luvulla pieni lampi, joka eteläpuolella sijaitsee nykyisin Palolampi. Se on padottu vuonna 1954 notkoon turvaamaan tarvittaessa kuntakeskuksen sammutusveden saanti¹⁰⁷. Vanhan 1700-luvulla sijainneen lammen ja Palolammen kohdalla katvetien edessä on noin 20–30 m leveä terassi, jonka jälkeen maasto laskeutuu lammen rannalle. Lammen paikka on sijainnut muuta maastoa alempana jo 1700–1800 lukujen taitteessa¹⁰⁸.

Neljännän ja viidennen bastionin välissä on sijainnut kolmionmuotoinen raveliini. Raveliinin kärki on osoittanut kohti lounasta. Raveliini on tuhoutunut, kun sen päälle on rakennettu pesäpallokenttä. Pesäpallokenttä noudattelee raveliinin muotoa, mutta on sitä pidempi ja leveämpi. Alkuperäisestä raveliinista on jäljellä vain sen oikean pään kulma pesäpallokentän laidalla.

Neljännän ja viiden bastionin välissä, raveliinia vastapäätä, katvetien vallihaudanpuoleinen reuna on tuettu kiveyksellä. Kivet ovat 0,4x0,5–0,5x0,8 m kokoisia lohko- ja luonnonkiviä. Kiveys,

¹⁰⁷ Kumpulainen 1992: 54

¹⁰⁸ VIK Hamina 803.

kuten katvetien seinämä muuallakin, on 1,3–2,4 m korkea. Muilta osin katvetien reunaa ei ole kivetty, mutta paikoittain vallissa näkyy yksittäisiä perustuskiviä aivan vallin alaosassa. Katvetiellä on viidennen bastionin edustalla laajoja kivistä kasoja. Kasojen kivet ovat lohko- ja luonnonkiviä ja ne ovat noin 0,25x0,35–0,6x0,9 m kokoisia. Todennäköisesti kivet on tarkoitettu katvetien vallihaudan puoleiseen seinämään ja/tai rintamuriin. Työ on jäänyt kuitenkin kesken ja kivet jääneet paikoilleen ulkovarustuksen katvetielle.

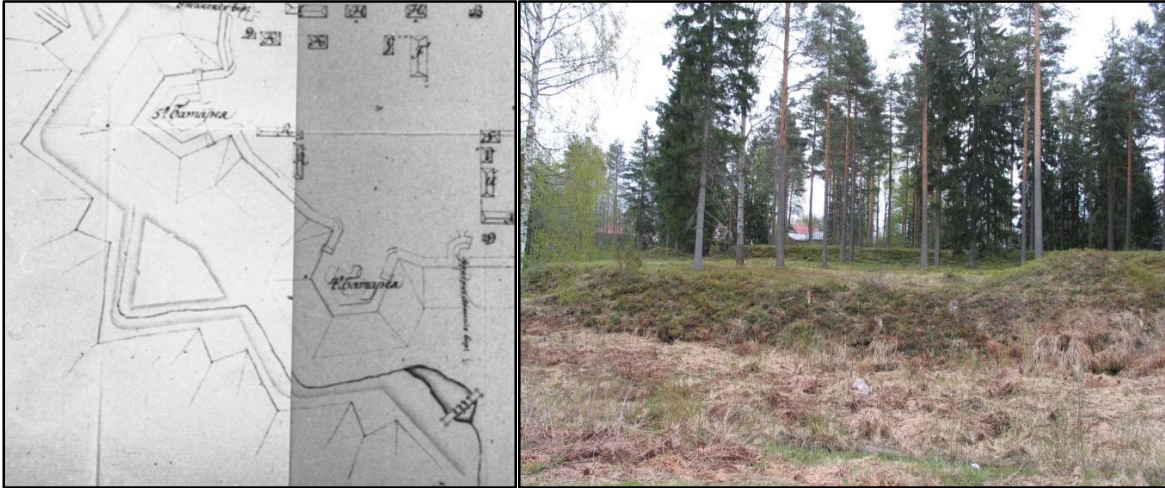

Kuva 67 (vasemmalla) 4. ja 5. bastionin edustalla sijainneen raveliin päällä on nykyisin pesäpallokenttä. Taustalla näkyy vallihauta, katvetie ja uloin rintamuri. Kuva: U. Köngäs 2009.

Kuva 68 (oikealla) Rintamuri ja katvetie läntisillä ulkovarustuksilla. Kuva: U. Köngäs 2009.

Ulkovarustusta kiertävä rintamuri noudattelee bastionien ja niiden välissä sijaitsevien raveliinien muotoa tähtimäisesti. Bastionin ja raveliin kulmauksessa rintamuri taivuu pieneksi sakaraksi. Nämä pienet sakarat ovat lunettivarustuksen paikkoja, mutta Taavetin linnoituksessa lunettivarustuksia ei ole rakennettu. Näissä lunettivarustuksissa vallihaudasta johtaa kulkuluiska ylös katvetielle ja rintamuurin edustalle. Luiskat ovat noin 10–15 m pitkiä ja 8–9 m leveitä maaluisia, jotka ovat jääneet keskeneräisiksi. Maanpinta on viimeistelemättömissä luiskissa epätasainen. Pesäpallokentäksi rakennetun raveliin eteläpuolella sijaitsevan lunettivarustuksen molempiin päihin on rakennettu maavallit. Maavallit ovat muodoltaan soikeita. Ne ovat noin 0,85–1,25 m korkeita ja noin 5,5x7,5 m kokoisia. Maavallit ovat vajaan metrin päässä rintamuurista ja ne ulottuvat katvetien reunalle. Maavallit sulkevat rintamuurin edustan omaksi pihaksi.

Kartta 27 Karttaan on ympyröity esimerkki tekstissä mainitusta lunettivarustuksen paikasta, jossa rintamuri taittuu pieneksi sakaraksi. Ympyrällä merkityssä kohdassa rintamuurin viereen on rakennettu maavallit. Karttalähde: MV/RGVIA 349:12:1921.

Kuva 69 Kahden maavallin reunustama ns. lunettivarustuksen paikka. Edustalla on vallihauta. Kuva: U. Kögäs 2009.

Kuva 70 Maavalli edellisissä kuvissa esitetyn lunettivarustuksen reunalla. Kuva: U. Kögäs 2009.

Ulkovarustuksen rintamuri on ainakin osittain kivetty. Suurimmaksi osaksi kiveys on kuitenkin maan ja kasvillisuuden peitossa ja ulkomuodoltaan rintamuri muistuttaa maavallia. Rintamuurista pilkottaa paikoitellen muurin alimpia kiviä, jotka ovat noin 0,4x0,6 m kokoisia. Kiveyksen päällä on maavalli. Rintamuurin kiveyksen ja maavallin korkeus on yhteensä 0,5–1,5 m. Maavalli on jatkunut maaluiskana linnoituksesta pois päin. Nykyisin lasiisi ei ole ehjä, vaan omakotitalotonttien pilkkoma. Osa rakennuksista yltää myös hyvin lähelle rintamuria. Neljännen bastionin kärjen kohdalla rintamuriin on rakennettu maakellari. Varustuksen pohjoisosassa, Linnalantien eteläpuolella rintamuri on säilynyt maavallina rakennuksen pihassa. Vallin halkaisee pihaan johtava soratie. Samankaltaisesti varustuksen eteläosassa rintamuri on

säilynyt maavallina rakennuksen pihassa. Rintamuriin on rakennettu portaita, liukumäki ja sitä on muokattu istutuksille. Rintamuurin halkaisee soratie, joka kulkee pihan itäpuolelta.

Kuva 71 (vasemmalla) Rintamuri erottuu pihapiirissä maavallina. Valli on hyödynnetty istutuksille ja liukumäelle. Kuva on läntisten ulkovarustuksien eteläosasta. Kuva: U. Kögäs 2009.

Kuva 72 (oikealla) Rintamuurin pätkä talon pihassa Linnalantien pohjoispuolella. Kuva: U. Kögäs 2009.

Linnalantien pohjoispuoli on hyvin tiiviisti rakennettua ja vain muutaman talon pihassa on säilynyt ulkovarustuksia, jotka erottuvat pihapiirissä vielä maavalleina. Uloimmasta rintamuurista on säilynyt 42 m pitkä pätkä omakotitalon pihassa. Valli on 1 m korkea ja siinä on näkyvissä 10 m matkalla muurikiveystä noin 0,35 m korkeudelta. Rintamuurin valli alkaa Linnanalantieltä ja päättyy omakotitalon reunaan. Rintamuurin edustalla on säilynyt katvetien reunaan 19,5 m pitkä pätkä, joka erottuu noin 0,5 m korkeana maaterassina. Viidennen ja kuudennen bastionin välissä sijainneen raveliin vasenta kylkeä on säilynyt maastossa 52,1 m pituudelta. Raveliin päälle on rakennettu omakotitalo, mikä on tuhonnut suurimman osan raveliinista ja sitä ympäröivästä vallihaudasta. Säilynyt osa raveliin vasenta kylkeä erottuu maastossa 0,5–1,2 m korkeana maaterassina. Pohjoisempänä linnoituksen ulkovarustuksia ei ole säilynyt.

Kunto:

Kivetty katvetien seinämä on paikoittain sortunut ja kiveys on maan sekä kasvillisuuden peitossa. Rintamuurin kiveys on täysin kasvillisuuden peitossa. Rintamuri on yhtenäinen lukuun ottamatta talojen pihalle yltäviä rintamuurin osuuksia, sekä muuriin rakennettua maakellaria. Rintamuurin päällä ja katvetiellä kulkee polkuja. Kohdissa, missä polku laskeutuu rintamuurin yli katvetielle ja vallihautaan, ovat vallit kuluneita. Paikoittain vallit ovat kuluneet U:n muotoisiksi uriksi ja kupanteiksi. Vaikka talojen pihalla sijaitsevat varustukset ovat osittain muokattuja ja niiden kunto on kohtalainen, linnoituksen alkuperäinen muoto ja varustusten linjat ovat silti hyvin havaittavissa.

Ulkovarustukset idässä:

Itäisiä ulkovarustuksia on säilynyt parhaiten toisen ja kolmannen bastionin edustalla, linnoituksen kaakkoisosassa. Varustukset rajautuvat Vallikoulun ja sen takana kulkevan Jääkärintien väliseen rakentamattomaan alueeseen. Toisen ja kolmannen bastionin edustalla sijaitsee kolmionmuotoinen raveliini. Sen kärki osoittaa kohti kaakkoa. Raveliin oikean siiven pituus on noin 55 m ja vasemman siiven pituus 62 m. Raveliini on muodostettu maasta. Sen piha on tasainen, eikä siihen ole rakennettu rintamureja. Raveliin korkeus sitä ympäröivästä vallihaudasta on noin 0,65–1,25 m. Oikean siiven edustalla raveliin ja vallihaudan välissä on

noin 8 m leveä maa terassi, jossa nykyisin on kasvimaata. Raveliin päällä sijaitsee omakotitalo pihoineen ja varastorakennuksineen. Talolle johtaa tie raveliin kärkeä.

Raveliin eteläpuolella, raveliin oikeansiiven edustalla on säilynyt noin 110 m matkalta vallihauta, katvietie ja rintamuuri. Vallihaudan leveys on noin 9 m. Katvetien vallihaudanpuoleista seinää ei ole tuettu kivillä. Katvetien leveys on 4–6 m. Katvietie on noin 106 m pitkä itä-länsisuuntaisesti. Lisäksi siitä on säilynyt noin 13 m pitkä osuus pohjois-eteläsuuntaisesti. Katvetien vallihaudanpuoleinen seinä on noin 1,25–3 m korkea. Katvetien reunaan on rakennettu yksi maakellari. Lisäksi katvetiessä on noin 2x2 m kokoinen kuoppa, joka saattaa liittyä toisen maailman sodan aikaisiin varusteisiin. Ulkovarustuksen rintamuuria on säilynyt noin 72,5 m pitkä maavalli, joka päättyy Jääkärintiehen. Tien itäpuolella on lisäksi varastorakennuksen vieressä omakotitalotontilla säilynyt noin 8 m pitkä ja noin 1 m korkea rintamuurin vallin pätkä. Länsipäädyssä rintamuuri päättyy kirkkoherranvirasto-rakennukseen. Rintamuuri on etupäässä maavallia, mutta lähellä Jääkärintietä, rintamuurin kaakkoisosassa on näkyvissä noin 21 m pitkä muurikiveys. Kiveys on 0,5–0,7 m korkea ja sen päällä on 0,2–0,5 m korkea maavalli. Kivet ovat noin 0,5x0,7 m kokoisia. Muualla rintamuurin maavallin korkeus on kokonaisuudessaan noin 1–1,7 m. Rintamuurin säilyneen osan keskikohdalla on vallin yläosassa noin 3,5 m pitkä betoniharkko.

Raveliin ja toisen bastionin kulmassa uloin rintamuuri on taittunut pieneksi sakaraksi (ns. lunetin paikka). Tässä kohdassa rintamuurin maavallia on säilynyt yhteensä noin 37 m pitkä pätkä. Valli on noin 1 m korkea. Rintamuuri on jatkunut Jääkärintien suuntaisesti kohti koillista, mutta tien rakentaminen ja tonttimaiden pihojen muokkaaminen on tuhonnut loput rintamuurista.

Kuva 73 (vasemmalla) Rintamuuria itäisillä ulkovarustuksilla raveliin eteläpuolella. Kuva: U. Köngäs 2009.

Kuva 74 (oikealla) Säilynyt rintamuurin osa nykyrakennusten lomassa. Kuva: U. Köngäs 2009.

Taavetin linnoituksen itäpuoli on tasaista ja hyvin tiiviisti rakennettua. Rakennusten lomassa ainoastaan aivan varustusten pohjoisosassa, Vallitien vieressä, omakotitalon pihalla, erottuu noin 13 m pitkä kaakko-luodesuuntainen maaterassi. Terassi on 0,3–1 m korkea. Mahdollisesti kyseessä on säilynyt osa vallihaudan puoleista katvetien seinää.

Kunto:

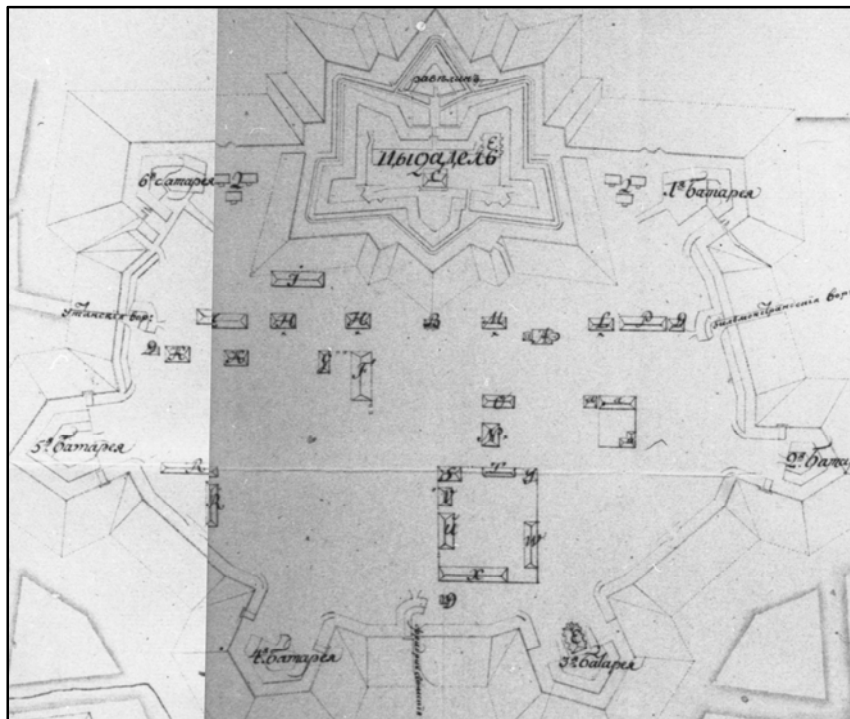
Rintamuuri, katvietie ja raveliini ovat kohtalaisessa kunnossa. Linnoituslaitteet ovat suurimmaksi osaksi runsaan ja tiiviin kasvillisuuden peittämiä ja alue on vaikeakulkuista. Rintamuurin muurikiveys on kasvillisuuden peittämää.

6.14 Rakennusten pohjat

Taavetin linnoituksen sisälle suunniteltiin ja rakennettiin 1700-luvun lopulla ruutukaavoitettu varuskuntakaupunki. Linnoituksen sisäpihalla sijaitsi pataljoonan, esikunnan ja insinöörikomennuskunnan rakennuksia, komendantin ja kenttämajurin talot, lasaretti lääkärin taloineen, kirkko, papintalo, sekä useita varasto- ja kasarmirakennuksia.

Nykyisin linnoituksen aikaisella insinööripihalla, Linnalantien eteläpuolella ja Koulutien itäpuolella, sijaitsee urheilukeskus Taavetihalli paikoitusalueineen ja urheilukenttineen. Tällä alueella mahdolliset jäänteet rakennusten pohjista ovat todennäköisimmin tuhoutuneet rakentamisen seurauksena. Taavetihallia vastapäätä kuntakeskuksen koulurakennukset pihoineen sijaitsivat vanhojen pataljoonan yliupseeritalojen, komendantintalon ja sotilasvarastojen päällä. Koulujen pihat ovat hiekkakenttiä ja pihojen välissä on säilynyt pieniä viheralueita. Näillä paikoilla on saattanut säilyä ainakin osittain arkeologisesti arvokkaita kulttuurikerroksia. Linnoituksen läpi kulkevan itä-länsisuuntaisen Linnalantien pohjoispuolella on säilynyt vanhoja rakennuksen pohjia, jotka yhä erottuvat maastossa. Linnalantien pohjoispuolella on myös muutama viheralue, missä saattaa olla säilyneitä linnoituksen aikaisia kulttuurikerroksia ja rakenteita.

Säilyneet rakennustenpohjat:

Kartta 28 Maastossa erottuvat rakennuksen pohjat ovat merkitty vuoden 1803 karttaan. 1. Vahtitupa sitadellissa, 2. Ruutikellari sitadellissa, 3. Kesäkeittiöt, 4. Kivikirkko, 5. Lappeenrannan portin vahtitupa, 6. Ensimmäisen esikuntaupseerintalo, 7. Muonamakasiini. Karttalähde: MV/RGVIA:349:12: 1921

Vahtitupa sitadellissa

Sitadellin pihan keskellä sijainnut vahtitupa näkyy maastossa noin 15x15 m kokoisena ja 0,4–1 m korkeana maakumpuna. Vahtituvan pohjoissivulla on ollut eteinen, joka erottuu 4,5x2,2 m kokoisena ja noin 0,4 m korkeana maakumpareena. Pohjoissivulla on näkyvissä rakennuksen perustuskiviä ja rakennuksen koillisnurkka. Rakennuksen pohjan keskipaikkeilla erottuu yksi selvä uunin paikka noin 0,25 m korkeana ja 2x2 m kokoisena kumpareena. Sen itäpuolella on toinen, 0,2 m korkea ja 1,3x1,6 m kokoinen kumpare, joka saattaa olla toinen uunin paikka. Vahtitupa ollut kivirakenteinen ja siinä on rakennuspiirustusten mukaan sijainnut kaksi vierekkäistä tulisijaa¹⁰⁹. Vahtituvan luodepuolella on sitadellin pihassa sijainnut kaivo.

Kuva 75 Pohjapiirustus, poikkileikkaus ja julkisivukuva sitadellin vahtituvasta vuodelta 1804. Karttalähde: MV/RGVIA 349:12:1923

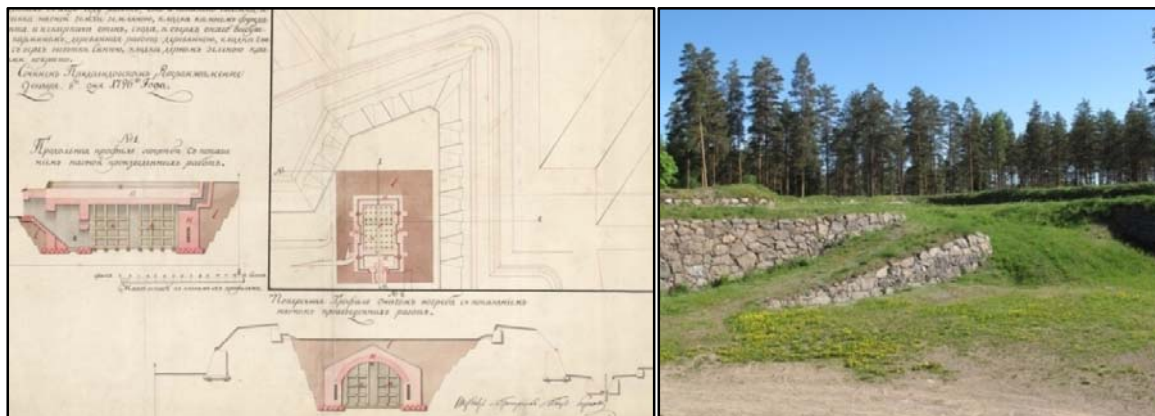
Kuva 76 Vahtituvan pohja erottuu sitadellin sisäpihalla bastionin edustalla maakumpareena. Kuva: U. Köngäs 2009.

Ruutikellari sitadellissa

Sitadellin 1. puolibastionin pihalla on sijainnut ruutikellari. Maaston muotojen ja vanhojen karttojen avulla ruutikellarin paikan pystyy paikallistamaan puolibastionin pihan eteläosaan, mutta tarkkoja rakennuksen kulmien paikkoja ei ole havaittavissa maanpinnalla. Ruutikellarin purkamisesta ei ole tietoa. Mahdollisesti ruutikellari on sortunut ja maan alla on säilynyt ruutikellarin jäänteitä. Ruutikellarin kohdalta maanpinnalle on tuotu täytemaata ja alue on nurmetettu Paikallisten toimesta, jotta sitadellin sisäpiha olisi sopivampi yleisötapahtumien

¹⁰⁹ RGVIA 349:12:1914 & 1923

järjestämislle. Maanalaisiin kerroksiin ja rakenteisiin ei maanpinnan kunnostustöiden yhteydessä ole koskettu¹¹⁰.

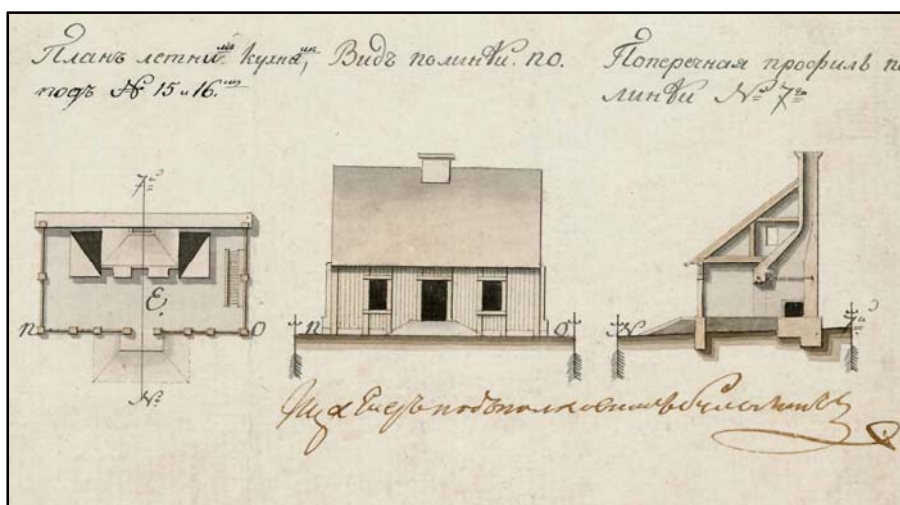

Kuva 77 Sitadellin ruutikellarin pohjapiirustus ja kaksi poikkileikkausta vuodelta 1796. Karttalähde: MV/ VIK Hamina 82.

Kuva 78 Ruutikellarin paikka erottuu nykyisin maastonmuotojen avulla 1. puolibastionin pihalla. Kuva: U. Köngäs 2009.

Kesäkeittiöt

Sitadellin molemmiin puolin on sijainnut kolme puurakenteista kesäkeittiötä. Yhteensä kesäkeittiöitä on ollut kuusi. Kesäkeittiöt ovat rakennettu vuonna 1801¹¹¹. Kesäkeittiöiden pohjat erottuvat maastossa neliskanttisina 0,4–1 m korkeina maakumpuina. Niiden koko on 5,5–8 x 9,5–11,5 m. Sisäänkäynti rakennuksiin on ollut eteläseinässä ja se erottuu noin 1,5–2 x 3,2–4,3 m kokoisena ulokkeena. Pohjapiirustusten mukaan kesäkeittiöissä on ollut kaksi tulisijaa. Vain yhdessä keittiöpohjassa sitadellin länsipuolella on havaittavissa kaksi uunin pohjaa. Uunin pohjat erottuvat maastossa 1,7x2 m ja 2,2x2,5 m kokoisina ja 0,15–0,2 m korkeina kiven- ja maansekaisia kumpareita.

Kuva 79 Kesäkeittiöiden pohjapiirros, julkisivu ja poikkileikkaus vuodelta 1811. Karttalähde: MV/VIK Hamina 807.

¹¹⁰ MV/RHOA Luumäki, Lausunnot (lausunto pvm.13.6.2001, Diaari nro. 9/012/2001).

¹¹¹ RGVIA 349:12:1914

Kivikirkko

Linnoituksen vanha kivikirkko, Pyhän Daavidin kirkko, rakennettiin linnoituksen sisälle vuonna 1797 ja se korvasi sitä edeltäneen jo huonokuntoisen puukirkon¹¹². Kivikirkko on sijainnut linnoituksen läpi kulkeneen Utti–Lappeenranta-tien (nykyisen Linnalantien) pohjoispuolella, sitadellin kaakkoispuolella. Nykyisin kirkonpaikan vieressä sijaitsee kunnantalo. Kivikirkosta on näkyvissä sen kaarevan itäpäädyn kiviperustus. Museovirasto on dokumentoinut kiviperustuksen mittauspiirroksella vuonna 1988¹¹³. Perustusta on näkyvissä 2–3 kivikertaa, noin 7 m pituudelta ja noin 3,5 m leveydeltä. Kiveyksen korkeus on 0,3–0,6 m. Kivet ovat 0,15x0,25–0,5x0,8 m kokoisia. Kiveys näyttää varsin hyväkuntoiselta, ja vaikuttaa siltä, että sitä on jossain vaiheessa kunnostettu. Kunnantalon edustalla maata on muokattu useaan kertaan. Vanha kunnantalo rakennettiin vuonna 1950. Sen tuhouduttua tulipalossa paikalle rakennettiin uusi kunnantalo vuosina 1987–1988. Rakennustyöt ovat todennäköisesti tuhonneet suurimman osan kivikirkon perustuksia.¹¹⁴ Nähtävästi kirkon perustuksista haluttiin säästää pieni osa itäpäädyn kivijalkaa. Kirkonpaikka, nykyinen kunnantalon edusta on nurmikkoaluetta, jossa vanhoja rakenteita on kuitenkin osittain voinut säilyä syvemmällä maan alla.

Kuvat 80, 81, 82 Pyhän Daavidin kirkon poikkileikkaus, pohjapiirustus ja julkisivukuva vuodelta 1801. Kirkon katon vihreä väri tarkoittaa, että katto on maalattu vuonna 1800. Kivimuuraus ja rappaustyöt ovat esitetty karmiinin värillä. (Karttialähde MV/RGVIA 349:12:1916¹¹⁵). Oikealla kirkon itäpäädyn kivijalka nykyisessä asussaan. Kuva: U. Köngäs 2009.

¹¹² RGVIA 349:12:1904 & 1911

¹¹³ MV/RHOA (Ahtiainen, H. & Jama, E. 1988 piirustus 441:2:19).

¹¹⁴ Kumpulainen 1992:549

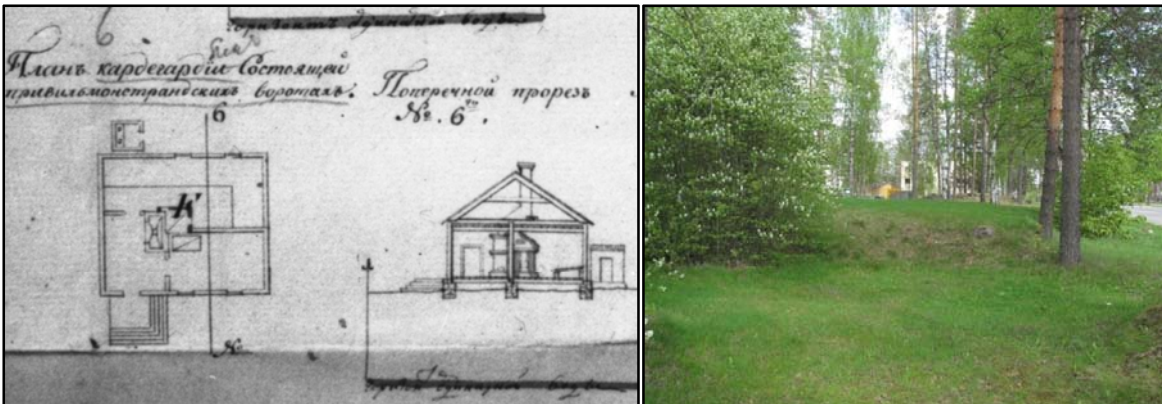
¹¹⁵ Ulla-Riitta Kaupin kuvaamat diat numerot 556 & 558/MV RHOA

Kuvat 83 - 84 Kirkon kivijalka esillä vuonna 1988. Kuva: H. Ahtiainen 1988 MV/RHOA 90441 & 90448

Lappeenrannan portin vahtitupa

Linnalantien pohjoispuolella, vanhan Lappeenrannan portin edustalla on säilynyt vanhan vahtituvan pohja. Se erottuu maastossa maakumpareena. Siitä on selkeästi hahmotettavissa rakennuksen lounaisnurkka perustuskiveyksineen, sekä itäistä seinälinjaa 8 m pituudelta ja eteläistä seinälinjaa 6 m pituudelta. Lounaisnurkassa kumpare on 0,35–0,7 m korkea ja näkyvissä olevien perustuskivien korkeus on noin 0,2–0,3 m. Muilta sivuilta tarkkoja rakennuksen kulmia ei ole havaittavissa. Rakennuksen pohja sijaitsee yksityisen talon pihassa. Rakennuksen pohjan itäpuolella kulkee pihaan johtava tie. Pihan muokkauksen ja pihatien rakentamisen yhteydessä rakennuksen pohjan muut sivut ovat peittyneet, tai mahdollisesti tuhoutuneet. Uunin pohjia tai muita rakenteita ei maan päälle näy.

Kuvat 85 - 86 Lappeenrannan vahtituvan pohjapiirustus ja poikkileikkaus vuodelta 1801. (Karttalähde: MV/RGVIA 349:12:1914). Vahtituvan pohja erottuu nykyisin maastossa maakumpareena. Kuva: U. Kõngäs 2009.

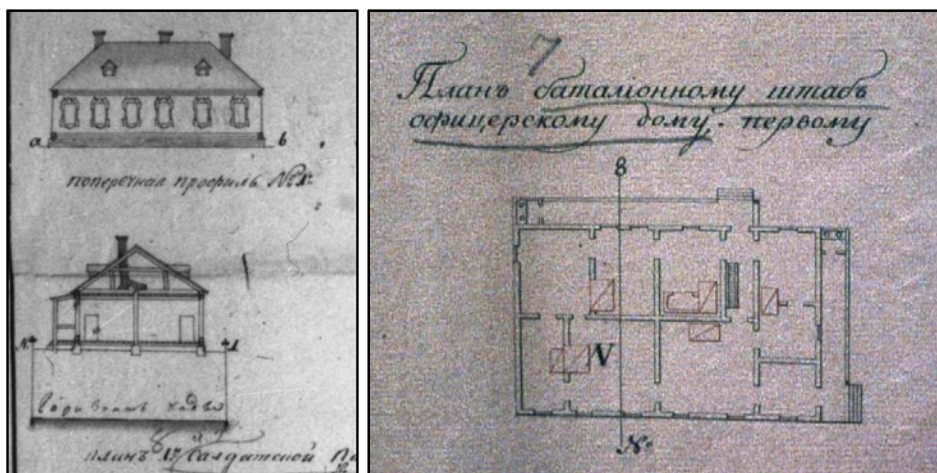
Kuva 87 Julkisivukuva Lappeenrannan portin vahtituvasta vuodelta 1797. Karttalähde: MV/RGVIA 349:12:1911.

Ensimmäisen esikuntaupseerin talo

Linnalantien pohjoispuolella, nykyisen paloaseman länsipuolella sijaitsevan puisen omakotitalon pihassa sijaitsee 1. esikuntaupseerin talon pohja. Se erottuu maastossa suorakaiteenmuotoisena 8,1x15,9 m kokoisena ja 0,15–0,38 m korkeana maakumpareena. Erillisiä tulisijojen pohjia ei havaittu.

Jo linnoituksen ensimmäisissä suunnitelma piirroksissa vuodelta 1772 on ko. paikalle suunniteltu rakennettavan pataljoonain esikuntaupseerien rakennuksia¹¹⁶. Rakennus on merkitty ensimmäistä kertaa vuoden 1778 linnoituksen pohjakaavaa esittävään karttaan valmiina pataljoonan komentajien esikunta -rakennuksena¹¹⁷. Toisen rakennusvaiheen jälkeen rakennus on nimetty kartoissa esikuntaupseerien rakennukseksi ja vuoden 1801 jälkeen tarkemmin ensimmäisen esikuntaupseerin taloksi. Kerran, vuoden 1797 kartassa, rakennusta kutsutaan myös siviilein rakennukseksi.¹¹⁸

Kuvat 88 - 89 Vasemmalla yliupseerintalon julkisivukuva ja poikkileikkaus vuodelta 1801 (Karttalähde: MV/RGVIA 349:12:1916). Oikealla yliupseerintalon pohjapiirustus vuodelta 1804 (MV/Karttalähde: RGVIA 349:12:1923¹¹⁹).

¹¹⁶ RGVIA 349:12:1874

¹¹⁷ RGVIA 349:12:1890

¹¹⁸ RGVIA 349:12:1908, 1915-1916, 1918, 1921 & 1927.

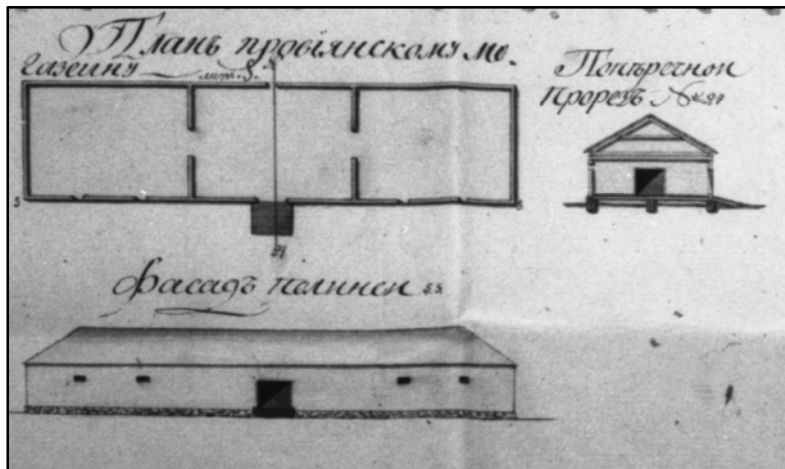
¹¹⁹ Ulla-Riitta Kaupin kuvaama dia numero 552/MV RHOA

Kuva 90 Edustalla 1. esikuntaupseerin rakennuksen pohja ja sen takana muonamakasiinin pohja.
Kuva: U. Kõngäs 2009.

Muonamakasiini

Heti Utin portin jälkeen Linnalantien pohjoispuolella rivitalon edustalla sijaitsee vanhan muonamakasiinin pohja. Se erottuu maastossa 6,8x36,3 m kokoisena ja 0,2–0,35 m korkeana suorakaiteenmuotoisena maakumpareena. Rakennus on merkitty ensimmäistä kertaa vuonna 1796 laadittuun linnoituksen pohjapiirrosta esittävään karttaan¹²⁰. Kartassa rakennusta ei ole nimetty. Vuoden 1797 kartassa rakennus on nimetty muonamakasiiniksi¹²¹.

Kuva 91 Muonamakasiinin pohjapiirros, poikkileikkaus ja julkisivukuva vuodelta 1797.
Karttalähde MV/RGVIA 349:12:1911.

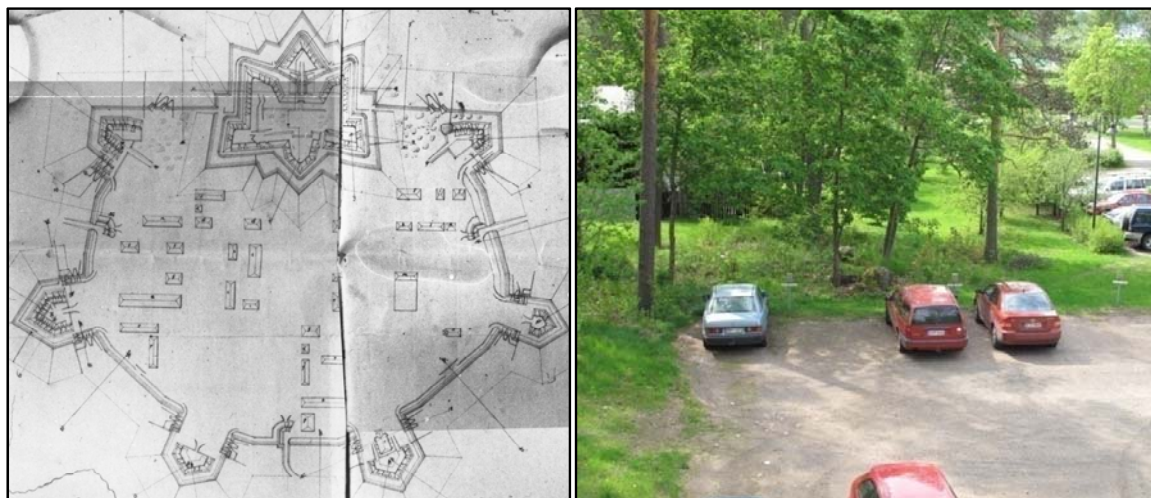
¹²⁰ RGVIA 349:12:1904

¹²¹ RGVIA 349:12:1908 & 1911

Mahdollinen rakennuksenpohja

Ensimmäisen bastionin lounaispuolella, heti kurtiinimuurin vieressä on sijainnut rakennus, joka on merkitty ensimmäistä kertaa suunnitelmakarttaan, vuodelta 1773¹²². Kartan mukaan paikalle on suunniteltu rakennettavan insinöörien hevostalli ja kuljetusväen kasarmi. Vuoden 1776 kartassa paikalla on rakennus, joka on merkitty päävartioksi¹²³. Vuonna 1778 laaditun kartan mukaan kyseessä on ilmeisesti kuljetusväen kasarmirakennus, jonka länsipuolella on sijainnut talli¹²⁴. Kuljetusväen kasarmirakennus on merkitty vielä vuoden 1796 karttaan¹²⁵, jonka jälkeen rakennus on ilmeisesti purettu tai tuhoutunut, sillä myöhempien karttojen mukaan paikalla ei sijaitse rakennusta. Rakennuksesta ei ole laadittu pohjapiirustusta, poikkileikkaus- tai julkisivukuvia.

Rakennuksen paikka sijaitsee omakotitalon pohjoispuolella talon pihan ja kunnantalon parkkipaikan rajaamalla pienellä lehtipuiden ja kasvillisuuden peittämällä alueella. Rakennuksenpohjan paikalla maastossa erottuu mahdollinen uuninpohja 2,5x5,5 m kokoisena ja 0,8 m korkuisena maan ja kivien sekaisena kumpareena. Kumpareen vieressä ja osittain sen päällä sijaitsee lisäksi muutamia irtokiviä, jotka on tuotu paikalle myöhemmin. Muita maanpinnalle erottuvia rakenteita paikalla ei havaittu

Kartta 29 Kuljetusväen kasarmirakennus on merkitty vuoden 1796 karttaan punaisella ympyrällä. Karttalähde: MV/RGVIA 349:12:1904

Kuva 92 Mahdollisen uunin pohjan paikka on osoitettu kuvassa nuolella. Kuva: U. Köngäs 2009.

¹²² RGVIA349:12:1876

¹²³ RGVIA 349:12:1887

¹²⁴ RGVIA 349:12:1889-1890

¹²⁵ RGVIA 349:12:1904

6.15 Linnoituksen ympäristö

Linnoituksen ympäristöstä tarkastettiin inventoinnin yhteydessä kahdeksan kohdetta. Kohteista vain Kiurulan Karilammenmäen maavalli oli entuudestaan merkitty muinaisjäännösrekisteriin. Kohteiden sijainti on esitetty karttaliitteessä 9. Lisäksi maastossa havaittiin maa-aineksen otto-
paikkoja. Merkkejä maa-aineksenotosta oli havaittavissa noin 31 x 43 m kokoisella alueella harjun päällä linnoituksen länsipuolella. Maastossa erottui suoraseinäinen noin 0,5 m syvä kuoppa. Kuopan reunat muodostivat yhtenäisiä neliskanttisia kulmia maastoon. Paikalta on todennäköisesti otettu hiekkaa ja soraa linnoituksen rakentamista varten. Kohteen eteläpuolella harjun rinteessä ja sen alapuolella on nykyisin omakotitaloja. Toinen havaittu maa-aineksenottoa sijaitsi Linnoituksen luoteispuolella Rosmosuon pohjoispuolelle nousevalla harjanteella. Harjun päällä pohjois- ja koillisosassa on noin 0,5–1 m syvä lähes suorakaiteenmuotoinen, noin 15 x 100 m kokoinen kuoppa. Kuopan reunat muistuttivat maavallia. Kuopan pohja on tasainen ja kivinen. Osa kivistä on lohkottu ja niissä erottuu halkaisijaltaan noin 2,5 cm kokoisia poranjälkiä. Kuopan lounais-/länsipuolella on myös uudempi hiekkakuoppa. Molemmat maa-aineksen ottopaikat näkyvät linnoituksen työvaiheita kuvaavissa venäläisissä kartoissa vuosilta 1773 ja 1776¹²⁶. Kartoissa on esitetty kyseisillä paikoilla tehtyjä maansiirtotöitä.

Kartat 30 - 31 Vasemmalla on vuoden 1776 kartassa merkitty tummanharmailla neliskanttisilla alueilla maansiirtotyöt harjanteilla (Karttaliite MV/RGVIA 349:12:1887). Oikealla on karttaan merkitty punaisella alueella paikat, joissa inventoinnin yhteydessä maastossa havaittiin merkkejä maa-aineksen otosta.

¹²⁶ RGVIA 349:12:1883, 1887

Kuvat 93 - 94 Maa-aineksenottoapaikat näkyvät neliskanttisina maaleikkauksina maastossa (osoitettu kuvissa punaisella katkoviivalla). Vasemmanpuoleinen kuva on harjanteelta linnoituksen länsipuolelta ja oikeanpuoleinen kuva linnoituksen pohjoispuolelta Rosmosuon harjulta. Kuvat: U. Kõngäs 2009.

6.15.1 Rosmosuo

Mj.rek. tunnus:	1000014233
Laji:	Kiinteä muinaisjäännös
Muinaisjäännöstyyppi:	Puolustusvarustukset
Tyyppin tarkenne:	Ei määritelty
Ajoitus:	1900-luku?
YKJ:	pkoo: 6757302, ikoo: 3530422 (alueen keskipiste)
Peruskartta:	313111 Luumäki
Kuvat:	MV/RHO 217846: 92–93

Taavetin linnoituksen sitadellin pohjoispuolella, glasiisin ja Valtatie 6:n väliin jäävällä noin 100x250 m leveällä alueella sijaitsee noin 40 kuoppaa. Osa kuopista sijaitsee glasiisin alaosassa, osa tasamaalla. Suurin osa kuopista on suorakaiteenmuotoisia noin 1,9x1–1,5x2,5 m kokoisia ja noin 0,8–1,3 m syviä. Joukossa on myös muutama soikea kuoppa. Kuoppien ympärillä on noin 0,7–1,5 m leveät maavallit, jotka ovat ympäristöään noin 0,2–0,5 m korkeammat. Useimmat kuopat ovat suunnilleen pohjois-eteläsuuntaisia. Paikoittain kuopat sijaitsevat rivissä, paikoittain ilman havaittavaa järjestelmällisyyttä. Viisi kuopista poikkeaa muista. Ne ovat huomattavasti suurempia ja niitä kiertää kolmelta sivulta maavallit. Kuoppien koko on noin 2x3,5–3,5x5 m ja syvyys 1–1,6 m. Maavallit ovat noin 1–1,2 m leveät ja ne ovat noin 0,3–0,8 m ympäristöään korkeammalla. Lisäksi kaksi kuoppaa on pyöreitä, halkaisijaltaan noin 4–6 m ja niiden syvyys on noin 1m. Niitä kiertävät maavallit ovat noin 0,5–1 m leveät ja ne ovat noin 0,2–0,4 m ympäristöään korkeammalla.

Kuopat eivät liity linnoitukseen. Niiden seinät ovat usein hyvin suorat, ja kuopat vaikuttavat hyväkuntoisilta ja muistuttavat armeijan harjoituspoteroita. Todennäköisesti ne ajoittuvat 1800–1900 lukujen taitteeseen, tai 1900-luvulle, ja liittyvät mahdollisesti armeijan kenttävarustuksiin. Taavetin linnoituksessa on 1800-luvun lopulla harjoitellut 24. reservikomppania.

Kuvat 95 - 96 Vasemmalla on suorakaiteenmuotoinen kuoppa, jonka keskellä on metrin pituinen valkoinen mitta. Oikealla on kuoppa, jota kiertää maavallit kolmelta sivulta. Kuvat: U. Köngäs 2009.

6.15.2 Marttilankangas 1

Mj.rek. tunnus:	1000014232
Laji:	Kiinteä muinaisjäännös
Muinaisjäännöstyyppi:	Kivirakenne
Tyypin tarkenne:	Rajamerkit
Ajoitus:	1700-luku
YKJ:	pkoo: 6758079, ikoo: 3531454
Peruskartta:	313111 Luumäki
Kuvat:	MV/RHO 217846: 94–95

Taavetin kunnantalosta noin 1,37 km koilliseen, Valtatie 6:n ja Savitaipaleen liittymän luoteispuolella sijaitsee Taavetin linnoitukselle rajatun alueen rajapyykki nro 15 ”Niitynojanmaan raja”¹²⁷. Rajapyykiltä on matkaa Valtatie 6:lle noin 330 m. Rajapyykki on pohjoiseen viettävässä mäenrinteessä. Itäpuolella noin 30–50 m päässä on iso hiekkakuoppa. Rajapyykki koostuu 3–4 päällekkäin ladotusta kivikerrasta, jonka keskellä on pystykivi, eli viisarikivi. Viisarikiveen on kaiverrettu teksti ”RA N-15”. Kivilatomus on neliskanttinen. Se on noin 1x1,35 m kokoinen ja noin 1 m korkuinen. Kivet ovat lohkokiviä ja niiden koko on noin 0,3x0,5–0,3x0,7 m. Ympäristö paikalla on mäntymetsää ja kenttäkasvillisuus etupäässä varpu- ja sammalkasveja.

Kuvat 97 - 98 Rajapyykki numero 15. Vasemmanpuoleisessa kuvassa erottuu viisarikiveen kaiverrettu teksti RA N-15. Kuvat: U. Köngäs 2009.

Kartta 32 Rajapyykin numero 15 paikka on merkitty punaisella ympyrällä vuoden 1773 yleiskarttaan. Karttalähde: MV/VIK Hamina 802.

Paikalle johdattanut paikallinen Pekka Siiröpää on tarkastanut myös muita linnoituksen rajapyykkejä. Siiröpään mukaan, myös rajapyykit numerot 3 (Pitkänahon raja), 12 (Takimmaisenahton raja) ja 14 (Isosaarenmaan raja) ovat säilyneet¹²⁸. Näitä rajapyykkejä ei inventoinnin aikana ehditty tarkastaa. Rajapyykeille on arvioitu koordinaatit asemoimalla vuoden 1773 kartta¹²⁹ nykykartan päälle. Kartta-analysistä saadaan suuntaa-antava pistetieto rajakiville.

¹²⁷ VIK Hamina 801-802

¹²⁸ Siiröpää, P., suullinen tiedonanto 3.6.2009. Rajapyykkien nimet: VIK Hamina 801, 802

¹²⁹ VIK Hamina 802

Tarkastamattomat paikkatiedot rajapyykkeille kartta-analyysin perusteella:

Taavetti Lintula, Rajapyykki numero 3:

Mj.rek tunnus: 1000014253, mahdollinen muinaisjäännös

Pkoo: 6756210, Ikoo: 3531710

Taavetti Länsiranta, Rajapyykki numero 12:

Mj.rek tunnus: 1000014254, mahdollinen muinaisjäännös

Pkoo: 6758080, Ikoo: 3529580

Taavetti Oronkallunsuo, Rajapyykki numero 14:

Mj.rek tunnus: 1000014255, mahdollinen muinaisjäännös

Pkoo: 6758230, Ikoo: 3530880

Kuvat 99 - 100 Vasemmalla puolella rajapyykki numero 3, oikealla rajapyykki numero 12. Kuvat: Pekka Siiröpää.

Kuva 101 Rajapyykki numero 14. Kuva: Pekka Siiröpää.

Kartta 33 Rajapyykkien numerot 3, 12 ja 14 paikat on merkitty punaisella ympyrällä vuoden 1773 yleiskarttaan. Karttalähde: MV/VIK Hamina 802.

6.15.3 Kissanonnenkangas 1

Mj.rek. tunnus:	1000014234
Laji:	Kiinteä muinaisjäännös
Muinaisjäännöstyyppi:	Hautapaikat
Tyypin tarkenne:	Hautausmaat
Ajoitus:	Historiallinen
YKJ:	pkoo: 6756520, ikoo: 3531593 (alueen keskipiste)
Peruskartta:	313111 Luumäki
Kuvat:	MV/RHO 217846: 96–97

Venäläisten linnoituksen aikainen vanha hautausmaa sijaitsee noin 1,18 km päässä Taavetin kunnantalosta kaakkoon. Kohde sijaitsee Haminantien ja Lintulantien välissä, pienen lammen koillispuolella. Hautausmaa esiintyy 1700-luvun lopun kartoissa¹³⁰. Haudat ovat pienen mäen päällä ja osittain sen rinteissä. Mäen rinteet laskevat etelään ja länteen päin. Mäen itäpuolella kulkee hiekkatie (Lintulantie) ja lounaispuolella on pieni lampi. Kaakkoispuolella erottuu hiekkatien ja lammen välissä vanha 1700-luvun tienpohja nurmikkoisena ja pientä nuorta puuntaimea kasvavana tasanteena. Tie näkyy vanhoissa kartoissa Tainan tienä. Tienpohjan leveys on noin 2 m.

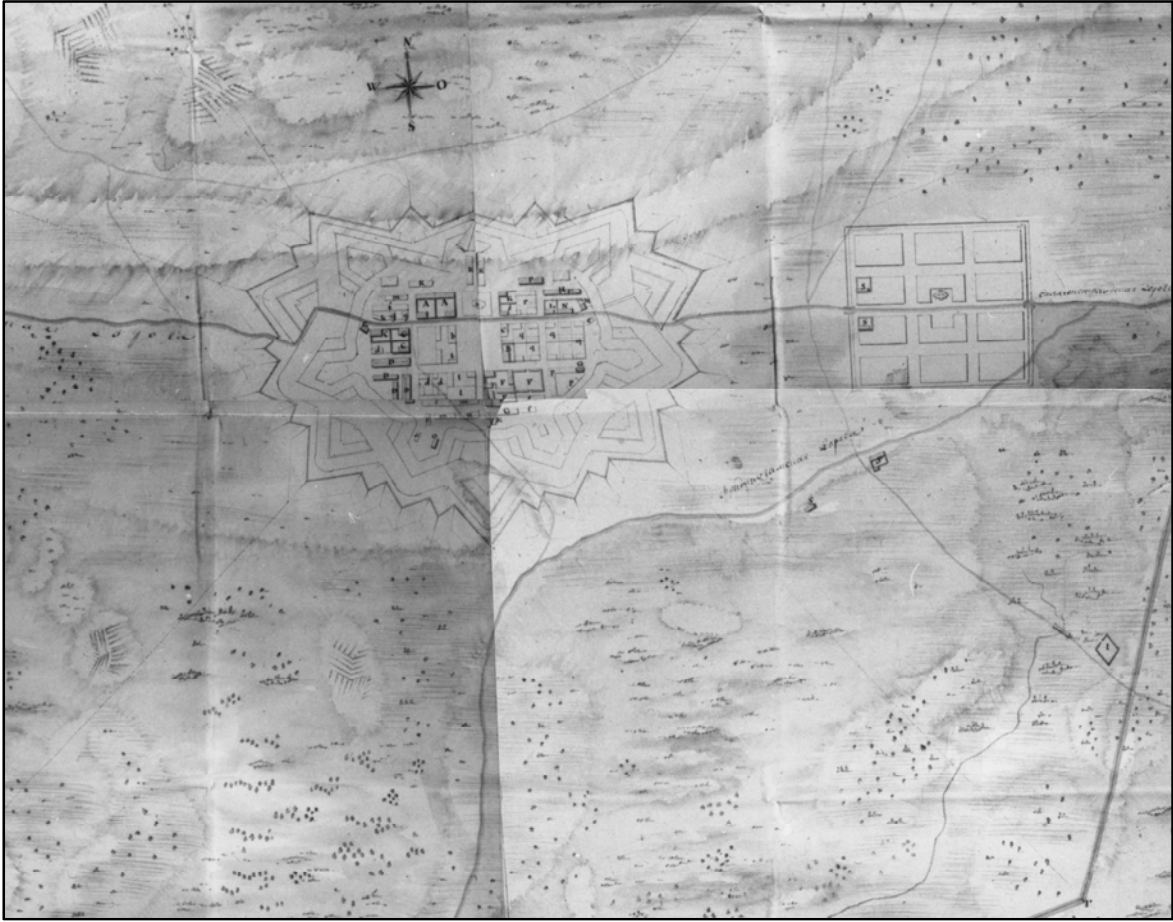
Hautausmaa rajattiin tarkastuksen yhteydessä topografian ja näkyvien hautojen perusteella idässä hiekkatiehen, etelässä vanhaan tienpohjaan ja lounaassa lampeen. Haudat erottuvat maastossa noin 0,3–0,6 m syvinä kuoppina ja painanteina. Ne ovat muodoltaan pyöreitä ja soikeita, halkaisijaltaan noin 1,9 m kokoisia. Runsaan kasvillisuuden vuoksi hautakuoppia oli paikoittain hankala havaita. Niiden tarkkaa lukumäärää ei voitu laskea, mutta hautoja on paikalla kymmeniä. Haudoissa ei ole nähtävissä rakenteita. Paikallisten mukaan ainakin yhdessä haudassa on aikoinaan ollut tiilirakenteita ja yksi hauta on ollut katettu puukatoksella¹³¹. Harjanteen keskipaikkeilla on sijainnut perimätiedon mukaan parihuone, eli ruumihuone¹³². Parihuoneen paikka erottuu maastossa suorakaiteenmuotoisena, 0,2–0,3 m syvänä painanteena, johon johtaa sisäänkäynti kaakosta. Painauma on 2,2 x 2,6 m kokoinen ja sisäänkäynti 0,8 m leveä ja 2,4 m pitkä. Hieman parihuoneesta pohjoiseen on lohkarekiveen kiinnitetty laatta, jossa kerrotaan, että paikalla on sijainnut vanha, vuonna 1773 perustettu venäläisten hautausmaa. Harjanteella kasvaa sekametsää. Kenttäkasvillisuus on runsasta ja koostuu etupäässä saniais-, ruoho-, sammal- ja varpukasveista. Paikalla kasvaa myös paljon nuorta puustoa.

---

¹³⁰ esim. RGVIA 349:12:1889, kartta vuodelta 1778

¹³¹ Siiröpää, P., suullinen tiedonanto 3.6.2009

¹³² Siiröpää, P., suullinen tiedonanto 3.6.2009, Siiröpää 1992

Kartta 34 Kartta vuodelta 1778. Venäläisten vanha hautausmaa on merkitty karttaan punaisella ympyrällä. Karttalähde: MV/RGVIA 349:12:1889.

Kuvat 102 - 103 Vasemmanpuoleisessa kuvassa on nuolella osoitettu parihuone, joka erottuu maastossa matalana painanteena. Oikeanpuoleisessa kuvassa on kohteen eteläosassa kulkeva vanha tienpohja. Kuvat: U. Kõngäs 2009.

6.15.4 Marttilankangas 2

Mj.rek. tunnus:	1000014235
Laji:	Kiinteä muinaisjäänös
Muinaisjäänöstyyppi:	Puolustusvarustukset
Tyypin tarkenne:	Maavallit
Ajoitus:	1700 -luku
YKJ:	pkoo: 6757674, ikoo: 3531687
Peruskartta:	313111 Luumäki
Kuvat:	MV/RHO 217846: 98–99

Taavetin kunnantalosta 1,3 km koilliseen, Valtatie 6:n ja Haminantien risteuksen lounaispuolella sijaitsee maavalli. Pohjois-eteläsuuntainen maavalli on noin 35 m pitkä ja 3–5 m leveä. Vallin korkeus itäreunalla on noin 5–6 m ja länsireunalla 4–5 m. Aivan maavallin vieressä itäpuolella on kaksi vierekkäistä halkaisijaltaan noin 20–30 m leveää kuoppaa. Mahdollisesti kuopista on kaivettu maata vallin päälle. Vallin päällystä ja sen länsipuolen reunat ovat hyvin kuluneita. Valleilla ajetaan usein mopoilla, mikä on kuluttanut kasvillisuutta vallilta ja paljastanut maanpinnan laajoilta alueilta. Maasto on kulutukselle herkkää hiekkamaata. Valli on ollut noin 0,5–1 m korkeampi ennen kulumista. Paikallisten tiedossa on, että maavalli on toiminut Taavetin linnoituksen maalivallina, kun linnoituksen ensimmäiseltä bastionilta on harjoitettu tykinammuntaa. Ensimmäiseltä bastionilta on maavallille matkaa 1,2 km. Vallin länsireunalta on löytynyt tykinkuulia, joita säilytetään nykyisin Taavetin kotiseutumuseossa.

Kuvat 104 - 105 Vasemmanpuoleisessa kuvassa on maalivalli kuvattuna kaakosta. Oikeanpuoleisessa kuvassa on maalivallin eteläpääty. Kuvat: U. Kögäs 2009.

6.15.5 Kiurula Kairlamminmäki

Mj.rek. tunnus:	1000013582
Laji:	Kiinteä muinaisjäännös
Muinaisjäännöstyyppi:	Puolustusvarustukset
Tyypin tarkenne:	Maavallit
Ajoitus:	Historiallinen
YKJ:	pkoo: 6759471, ikoo: 3538862 (tien eteläpuolelta)
Peruskartta:	313111 Luumäki
Kuvat:	MV/RHO 217846: 100–102

Taavetin linnoituksesta noin 8,5 km koilliseen on Valtatie 6:n molemmin puolin maavalleja. Kohde sijaitsee Kivijärven eteläpuolella, pienen Kairlammen kaakkoispuolelle nousevan harjun päällä. Harju nousee Kivijärven ja eteläisen alavamman viljelysmaan väliin suhteellisen jyrkkänä mäkenä. Maavallit sijaitsevat vanhan Ylisen Viipurintien varrella.

Maavalli on ollut mahdollisesti alun perin yhtenäinen, mutta jakautuu nykyisin Valtatie 6:n etelä- ja pohjoispuolille. Tie on tuhonnut kumpaakin vallia tien reunoilta. Tien eteläpuolella valli on pohjois-eteläsuuntainen, noin 25 m pitkä. Valli taittuu suorakulmaisesti jatkuen itään päin noin 50 m. Valli on noin 1,5–2,5 m leveä. Vallin korkeus sen sisäpuolella on noin 0,3 m. Vallin edustalla, länsi- ja eteläpuolella, on vallihauta, joka on noin 0,5–0,6 m syvä ja noin 2,5–3 m leveä. Vallihaudan edestä harjun rinne laskeutuu länteen ja etelään. Idempänä maavallin korkeus ja vallihaudan syvyys madaltuvat. Maavallin itäisin reuna on tuhoutunut sähköpylvään pystytystyön yhteydessä.

Tien pohjoispuolella maavalli on kaakko-luodesuuntainen. Maavalli on noin 30 m pitkä ja sisäpuolelta noin 0,5–1 m korkea. Maavallin edustalla on ollut vallihauta, joka on suurimmaksi osaksi tuhoutunut kun paikalle on vedetty hiljattain sähkölinja. Sähkölinja mukailee vallin suuntaa, ja on paikoittain tuhonnut myös maavallia. Vallihaudan syvyys on ollut noin 1–1,5 m. Pohjoisessa maavallin päättyessä rinne laskee jyrkästi pohjoiseen. Alueella on isoja siirtolohkareita, sekä lohkokiviä. Paikalla kasvaa sekametsää. Kenttäkasvillisuus on pääosin varpu- ja sammalkasveja.

Varustus liittyy todennäköisesti Taavetin linnoitukseen ja on rakennettu paikalle Taavetin linnoituksen rakennustöiden kanssa samaan aikaan, tai niiden jälkeen. Paikka on merkitty venäläiseen vanhaan karttaan ja siitä on piirretty maaston poikkileikkausmalli. Kartassa paikka mainitaan ahtaana läpikulkupaikkana¹³³. Karttaan ei ole merkitty vuosilukua, mutta todennäköisesti kartta on 1770-luvulta¹³⁴. Kartoissa paikalle ei ole vielä merkitty varustuksia.

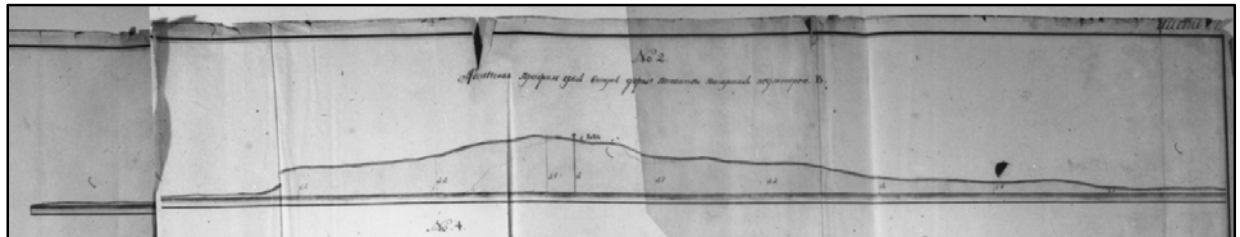
---

¹³³ RGVIA 349:12:1891-1892

¹³⁴ RGVIA 349:12: 1874-1928 kartat ajoittuvat vuosille 1772–1815

Kartta 35 Maavallivarustuksen paikka merkittynä 1700-luvun lopun karttaan. Paikka on merkitty karttaan punaisella ympyrällä. Keltainen viiva on alla olevassa kartassa esitetty poikkileikkaus. Karttalähde: MV/RGVIA 349:12:1891.

Kartta 36 Poikkileikkaus kapeasta läpikulkupaikasta. Karttalähde: MV/ RGVIA 349:12:1891

Kuvat 106 - 107 Vasemmanpuoleisessa kuvassa on maavalli ja sen edustan vallihauta VT6:n eteläpuolella. Oikeanpuoleisessa kuvassa sähkölinjan tuhoamaa maavallia ja vallihautaa VT6:n pohjoispuolella. Kuvat: U. Köngäs 2009.

6.15.6 Kissanonnenkangas 2

Mj.rek. tunnus:	1000014236
Laji:	Mahdollinen muinaisjäännös
Muinaisjäännöstyyppi:	Asuinpaikat
Tyypin tarkenne:	Sotilasleirit
Ajoitus:	Historiallinen
YKJ:	pkoo: 6757093, ikoo: 3531721 (alueen keskipiste)
Peruskartta:	313111 Luumäki
Kuvat:	MV/RHO 217846: 103

Taavetin kunnantalosta noin 1,18 km itään päin, Taavetin linnoituksen itäpuolella, Linnalantien ja Haminantien risteuksen kaakkoispuolella sijaitsee pienellä harjanteella seitsemän mahdollista sotilasleiripaikan majoituskuoppaa. Matalahkoa harjannetta ympäröi kostea ja soinen maa. Kuusi kuoppaa sijaitsee länteen viettävällä rinteellä harjanteen länsireunalla. Lisäksi harjanteen eteläosassa on harjanteen päällä yksi pyöreä kuoppa, jonka halkaisija on noin 2,5 m. Muut kuopat ovat muodoltaan neliskanttisia tai soikeita. Kuopat on kaivettu rinteeseen ja niitä ympäröi kolmelta sivulta matalat maavallit. Kuoppien avoin suuaukko on rinteestä ulospäin ja takaseinä ylärinteeseen päin. Kuoppien pohja on tasainen, noin 2,3x3 m kokoinen. Kuopan syvyys on takaseinässä noin 0,6 m ja reunoilla noin 0,5 m. Kuoppien takaseinässä on havaittavissa maansekasta kiveystä. Kivet ovat sammalen peitossa, eikä kiveysten kokoa ja luonnetta pysty tarkemmin arvioimaan ilman niiden kaivamista esille. Paikalla kasvaa havumetsää ja kenttäkasvillisuus on etupäässä sammalta.

Paikalle johdattaneen paikallisen Pekka Siiröpään mukaan vastaavanlaisia kiveyksiä, mahdollisia uunin pohjia, on sijainnut myös noin 170 m päässä idässä toisella harjanteella (pkoo: 6757054, ikoo: 3531890). Harjanteiden välissä sijaitsee kosteikko. Yhteensä kiveyksiä olisi ollut noin 17¹³⁵. Paikka tarkastettiin inventoinnin yhteydessä, mutta alueella ei havaittu maanpinnalle erottuvia rakenteita.

Kuvat 108 - 109 Yleiskuvia mahdollisesta leiripaikasta. Vasemmanpuoleisessa kuvassa tutkija Ilari Kurri seisoo yhdessä mahdollisessa majanpohjassa. Kuvat: U. Kögäs 2009.

¹³⁵ Siiröpää, P., suullinen tiedonanto 3.6.2009

6.15.7 Heimala Koivula

Mj.rek. tunnus:	1000014237
Laji:	Mahdollinen muinaisjäännös
Muinaisjäännöstyyppi:	Asuinpaikat
Tyyppin tarkenne:	Talonpohjat
Ajoitus:	Historiallinen
YKJ:	pkoo: 6755168, ikoo: 3529943 (arvioitu tiilirakenteen paikka)
Peruskartta:	313108
Kuvat:	MV/RHO 217846: 104

Taavetin linnoituksen eteläpuolella, Taavetin kunnantalosta noin 1,97 km etelälounaaseen oli maakaasuputkilinjaa kaivettaessa vuonna 2006 tullut esiin maasta tiilinen rakenne. Rakenne on ollut noin 6 m leveä ja 10 m pitkä.¹³⁶ Kohde sijaitsee Haminan tien länsipuolella. Haminantiestä risteää pieni hiekkatie, Sopenojantie, jonka risteyksestä noin 60 m päässä pellolla kohde sijaitsee. Pelto viettää paikalla loivasti länteen ja etelään, missä kulkee pieni oja. Maasta löytyi tarkastuksen yhteydessä tiilimurskaa sekä fajanssiastian kappale. Pellon maanpinta ei ollut inventoinnin aikana näkyvissä. Rakenteen säilymisestä tai tuhoutumisesta ei ole varmaa tietoa eikä rakennetta maakaasuputkilinjan rakennustöiden aikana dokumentoitu arkeologisesti. Kohteesta on yksi valokuva, jonka on ottanut kohteesta kertonut paikallinen Pekka Siiröpää. Paikallisten tiedossa tiilirakennetta on kutsuttu linnoituksen aikaiseksi tiilenpolttouuniksi. Linnoituksen aikana on näillä seuduilla linnoituksen eteläpuolella Lavin kylän lähellä sijainnut tiilitehdas¹³⁷. Tehdas on kartta-aineiston mukaan sijainnut linnoituksen rajojen sisäpuolella. Tarkastettu tiilirakenteen löytöpaikka sijaitsee kuitenkin juuri linnoituksen rajojen ulkopuolella.

Kuva 110 (vasemmalla) Yleiskuva tiilirakenteen löytymispaikasta. Kuva: U. Köngäs 2009.

Kuva 111 (oikealla) Tiilirakenne esillä maakaasuputkilinjaa avattaessa vuonna 2006. Kuva: Pekka Siiröpää 2006.

---

¹³⁶ Tankka 2006.

¹³⁷ RGVIA 349:12:1893

6.15.8 Tervalamminsuo

Mj.rek. tunnus:	1000014238
Laji:	Kiinteä muinaisjäännös
Muinaisjäännöstyyppi:	Puolustusvarustukset
Tyypin tarkenne:	Ei määritelty
Ajoitus:	Historiallinen, 1900-luku?
YKJ:	pkoo: 6758779, ikoo: 3531813 (tien itäpuoli) pkoo26758723, ikoo2: 3531758 (tien länsipuoli)
Peruskartta:	313111 Luumäki
Kuvat:	MV/RHO 217846: 105–107

Taavetista Savitaipaleelle johtavan Savitaipaleentien varressa, noin 950 m päässä Valtatie 6:n ja Savitaipaleen liittymästä, sijaitsee todennäköisesti 1900-luvun alkuun ajoittuvia kuoppia. Kuoppia sijaitsee tien molemmin puolin, länsipuolella niitä on seitsemän ja itäpuolella kolme.

Kuopat ovat kaivettu hiekkaisen mäen rinteeseen, melkein rinteiden juureen. Kuopat ovat rinnatusten, noin 5–10 m päässä toisistaan. Kuoppien pohjat ovat tasaisia ja suorakaiteenmuotoisia. Kaivettu maa on kasattu kuoppien ympärille maavalleiksi. Maavallit kiertävät kuoppia rinteiden puoleisilta kolmelta sivulta. Kuoppien suuaukko on rinteestä poispäin. Tien itäpuolella kuopat sijaitsevat etelään laskevassa rinteessä. Tien länsipuolella viisi kuoppaa sijaitsee itään/kaakkoon laskevassa rinteessä ja kaksi pohjoiseen laskevassa loivemmassa ja matalammassa rinteessä. Pohjoisreunalla sijaitsevat kaksi kuoppaa ovat muita kuoppia pienempiä. Niiden pohjan koko on noin 1–1,5 x 2–2,5 m ja syvyys maavallien päältä laskettuna 0,5–2 m. Muiden kuoppien pohjat ovat 2–3x4–5 m kokoisia ja kuoppien syvyys maavallin päältä laskettuna on 0,5–3,5 m. Kuoppia ympäröivien maavallien leveys on noin 0,5–1 m ja ne ovat noin 0,5 m ympäristöään korkeammat. Maanpinnalla ei ollut havaittavissa muita rakenteita.

Tien itäpuolella kuoppien edustalla, noin 3–4 m päässä kuopista, on maastossa havaittavissa noin 0,5 m kapea ja 0,2–0,3 m syvä itä-länsisuuntainen maa-osa, joka saattaa liittyä kuoppiin. Maantien länsipuolella kulkee Savitaipaleentien suuntaisesti vanha metsäautotie, joka erottuu maastossa noin 2 m leveänä puuttomana tasanteena. Vanha tienpohja johtaa kuoppien länsireunalle. Sen länsipuolella on kuusentaimitarha. Alueella kasvaa mänty- ja koivumetsää. Kenttäkasvillisuus kostuu etupäässä varpu-, jäkälä- ja sammalkasveista. Maaperä on hiekkaa. Etelässä maasto muuttuu kosteammaksi ja soisemmaksi.

Kuopat liittyvät mahdollisesti ensimmäisen tai toisen maailmansodan aikaisiin varustuksiin. Reilun kilometrin päässä kohteelta pohjoiseen sijaitsee ensimmäisen maailmansodan aikainen juoksuhauda¹³⁸. Toisen maailmansodan aikana alueella on suoritettu kenttävarustustöitä kuudennen divisioonan toimesta¹³⁹. Tarkempaa käyttötarkoitusta ajoitusta ei kuopille inventoinnin yhteydessä pystytty määrittämään.

---

¹³⁸ Siiropää 2004

¹³⁹ Arimo 1981: 178

Kuvat 112 - 113 Kuoppia Savitaipaleentien molemmin puolin. Vasemmanpuoleisessa kuvassa on Pertti Malm tien länsipuolella olevassa kuopassa. Oikeanpuoleisessa kuvassa on kuoppia tien itäpuolelta. Kuvat: U. Kögäs 2009.

7 Yhteenveto

Taavetin linnoituksen inventointi on osa Pietarin kivikilpi -hanketta, jonka tarkoituksena on parantaa Kaakkois-Suomen linnoitusten opastusjärjestelmää ja saavutettavuutta matkailukohteina. Taavetin linnoitusta ei ole aikaisemmin systemaattisesti inventoitu. Linnoitukseen on tehty muutama tarkastuskäynti ja sen varustuksista on laadittu mittauspierroksia, joista linnoituksen säilyneisyys käy osittain ilmi. Taavetin linnoituksen inventoinnissa dokumentoitiin ja kartoitettiin säilyneet rakenteet. Inventoinnin aikana määritettiin muinaisjäännekohteen rajat ja säilyneisyys. Taavetin linnoituksen lisäksi tarkastettiin sen ympäristöstä yhteensä kymmenen muuta kohdetta: kuusi kiinteää muinaisjäännekohtetta, kaksi mahdollista muinaisjäännekohtetta ja kaksi linnoituksen maa-aineksen ottoaikaa.

Taavetin linnoitusta alettiin rakentaa vuonna 1773 Luumäen Marttilaan. Linnoituksella haluttiin suojella strategisesti merkittävä tienristeys Lappeenrannan, Haminan ja Kouvolan välillä. Linnoitusta rakennettiin kahdessa rakennusvaiheessa. Ensimmäinen rakennusvaihe oli vuosina 1773–1781. Paikalle suunniteltiin tähtilinnoitus, joka koostui viidestä bastionirintamasta ja pohjoissivun kaponierivarustuksesta. Pohjoissivulle rakennettiin kuitenkin bastioni, jonka molemmilla puolilla oli nuolilinnakkeet. Linnoitus oli kokonaisuudessaan noin 44,8 ha kokoinen. Ylinen Viipurintie kulki linnoituksen läpi. Vielä vuonna 1780 linnoituksen rakenteet olivat vasta alustavasti maastoon muokattuja maavalleja. Todennäköisesti seuraavana vuonna glasiisi, katvetiet, vallihaudat ja bastionit ehdittiin rakentaa valmiiksi. Ensimmäisen rakennusvaiheen aikana linnoituksen sisälle rakennettiin puukirkko, kasarmeja, varastorakennuksia, lasaretti, erilaisia ulkorakennuksia ja vahtituvat Utin ja Haminan porteille.

Kaakkois-Suomea linnoitettiin 1790-luvun alussa kenraali Suvorovin johdolla. Rajan tuntumaan rakennettiin uusia linnoituksia ja samaan aikaan Taavetin linnoitusta ajanmukaistettiin. Toisen rakennusvaiheen aikana vuosina 1792–1796 Taavetin linnoitus sai nykyisen muotonsa. Kuutta bastionia yhdistivät kurtiinimuurit ja bastionirintama oli vahvistettu ravelliineilla. Bastionien sisälle rakennettiin tykkejä varten korkeat varustukset, kavaljeerit. Merkittävin muutos linnoituksen rakenteessa oli pohjoissivulle rakennettu sitadelli, eli sisälinnoitus. Linnoitus oli kokonaisuudessaan noin 43,8 ha kokoinen. Rintamuureja, eskarppimuureja, kontreskarppimuureja ja vallihaudan oja vahvistettiin kiveyksin. Sitadellin vallihaudat varustettiin myös puupaaluin,

samoin kuin linnoituksen bastionirintamat. Linnoituksen kaakkoispuolella kulkenut Haminantie ohjattiin kulkemaan linnoituksen läpi. Näin linnoitukseen johti kolme porttia: Haminan, Lappeenrannan ja Utin portit. Toisen rakennusvaiheen aikana ja vielä 1800-luvun alussa linnoituksen sisälle rakennettiin uusia rakennuksia. Puukirkko korvattiin kivikirkolla ja linnoitukseen rakennettiin mm. komendantintalo, sotilaskasarmi, kauppiaan talo ja ruutikellareita. Linnoituksen toisen rakennusvaiheen päättyessä vuonna 1796 uusien suunnitelmien mukainen linnoitus oli saatu lähes valmiiksi. Alueella on nähtävissä kuitenkin yhä merkkejä töiden kesken jäämisestä. Esimerkiksi linnoituksen lounaispuolella ulkovarustuksille kasatuilla lohkokivillä on todennäköisesti ollut tarkoitus kivetä vallihaudan kontreskarppivalleja, mutta työ on jäänyt kesken.

Taavetin linnoitus lakkautettiin vuonna 1803. Pääosa linnoituksen rakennuksista myytiin huutokaupassa vuonna 1829. Linnoitus toimi 24. reservikomppanian harjoittelualueena 1800-luvun lopussa. Vuosisadan taitteen jälkeen Taavetista alkoi muodostua Luumäen kuntakeskus, kun kunnalliset kokoukset ja laitokset sijoitettiin Taavettiin. Vaikka asutuksen leviäminen ja keskustaaajaman rakentaminen on vuosikymmenien ajan vaurioittanut ja tuhonnut linnoituksen valleja, on linnoituksen alkuperäinen muoto yhä havaittavissa rakennusten lomassa.

Nykyisin linnoituksen pohjois- ja länsiosat ovat yhtenäisimmät ja parhaiten säilyneet alueet. Linnoituksen sisäpuolella sijainneista rakennuksista erottuu yhä rakennuksen perustuksia Linnalantien pohjoispuolella. Lisäksi arkeologisesti mielenkiintoisia kulttuurikerroksia ja rakenteita on mahdollisesti säilynyt Linnalantien pohjoispuolella ja nykyisten koulurakennusten lomassa Koulutien länsipuolella. Erikoinen rakenne Taavetin linnoituksessa on ampuma-asemien väliset maavallit, joita on säilynyt sitadellissa neljännen puolibastionin ja raveliinin rintamuurien edustalla sekä ensimmäisen ja kuudennen bastionin kavaljeerien rintamuurien edustalla. Vastaavanlaisia maavalleja on ollut myös sitadellin kolmannessa puolibastionissa, mutta ne ovat restaurointitöiden aikana tuhoutuneet. Maavallit ovat noin 0,7–1,5 m korkeita, niiden leveys on noin 1,5–4 m ja ne ulottuvat noin 2–3,5 m päähän rintamuurista. Vallit ovat erottaneet ampuma-asetat toisistaan ja toimineet periaatteessa ampuma-asemien välisinä suojina. Vastaavanlaisia tykkiasemia erottavia maavalleja ei tunneta muista samanaikaisista Kaakkois-Suomen linnoituksista.

Taavetin linnoitus on 1-luokan muinaisjäännekohte, jonka säilyminen on turvattava. Pietarin kivikilveksi rakennetun linnoitusketjun osana sen tutkimuksellinen arvo on merkittävä.

Helsinki, 23.12.2009

Ulrika Köngäs

8 Lähteet

Arkistolähteet:

Museoviraston rakennushistorian osaston arkisto:

Hakanpää, P. 2008a: Anjalankoski, Liikalan linnakkeen inventointi ja kartoitus 26.5.–30.5.2008. Tutkimusraportti.

Hakanpää, P. 2008b: Savitaipale, Järvi Taipaleen linnoituksen inventointi ja kartoitus 5.5.–9.5.2008. Tutkimusraportti.

Hakanpää, P. 2008c: Savitaipale, Kärnäkosken linnoituksen inventointi ja kartoitus 31.3.–25.4.2008. Tutkimusraportti.

Hakanpää, P. 2008d: Valkeala, Utin linnoituksen inventointi ja kartoitus 12.5.–23.5.2008. Tutkimusraportti.

Luumäki, Taavetti. Taavetin linnoitusta koskevat lausunnot, matkakertomukset ja työmaapöytäkirjat.

Muinaistieteellisen toimikunnan vuosikertomus vuodelta 1964

Museoviraston vuosikertomukset vuosilta 1972–1973

Pajunen, Heimo 1993: Taavetin linnoitus, Luumäki, linnoitusalueen hoitotyöt 1989–1992. Työraportti.

Rakennushistorian osaston vuosikertomukset vuosilta 1961–1972 ja 1985–1992.

RGVIA (Venäjän valtiollinen sotahistorian keskusarkisto) 349:12:1874–1928. Mikrofilmikopiot kartoista vuosilta 1772–1815.

Siiropää, P. 2004: Luumäen pitäjän maalinnoitteet. I Maailmansodan maalinnoitteet Etelä-Karjalassa. Inventointikertomus.

VIK (Venäläinen insinöörikomennuskunta) Hamina 82, 801–809. Kartat vuosilta 1772–1883.

Kansallisarkisto:

MHA G 45¹ 34:1-3 Karta öfver Davisdtads ensbaka Hemmans no 1 i Martila by ägård uti Luumäki socken Lappvesi härad och Wiborgs län. Kartta vuodelta 1832.

MHA Ida 17 251:04 Situations Charta öfver trachten omkring Dawidstad. Kartta vuodelta 1779.

RakH I, Luumäki Hm 4:/- Rakennushallituksen piirustukset I. Taavetin linnoitusta koskevat asiakirjat.

Sotilaskartta 1a*16/-- 2d 18/14 253:01 Carta öfver Situation omkring Lägret vid Martila. Kartta vuodelta 1783.

Sotilaskartta 1a*37/-- 2d 18/15 253:01 Situations-Charta öfver Trachten omkring Davidstad. Kartta vuodelta 1779

Sotilaskartta Ia* 229/-- 2d 18/18 253:01 Karta öfver föreslagen mötesplats för 24. reservkompaniet med dertil hörande byggnadsplaner, exercisfält och målskjutningsbana... Marttila by af Luumäki socken... Kartta vuodelta 1882

Sotilaskartta 1a*230/--2d 18/18 253:01 Karta öfver 24. reservkompaniet föreslagen mötesplats med dertill hörande byggnadsplaner, exercisfält och målskjutningsbana belägen...i Marttila by af Luumäki socken... Kartta vuodelta 1882-1883

Kymenlaakson museon Kyhika –kokoelma:

Kartta Taavetin linnoituksesta vuodelta 1795.
Alkuperäinen kartta: RGAVMF F.3L.op23.D.945.L.1.L.5

Kartta Taavetin linnoituksesta vuodelta 1796.
Alkuperäinen kartta: RGAVMF.F.3L.op.23.D.946.L.10ob-11;D.943.L.6

Kartta Taavetin linnoituksesta vuodelta 1799.
Alkuperäinen kartta: RGAMF.F.3L.op23.D.977.L.44

Julkaistut lähteet:

Ahto, S. 1974: Kaakkois-Suomen vanhat maalinnoitukset. Hamina – Lappeenranta – Loviisa – Taavetti – Kymminlinna – Kärnäkoski – Utti. *Sotasokeat ry:n kevätjulkaisu* 1974.

Arimo, R. 1981: Suomen linnoittamisen historia 1918-1944. *Suomen Sotatieteellisen Seuran julkaisuja* 12.

Astala, K. 1967: Venäläistä puolustus- ja selustatoimintaa Suomessa vv. 1808-09 sodan edellä ja aikoina. *Historiallinen arkisto* 61.

Kaskinen, I. 2008: Linnoitusten historiaa rakentamisesta restaurointiin. *Luonto linnoituksessa*. Kotka.

Kumpulainen, K. 1992: Historiallinen Luumäki. *Luumäen historia*.

Museovirasto 1990: Vastassa Ruotsi. Kaakkois-Suomen linnoitukset.

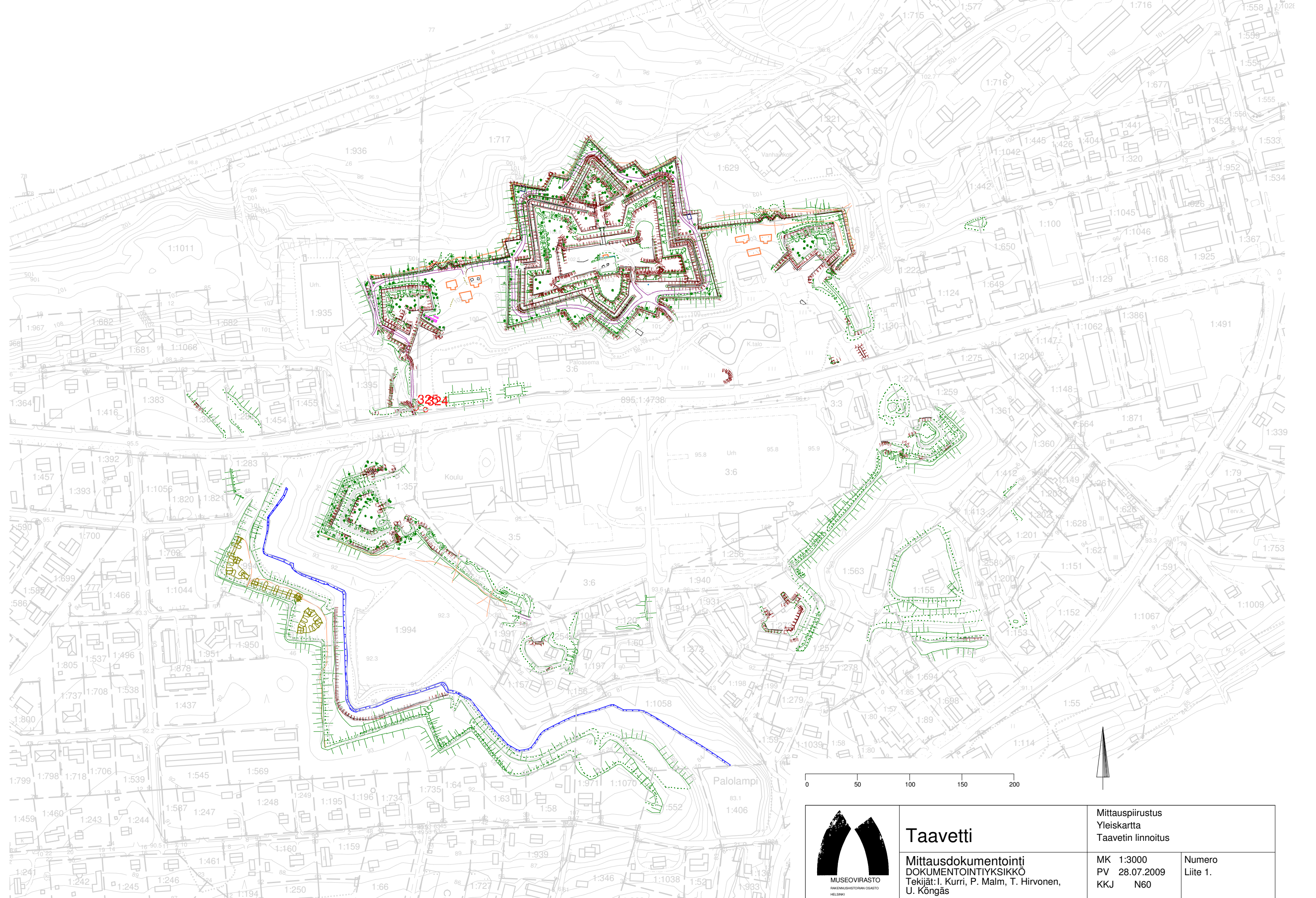
Rekola, K. 1989: Suvorov – Generalissimus – Genius. *Historiallisia Tutkimuksia* 153.

Siiropää, P. 1992: Merkkejä linnoituksesta löytyy ympäri Taavettia. *Luumäen lehti* 9.7.1992

Siiropää, P. 2006: Taavetin linnoitus. *Etelä-Karjalan kuriiri*. (26-28)

Tanka, S. 2006: Maakaasuputkilinjalta paljastui linnoitustöiden aikainen tiilitehdas. *Luumäen lehti* 24.8.2006.

Toivanen, P. 1980: Kaakkoisraja ja sen linnoitukset. *Etelä-Karjalan museo* 7.

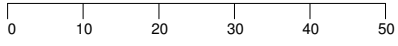
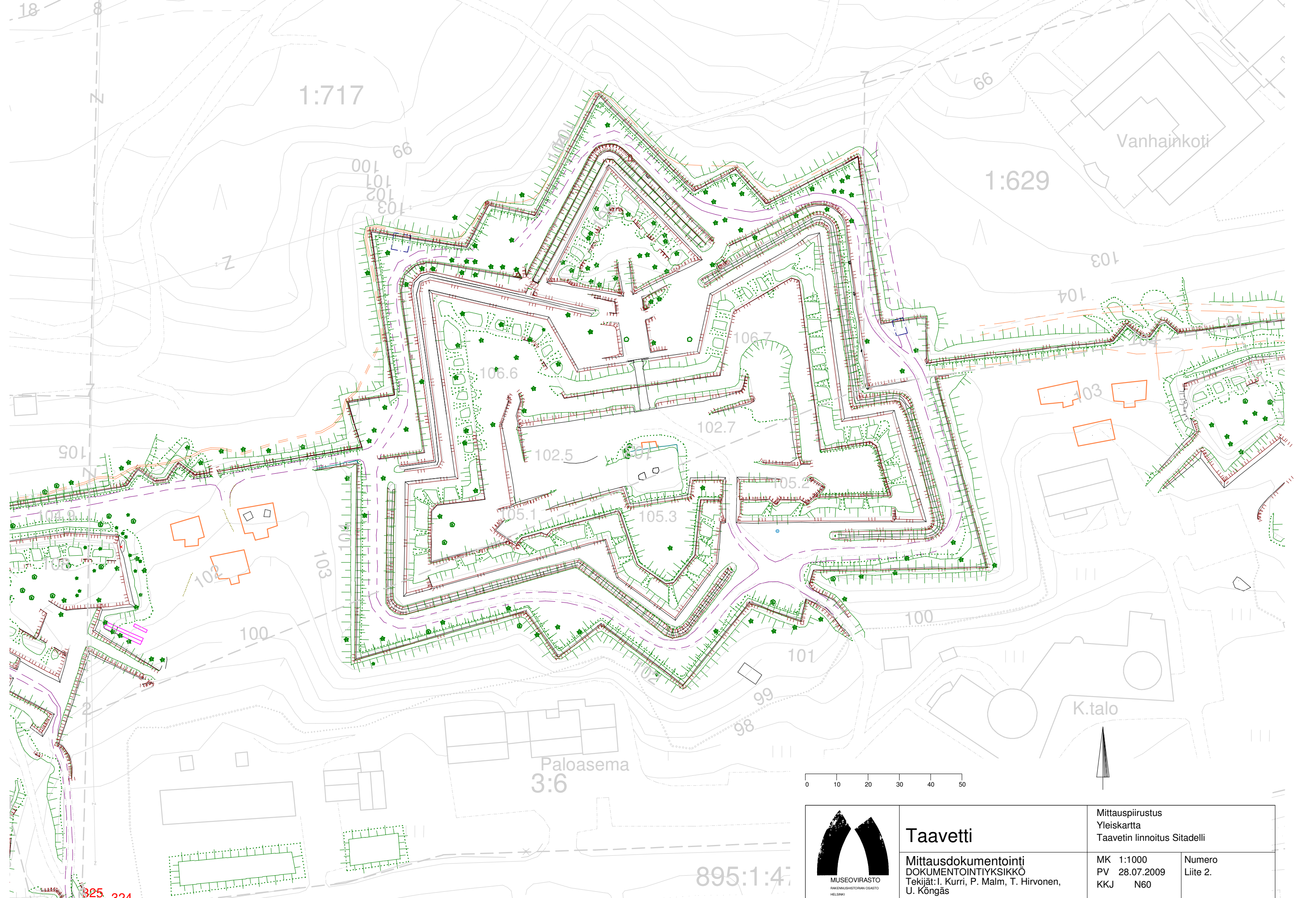

Taavetti

Mittausdokumentointi
DOKUMENTOINTIYKSIKKÖ
Tekijät: I. Kurri, P. Malm, T. Hirvonen,
U. Kõngäs

Mittauspiirustus
Yleiskartta
Taavetin linnoitus

MK 1:3000	Numero Liite 1.
PV 28.07.2009	
KKJ N60	

Taavetti

Mittausdokumentointi
DOKUMENTOINTIYKSIKKÖ
Tekijät: I. Kurri, P. Malm, T. Hirvonen,
U. Kõngäs

Mittauspiirustus
Yeiskartta
Taavetin linnoitus Sitadelli

MK 1:1000
PV 28.07.2009
KKJ N60

Numero
Liite 2.

895:1:4

325. 324

Mittausraportti Taavetin linnoitus

Pietarin kivikilpi hankkeeseen kuuluva Taavetin linnoitus toteutettiin 20.4.- 12.9.2009 välisenä aikana. Hankkeen aikana mitattiin ja dokumentointiin Taavetin linnoitus lähialueineen

Hankkeen tarkoituksen oli tuottaa linnoituksesta ajanmukaiset ja tarkat mittauspiirustukset mahdollisia jatkotoimenpiteitä varten.

Taavetin linnoitus mitattiin kahdella mittaryhmällä takymetrimittauksena. Laitteistona oli Topcon ImageStation takymetri ja fc-2500 maastotallennin, sekä TopCon GPT-7005i –kameratakyometri. Aineisto jatkokäsiteltiin TopConLink ja 3DWin –ohjelmistoilla.

Mittaukset suoritettiin maastomallimittauksena ja maastonpiirteet koodattiin kenttätyövaiheessa Tiehallinnon koodijärjestelmää hyödyntäen. Lähtöpisteinä käytettiin Tiehallinnon pisteitä N:o 90808 ja N:o 88141. Käytetty Koordinaattijärjestelmä oli KKJ ja Korkeusjärjestelmä N60. Pisteiden välille mitattiin jono, jolta varsinaisessa mittauksessa käytetyt pisteet havaittiin.

Pisteitä

2

Keskivirhe

So 0.000000

Sz 0.000000

Kertoimet

A -0.834654

B 0.550775

C -393.686000

Mittakaava

1.000000

Kiertokulma

162.866445

Käytetyt pisteet ja jäännösvirheet

pno	X	Y	Z	vX	vY	vZ
90808	6757316.758	3530614.901	97.172	-0.003	-0.023	0.000
88141	6757190.180	3529623.230	98.670	0.003	0.023	0.000

Lopuksi

Kaikki mittaukset koottiin ja yhdistettiin soveltuvilta osin maanmittauslaitoksen kunnan kaavakartasta saatuun korkeusaineistoon, sekä fm-kartan tuottamaan korkeusaineistoon. Maastossa mittaajina toimivat: FM Ilari Kurri, tutkimuspiirtäjä Pertti Malm, tutkimuspiirtäjä Tapio Hirvonen ja FM Ulrika Köngäs.

LIITTEET: Käytetty koodikirjasto selityksineen.

Käytetty koodikirjasto selityksineen

Pintoja (T1)	3		
pinta		29 *	
	koodi	määrä	selitys
		19 *	
	90	1	Avokallion hajapiste
	123	452	Pientareen ulkoreuna
	132	2179	Tukimuurin alareuna
	133	1710	Tukimuurin yläreuna
	140	174	Ojanreuna
	141	83	Ojanpohja
	150	3298	Luiskan alareuna
	151	5055	Luiskan yläreuna
	191	35	Avokallion rajaus
	200	58	Rakennuksen nurkka yleensä
	203	3	Katos
	204	21	Portaat
	205	5	Muu rakenne
	206	36	Sokkeli
	237	1	Sähkökaappi
	250	1	Rajapyykki
	271	1	Huomattava kivi
	272	2	Huomattava lehtipuu
	431	1	Sadevesikaivo, umpikansi
	1224	27	Kivetyksen reuna
	2711	49	Kivikko
	kiveys	17 *	
	kuusi	1 *	
	kyltti	6 *	
	polku	5 *	
	porras	63 *	
	tiili	40 *	
	uuni	47 *	
	yhteensä	13390	
pinta	6	1	Maalaatikko
	koodi	määrä	selitys
	250	1	Rajapyykki
	yhteensä	1	
pinta	9	9	Ei maastomalliin
	koodi	määrä	selitys
	129	306	Polku
	203	16	Katos
	249	10	Muu sillan taiteviiva
	2721	53	Koivu
	2731	201	Mänty
	2732	8	Kuusi
	2735	17	Kataja
	27210	1	Haapa
	kivi	14 *	
	yhteensä	626	

Mustavalkonegatiiviluettelo

Liite 4

MV/RHO 217846: 1-23

Luumäki, Taavetin linnoituksen inventointi 2009

Kuvaaja: Ulrika Köngäs

Kuvan numero	Kunta ja kohde	Aihe
217846:1	Luumäki, Taavetin linnoitus	Sitadellin raveliini. Kuvattu kaakosta.
217846:2	Luumäki, Taavetin linnoitus	Sitadellin bastioni. Kuvattu pohjoisesta.
217846:3	Luumäki, Taavetin linnoitus	Sitadellin sisäpiha. Kuvattuna idästä.
217846:4	Luumäki, Taavetin linnoitus	Sitadellin kaakkoisen sisäänkäynnin restaurointityöt. Profiileikkaus muurista. Kuvattu pohjoisesta.
217846:5	Luumäki, Taavetin linnoitus	Sitadellin länsipuolen ulkovarustuksia kuvattuna etelästä. Ulkovarustukset vasemmalta oikealle: vallihaudan oja, kontreskarppimuuri ja uloin rintamuuri.
217846:6	Luumäki, Taavetin linnoitus	Sitadellin itäpuolen ulkovarustuksia, vallihaudan oja. Kuvattu pohjoisesta.
217846:7	Luumäki, Taavetin linnoitus	Sitadellin raveliini kuvattuna etelästä. Rintamuurin edessä on ampuma-asemien välisiä maavalleja.
217846:8	Luumäki, Taavetin linnoitus	Sitadellin länsipuolen ulkovarustuksia kuvattuna pohjoisesta.
217846:9	Luumäki, Taavetin linnoitus	Sitadellin ja kuudennen bastionin yhdistävä rintamuuri kuvattuna lounaasta.
217846:10	Luumäki, Taavetin linnoitus	Kuudennen bastionin eteläpuolen sisempi ampuma-asema. Kuvattu pohjoisesta.
217846:11	Luumäki, Taavetin linnoitus	Kuudes bastioni kuvattuna etelästä.
217846:12	Luumäki, Taavetin linnoitus	Viidennen bastionin oikean kyljen ampuma-asema ja kivikellari. Kuvattu lounaasta.
217846:13	Luumäki, Taavetin linnoitus	Viides bastioni kuvattuna kaakosta.
217846:14	Luumäki, Taavetin linnoitus	Ulkovarustuksia viidennen bastionin eteläpuolella. Kuvattu koillisesta.
217846:15	Luumäki, Taavetin linnoitus	Neljäs bastioni kuvattuna koillisesta.
217846:16	Luumäki, Taavetin linnoitus	Neljäs kurtiinimuuri kuvattuna kaakosta.
217846:17	Luumäki, Taavetin linnoitus	Ulkovarustuksia neljännen kurtiinimuurin lounaispuolella. Kuvattu koillisesta.
217846:18	Luumäki, Taavetin linnoitus	Kolmas bastioni. Kuvattu koillisesta.
217846:19	Luumäki, Taavetin linnoitus	Toinen bastioni. Kuvattu lounaasta.
217846:20	Luumäki, Taavetin linnoitus	Toinen kurtiinimuuri. Kuvattu lounaasta.
217846:21	Luumäki, Taavetin linnoitus	Ensimmäinen kurtiinimuuri. Kuvattu luoteesta.
217846:22	Luumäki, Taavetin linnoitus	Ensimmäisen bastionin oikean kyljen ampuma-asema. Kuvattu luoteesta.
217846:23	Luumäki, Taavetin linnoitus	Ensimmäinen bastioni. Kuvattu lounaasta.

MV/RHO 217846: 24-107

Luumäki, Taavetin linnoituksen inventointi 2009

Kuvaaja: Ulrika Köngäs

Kuvan numero	Kunta ja kohde	Aihe
217846:24	Luumäki, Taavetin linnoitus	Sitadelli. Kuvattu idästä.
217846:25	Luumäki, Taavetin linnoitus	Sitadellin 1. puolibastioni. Kuvattu lounaasta.
217846:26	Luumäki, Taavetin linnoitus	Sitadellin 1. puolibastioni. Kuvattu lounaasta.
217846:27	Luumäki, Taavetin linnoitus	Sitadellin 2. puolibastioni. Kuvattu lännestä.
217846:28	Luumäki, Taavetin linnoitus	Sitadellin bastioni. Kuvattu pohjoisesta.
217846:29	Luumäki, Taavetin linnoitus	Sitadellin 4. puolibastioni. Kuvattu etelästä.
217846:30	Luumäki, Taavetin linnoitus	Sitadellin kurtiinimuurin poterni. Kuvattu etelästä.
217846:31	Luumäki, Taavetin linnoitus	Sitadellin raveliini. Kuvattu kaakosta.
217846:32	Luumäki, Taavetin linnoitus	Sitadellin raveliini. Rintavallin edessä näkyy ampumasemien väliset maavallit. Kuvattu lounaasta.
217846:33	Luumäki, Taavetin linnoitus	Sitadellin 1. puolibastionin edustan ulkovarustuksia. Vallihaudan ojan ja kontreskarpimuurin välissä on kivirivi. Kuvattu koillisesta
217846:34	Luumäki, Taavetin linnoitus	Sitadellin 1. puolibastionin edustan ulkovarustuksia. Vallihaudan ojan ja kontreskarpimuurin välissä olevan kivirivin viereen kaivettu koekuoppa. Kuvattu lounaasta.
217846:35	Luumäki, Taavetin linnoitus	Sitadellin 4. puolibastionin edustan ulkovarustuksia. Vallihaudan oja on putsattu kasvillisuudesta ennen vuoden 2009 kunnostustöiden aloittamista. Kuvattu luoteesta.
217846:36	Luumäki, Taavetin linnoitus	Sitadellin raveliinin edustan ulkovarustuksia. Kuvassa näkyy vasemmalta oikealle: eskarppimuuuri, vallihaudan oja, kontreskarpimuuuri ja uloin rintamuuuri. Kuvattu kaakosta.
217846:37	Luumäki, Taavetin linnoitus	Sitadellin länsipuolen ulkovarustuksia. Kuvassa näkyy vasemmalta oikealle: eskarppimuuuri, vallihaudan oja ja uloin rintamuuuri. Kuvattu pohjoisesta.
217846:38	Luumäki, Taavetin linnoitus	Sitadellin itäpuolen ulkovarustuksia. Kuvassa näkyy kontreskarpimuurin edustalla myöhemmin rakennettuja porrasaskelmia. Kuvattu pohjoisesta.
217846:39	Luumäki, Taavetin linnoitus	Sitadellin raveliinin edustan muurin korjaustyö. Kuvattu pohjoisesta.
217846:40	Luumäki, Taavetin linnoitus	Sitadellin kaakkoisen sisäänkäynnin muurin profiilileikkaus. Kuva otettu muurin korjaustöiden yhteydessä 2009.
217846:41	Luumäki, Taavetin linnoitus	Sitadellin kaakkoisen sisäänkäynnin muurin korjaustyöt. Kuvattu pohjoisesta.
217846:42	Luumäki, Taavetin linnoitus	Sitadellin ulkovarustuksia kaakkoisella sisäänkäynnillä. Sitadellin sisäänkäynnin muurin korjaustyöt ovat käynnissä. Kuvattu lännestä.

Kuvan numero	Kunta ja kohde	Aihe
217846:43	Luumäki, Taavetin linnoitus	Sitadellia ja ensimmäistä bastionia yhdistävä rintamuri. Kuvattu kaakosta.
217846:44	Luumäki, Taavetin linnoitus	Ensimmäisen bastionin oikean siiven ampuma-asema. Kuvattu luoteesta.
217846:45	Luumäki, Taavetin linnoitus	Ensimmäisen bastionin kavaljeerin piha. Kuvattu lännestä.
217846:46	Luumäki, Taavetin linnoitus	Kulkuluiska ensimmäisen bastionin ulkovarustuksille. Kuvattu koillisesta.
217846:47	Luumäki, Taavetin linnoitus	Ensimmäinen bastioni. Kuvattu lounaasta.
217846:48	Luumäki, Taavetin linnoitus	Ensimmäinen kurtiinimuri. Kuvattu luoteesta.
217846:49	Luumäki, Taavetin linnoitus	Toinen bastioni. Kuvattu luoteesta.
217846:50	Luumäki, Taavetin linnoitus	Toinen bastioni. Kuvassa on kavaljeerin pihalle johtava kulkuluiska. Kuvattu lännestä.
217846:51	Luumäki, Taavetin linnoitus	Toisen bastionin oikean kyljen ampuma-asema ja kivikellari. Kuvattu koillisesta.
217846:52	Luumäki, Taavetin linnoitus	Toisen bastionin ulkovarustuksia. Kuvattu luoteesta.
217846:53	Luumäki, Taavetin linnoitus	Toinen kurtiinimuri. Rintavallin edessä erottuu ampumatasanne. Kuvattu lounaasta.
217846:54	Luumäki, Taavetin linnoitus	Toinen kurtiinimuri. Kuvattu lounaasta.
217846:55	Luumäki, Taavetin linnoitus	Kolmannen bastionin ulkovarustuksia. Kuvattu koillisesta.
217846:56	Luumäki, Taavetin linnoitus	Kulkuluiska kolmannen bastionin kavaljeerin pihalle. Kuvattu koillisesta.
217846:57	Luumäki, Taavetin linnoitus	Kolmannen bastionin kavaljeerin piha. Kuvattu koillisesta.
217846:58	Luumäki, Taavetin linnoitus	Neljäs bastioni. Kuvattu pohjoisesta.
217846:59	Luumäki, Taavetin linnoitus	Neljäs kurtiinimuri. Kuvattu kaakosta.
217846:60	Luumäki, Taavetin linnoitus	Rakennuksen pohja neljännessä kurtiinimuurissa. Kuvattu koillisesta.
217846:61	Luumäki, Taavetin linnoitus	Viides bastioni. Kuvattu idästä.
217846:62	Luumäki, Taavetin linnoitus	Viides bastioni. Kuvattu kaakosta.
217846:63	Luumäki, Taavetin linnoitus	Viidennen bastionin ulkovarustuksia. Kuvattu idästä.
217846:64	Luumäki, Taavetin linnoitus	Viidennen bastionin vasemman kyljen kivikellari. Kuvattu luoteesta.
217846:65	Luumäki, Taavetin linnoitus	Viides bastioni. Kuvassa on Pertti Malm kartoittamassa bastionia. Kuvattu pohjoisesta.
217846:66	Luumäki, Taavetin linnoitus	Viidennen bastionin oikean kyljen kohdalla oleva kivikellari ja ampuma-asema. Kuvattu lounaasta.
217846:67	Luumäki, Taavetin linnoitus	Oikealla on viidennen bastionin vasemman kyljen kohdalla oleva kivikellari. Kuvattu pohjoisesta.
217846:68	Luumäki, Taavetin linnoitus	Viides kurtiinimuri ja kuudes bastioni. Kuvattu etelästä.

Kuvan numero	Kunta ja kohde	Aihe
217846:69	Luumäki, Taavetin linnoitus	Kuudes bastioni. Kuvattu etelästä.
217846:70	Luumäki, Taavetin linnoitus	Kuudes kurtiinimuri. Kuvattu pohjoisesta.
217846:71	Luumäki, Taavetin linnoitus	Kuudennen bastionin vasemman kyljen kohdalla oleva ulompi ampuma-asema. Kuvattu luoteesta.
217846:72	Luumäki, Taavetin linnoitus	Kuudennen bastionin vasemman kyljen kohdalla oleva sisempi ampuma-asema. Kuvattu luoteesta.
217846:73	Luumäki, Taavetin linnoitus	Kulkuluiska kuudennen bastionin ulkovarustuksille. Kuvattu kaakosta.
217846:74	Luumäki, Taavetin linnoitus	Kulkuluiska kuudennen bastionin kavaljeerin pihalle. Kuvattu kaakosta.
217846:75	Luumäki, Taavetin linnoitus	Kuudennen bastionin ulkovarustuksia. Kuvattu idästä.
217846:76	Luumäki, Taavetin linnoitus	Kuudetta bastionia ja sitadellia yhdistävä rintamuri. Kuvattu lännestä.
217846:77	Luumäki, Taavetin linnoitus	Läntisiä ulkovarustuksia viidennen bastionin edustalla. Kuvattu kaakosta.
217846:78	Luumäki, Taavetin linnoitus	Läntisiä ulkovarustuksia viidennen bastionin edustalla. Pesäpallokenttä noudattelee paikalla sijainneen raveliin muotoja, Kuvattu koillisesta.
217846:79	Luumäki, Taavetin linnoitus	Läntisiä ulkovarustuksia neljännen kurtiinimuurin edustalla. Pesäpallokenttä noudattelee paikalla sijainneen raveliin muotoja. Kuvattu koillisesta.
217846:80	Luumäki, Taavetin linnoitus	Läntisiä ulkovarustuksia neljännen bastionin edustalla. Kuvattu luoteesta.
217846:81	Luumäki, Taavetin linnoitus	Läntisiä ulkovarustuksia linnoituksen eteläpäädyssä. Kuvattu koillisesta.
217846:82	Luumäki, Taavetin linnoitus	Läntisiä ulkovarustuksia linnoituksen eteläpäädyssä. Kuvattu kaakosta.
217846:83	Luumäki, Taavetin linnoitus	Läntisiä ulkovarustuksia Linnalantien pohjoispuolella. Vasemmalla erottuu raveliin siipi, joka laskeutuu vallihaudaksi. Kuvattu luoteesta.
217846:84	Luumäki, Taavetin linnoitus	Läntisiä ulkovarustuksia Linnalantien pohjoispuolella. Kuvassa on ulkovarustusten rintavalli. Kuvattu kaakosta.
217846:85	Luumäki, Taavetin linnoitus	Itäisiä ulkovarustuksia, raveliini toisen kurtiinimuurin edustalla. Kuvattu kaakosta.
217846:86	Luumäki, Taavetin linnoitus	Itäisiä ulkovarustuksia toisen kurtiinimuurin edustalla. Kuvattu lännestä.
217846:87	Luumäki, Taavetin linnoitus	Itäisiä ulkovarustuksia toisen kurtiinimuurin edustalla. Kuvassa on uloin rintavalli. Kuvattu etelästä.
217846:88	Luumäki, Taavetin linnoitus	Nurmikkoalueella tien ja rivitalon välissä sijaitsee etualalla 1. esikuntaupseerin rakennuksen pohja ja sen takana muonamaksiinin pohja. Kuvattu idästä.
217846:89	Luumäki, Taavetin linnoitus	Vanhan kirkon kiviperustus. Kuvattu kaakosta.
217846:90	Luumäki, Taavetin linnoitus	Lappeenrannan portin vahtituvan paikka. Kuvattu lännestä.
217846:91	Luumäki, Taavetin linnoitus	Yleiskuva linnoituksen sisäpihasta nykyisin. Kuvattu kaakosta.

Kuvan numero	Kunta ja kohde	Aihe
217846:92	Luumäki, Rosmosuo	Matalien vallien ympäröimä suorakaiteenmuotoinen kuoppa. Kuopassa oleva mitta on metrin pituinen.
217846:93	Luumäki, Rosmosuo	Vallien ympäröimä yhdeltä sivulta avoin kuoppa. Kuvattu etelästä.
217846:94	Luumäki, Marttilankangas 1	Taavetin linnoituksen rajan numero 15 viisarikivi.
217846:95	Luumäki, Marttilankangas 1	Taavetin linnoituksen raja numero 15. Kuvattu etelästä.
217846:96	Luumäki, Kissanonnenkangas 1	Vanhan venäläisen hautausmaan parihuone erottuu kuvassa oikealla matalana painanteena.
217846:97	Luumäki, Kissanonnenkangas 1	Vanha tienpohja, joka kulkee Taavetin linnoitukseen liittyneen venäläisen hautausmaan eteläpuolella.
217846:98	Luumäki, Marttilankangas 2	Taavetin linnoitukseen liittyvä maavalli, joka on toiminut ampumaharjoitusten maalivallina. Kuvattu luoteesta.
217846:99	Luumäki, Marttilankangas 2	Taavetin linnoitukseen liittyvä maavalli, joka on toiminut ampumaharjoitusten maalivallina. Kuvattu kaakosta.
217846:100	Luumäki, Kiurula Kairlamminmäki	Maavalli ja sen vasemmalla puolella matala vallihauta. Valli on Valtatie 6:n eteläpuolelta. Kuvattu etelästä.
217846:101	Luumäki, Kiurula Kairlamminmäki	Maavalli ja sen oikealla puolella matala vallihauta. Valli on Valtatie 6:n eteläpuolelta. Kuvattu pohjoisesta.
217846:102	Luumäki, Kiurula Kairlamminmäki	Maavalli on osittain tuhoutunut sähkölinjan rakentamisen yhteydessä. Valli on Valtatie 6:n pohjoispuolelta. Kuvattu etelästä.
217846:103	Luumäki, Kissanonnenkangas 2	Tutkija Ilari Kurri seisoo mahdollisessa majanpohjan painanteessa.
217846:104	Luumäki, Heimala Koivula	Yleiskuva kohteesta. Kuvattu lounaasta.
217846:105	Luumäki, Tervalamminsuu	Kolmelta sivulta vallien ympäröimiä kuoppia tien länsipuolella. Kuvattu idästä.
217846:106	Luumäki, Tervalamminsuu	Kolmelta sivulta vallien ympäröimiä kuoppia tien itäpuolella. Kuvattu koillisesta.
217846:107	Luumäki, Tervalamminsuu	Kolmelta sivulta vallien ympäröimiä kuoppia tien itäpuolella. Kuvattu kaakosta.

Taulukko Taavetin linnoitusta kuvaavista vanhoista kartoista.

MV = Museovirasto, KA = Kansallisarkisto, Kra = Ruotsin sota-arkisto, RGAVMF = Venäjän valtiollinen merisotalaivaston arkisto (kopiot Kymenlaakson museon Kyhika-kokoelmassa), RGVIA = Venäjän valtiollisen sotahistorian keskusarkisto (mikrofilmikopiot Museoviraston rakennushistorian osastolla).

Vuosi	Otsikko	Tekijän nimi	Selite	Alkuperäinen sijaintitieto
1796	-	-	Taavetin linnoituksen pohjapiirustus.	RGAVMF. F. 3L. op. 23. D. 946. L. 10ob.- 11; D. 943. L. 6 (Kyhika)
1795	-	-	Taavetin linnoituksen pohjapiirustus.	RGAVMF. F. 3L. op. 23. D. 945. L. 1. L. 5 (Kyhika)
1799	-	Ins.aliluutnantti Dmitrjev	Taavetin linnoituksen pohjapiirustus ja siinä sijaitsevat kruunun ja siviilien rakennukset.	RGAVMF. F. 3L. op. 23. D. 977. L.44 (Kyhika)
1796	Taavetin linnoituksessa olevan ruutikellarin piirustukset, johon on merkitty vuonna 1796 tehdyt työt.	Insinööri, vänrikki Petr Burtsov	Ruutikellarin pohjakaava ja pitkittäinen profiilipiirustus. Piirustusten mittakaavana on jalka.	MV / VIK Hamina 82
1773	Taavetin linnoituksen ja siihen liittyvien eläinten laiduntamiseen sopivien maiden asemakartta	Ylimaamestari I. R. Taelblad	Karttaan on merkitty Taavetin linnoitukselle suunnitellun alueen rajat, yleiset tiet sekä ympäröivää yksityisasutusta. Kartan mittakaava on kyynärissä.	MV / VIK Hamina 801
1773	Taavetin linnoituksen ja siihen liittyvien eläinten laiduntamiseen sopivien maiden asemakartta	Ylimaamestari I. R. Taelblad	Karttaan on merkitty Taavetin linnoitukselle suunnitellun alueen rajat, yleiset tiet sekä ympäröivää yksityisasutusta. Kartan mittakaava on kyynärissä.	MV / VIK Hamina 802
1803	Taavetin linnoituksen asemakartta, johon on esitetty rakennusten kunto ja omistussuhteet	-	Karttaan on merkitty varustuksen sisä- ja ulkopuolella olevien rakennusten omistussuhteet, käyttö- ja kuntotiedot. Kartan mittakaava on tuuma	MV / VIK Hamina 803
1807	Taavetin linnoituksen ympäristö. Kopio Viipurista entisen revisionkonttorin arkistosta saadusta kartasta vuosina 1768 ja 1769 laaditusta kartasta.	-	Suunnitelma Taavetin linnoituksen valleille, yleiset tiet ja ympäristöä. Kartan mittakaava on kyynärissä.	MV / VIK Hamina 804
1826	Taavetin linnoituksen ympäristön luonto ja maaperä.	Haminan insinöörikenonuskunta	Karttaan on merkitty linnoitusta ympäröivän alueen metsä-, vesi- ja viljelyalueet.	MV / VIK Hamina 805
1882-1883	Taavetin linnoituksen asemakartta.	H.G. Hackstedt & K. E. Hynén	Karttaan on merkitty 24. reservikompanian kohtaamispaikka, sekä linnoitukseen kuuluvien rakennusten suunnitelmia, harjoituskenttä ja ampumarata.	MV / VIK Hamina 806

Vuosi	Otsikko	Tekijän nimi	Selite	Alkuperäinen sijaintitieto
1811	Taavetin linnoituksessa sijaitsevien asumattomien kivirakenteisten ja valtion puisten rakennuksien julkisivu- ja profiilipiirustukset.	Insinööri everstilutnantti Bulakov / Haminan insinöörikomennuskunta	Linnoituksen rakennuspiirustuksista on julkisivu- ja pohjakaavakuvat. Piirustusten mittakaava on jalka.	MV / VIK Hamina 807
1826	Taavetin linnoituksessa sijaitsevien valtion puisten rakennusten pohja- ja profiilipiirustuksia.	Insinööri kapteeni Dintselvits / Haminan insinöörikomennuskunta	Linnoituksen rakennuspiirustuksista on profiili- ja pohjakaavakuvat. Piirustusten mittakaava on jalka.	MV / VIK Hamina 808
1826	Taavetin linnoituksen lakkautettaessa linnoituksessa sijaitsevien valtion rakennusten pohja- ja profiilipiirustukset.	Insinööri kapteeni Dintselvits / Haminan insinöörikomennuskunta	Linnoituksen rakennuspiirustuksista on profiili- ja pohjakaavakuvat. Piirustusten mittakaava on jalka.	MV / VIK Hamina 809
1832	Karta öfver Davisdtads ensbaka Hemmans no 1 i Martila by ägår uti Luumäki socken Lappvesi härad och Wiborgs län.	C.A.Lindh (?)	Tiluskartta Taavetin linnoituksen alueelta.	KA / Luumäki Marttila MH G45 1 3/1-5
1779	Situations Charta öfver trachten omkring Dawidstad	Jägerhorn, G.K., Fieandt O.C.	Ruotsalaisten laatima tiedustelukartta Taavetin linnoituksesta.	KA / MHA Ida 17 57M150/13 251:04
1783	Carta öfver Situation omkring Lägrät vid Martila	Armfelt August	Kartassa on esitetty hattujen sodan aikainen ruotsalaisten leiripaikka Marttilassa.	KA / Sotilaskartta Ia*16 2d 18/14 253:01
1779	Situations Charta öfver trachten omkring Dawidstad	Jägerhorn, G.K., Fieandt O.C.	Ruotsalaisten laatima tiedustelukartta Taavetin linnoituksesta.	KA / Sotilaskartta Ia*37 2d 18/15 253:01
1894	Karta öfver föreslagen mötesplats för 24. reser kompaniet med dertil hörande byggnadsplaner, exercisfält och målskjutningsbana..Marttila by af Luumäki socken	Hackstedt, H.G.	Kartassa on esitetty 24.reservikompanian harjoituspaikka Taavetin linnoituksessa.	KA / Sotilaskartta Ia* 229 2nd 18/18 253:01
1894	Karta öfver 24. reser kompaniet föreslagen mötesplats med dertil hörande byggnadsplaner, exercisfält och målskjutningsbana belägen..i Marttila by af Luumäki socken	Hackstedt, H.G. ym.	Kartassa on esitetty 24.reservikompanian harjoituspaikka Taavetin linnoituksessa.	KA / Sotilaskartta Ia* 230 2d 18/18 253:01

Vuosi	Otsikko	Tekijän nimi	Selite	Alkuperäinen sijaintitieto
1741	Carta öfver SITUATIONEN Omkring Lägret wid MARTILA	-		Kra 0425:15:005
1741	Carta ofver Situation Omkring Lägret wid MARTILA	-		Kra 0425:15:006
1741	Lägret vid Martilla 1742 (Skall vara 1741)	-		Kra 0425:15:007a
1741	Svänskt Läger vid Martilla eller Davidstad med Situation der omkring	-		Kra 0425:15:007ab
1789	Situations Charta öfver Tracten omkring Davidstad	-		Kra 0425:17:211
1790	Speciele Karta öfver Walkiala Kyrk By Belägen på Ryska Sidan emellan Kymene Elf och Davids stad. Recognosceradt under kriget år 1790 af major Palmfeldt."	-		Kra 0425:17:291
1772	Uuden suunnitteilla olevan linnoituksen pohjapiirros	-	Linnoituksen pohjapiirustus rakennuksineen.	RGVIA 349:12:1874
1772	Uuden Marttilan kylän läheisyyteen suunnitteilla olevan linnoituksen leikkauksia,	-	Linnoituslaitteiden suunnitelmien poikkileikkauksia,	RGVIA 349:12:1875
1773	Uuden suunnitteilla olevan linnoituksen pohjapiirros ja leikkaukset	Mihaila Mordvivov	Linnoituksen pohjapiirustus rakennuksineen sekä poikkileikkauksia.	RGVIA 349:12:1876
1772	Uuden suunnitteilla olevan linnoituksen pohjapiirros	Kreivi Zah. Chernyshev	Linnoituksen pohjapiirustus rakennuksineen.	RGVIA 349:12:1877
1772	Uuden Marttilan kylän läheisyyteen suunnitteilla olevan linnoituksen leikkauksia,	Kreivi Zah. Chernyshev	Linnoituslaitteiden suunnitelmien poikkileikkauksia,	RGVIA 349:12:1878
1772	Marttilan kylän seutu		Kuvaus Marttilan kylän seudusta ja ympäristöstä.	RGVIA 349:12:1879

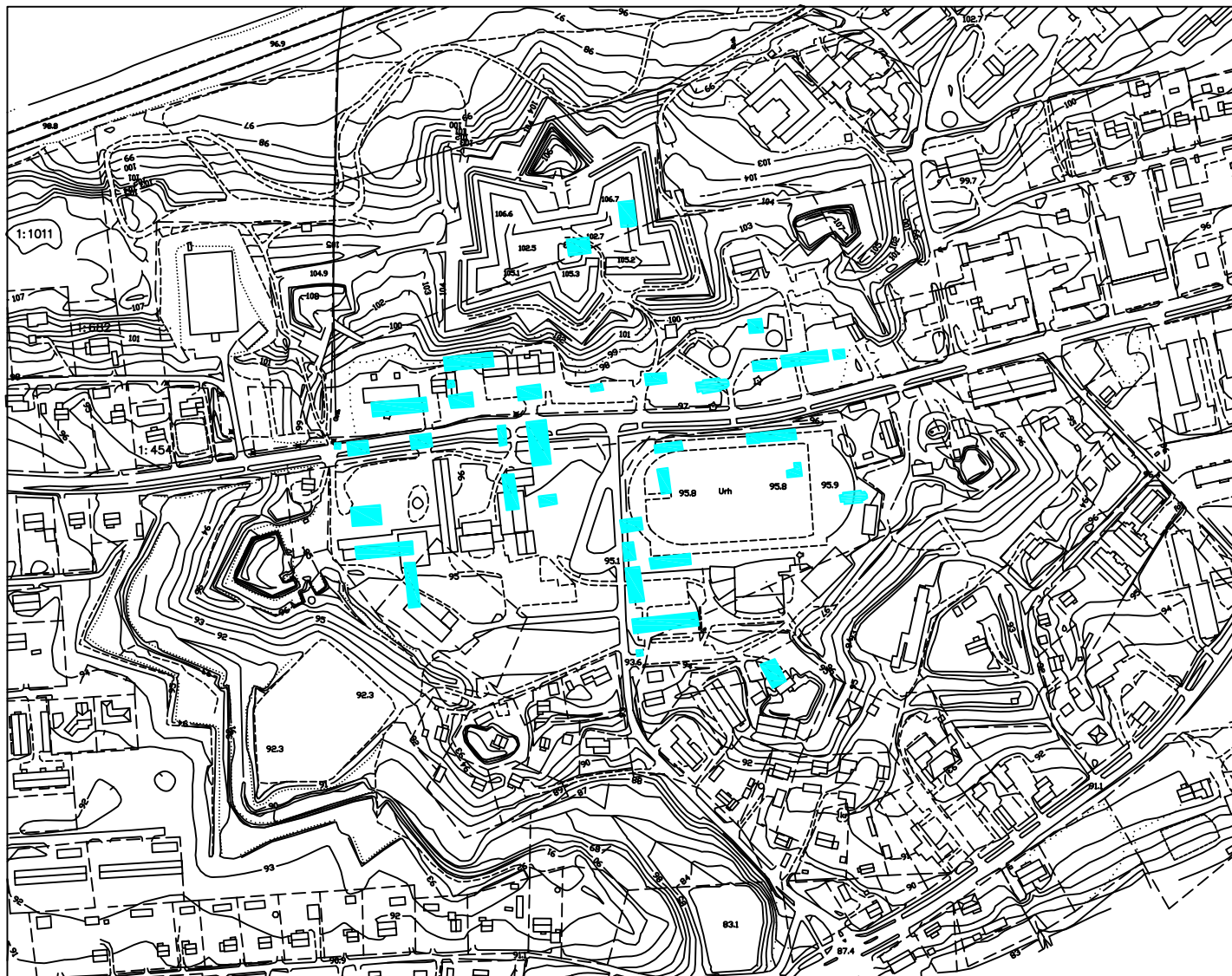
Vuosi	Otsikko	Tekijän nimi	Selite	Alkuperäinen sijaintitieto
1772	Uuden, Marttilan kylän läheisyyteen suunnitteilla olevan linnoituksen leikkauksia	-	Poikkileikkauksia linnoituksesta.	RGVIA 349:12:1880
-	Poikkileikkauksia	Karl Moder (?)	Poikkileikkauksia	RGVIA 349:12:1881
1773	Uuden suunnitteilla olevan linnoituksen pohjapiirros ja leikkaukset	Mihaila Mordvivov	Linnoituksen pohjapiirros rakennuksineen sekä poikkileikkauksia.	RGVIA 349:12:1882
1773	Arkki II	Ins. majuri Ivan B.	Karttaan on merkitty linnoituksen pohjapiirustukseen vuonna 1773 tehdyt työt ja mitä töitä tullaan tekemään vuonna 1774.	RGVIA 349:12:1883
1773	Arkki III	Ins. majuri Br(?), kopioinut konduktööri E(?) Petrov	Kartassa on esitetty poikkileikkauksin vuonna 1773 suoritettut työt sekä vuodelle 1774 suunnitellut työt.	RGVIA 349:12:1884
-	Arkki IIII	Kopioinut konduktööri Fedotij(?)	Poikkileikkauksia linnoituksesta.	RGVIA 349:12:1885
-	Kartta Marttilan kylän seudusta, minne kymmenen rykmenttiä voisi leiriytyä	Ins. majuri ?, kopioinut konduktööri Aleksei Tech(?)ov	Kartassa on esitetty Marttilan kylän ympäristöä, ja hahmotettu mahdollinen leiripaikka.	RGVIA 349:12:1886
1776	Taavetin linnoituksen pohjapiirros	Ins. Everstiluutnantti Andrei (?) Lopuhin, kopioinut konduktööri --	Linnoituksen pohjapiirustus rakennuksineen. Kartassa on esitetty vuosina 1773-1777 tehdyt linnoitus-, siviili-, ja muut korjaustyöt.	RGVIA 349:12:1887
1776	Taavetin linnoituksen poikkileikkauksia	-	Kartassa on esitetty mitä on parannettu vuodesta 1773 alkaen 1. lokakuuta 1776 asti (liittyy karttaan nro 1887).	RGVIA 349:12:1888
1778	Taavetin linnoituksen pohjapiirros	Ins. kapteeni Ivan (?), kopioinut konduktööri MO(?) Be(?)	Linnoituksen pohjapiirroksessa on esitetty siviilirakennukset sekä linnoituksen ympäristöä. Jo rakennetut ovat merkitty mustilla viivoilla ja kirjaimilla, rakentamatta olevat esitetty keltaisilla viivoilla ja kirjaimilla ja väritetty keltaisella.	RGVIA 349:12:1889
1778	Taavetin linnoituksen pohjapiirros	Ins. kapteeni Ivan (?) (toisesta allekirjoituksesta ei saa selvää)	Linnoituksen pohjapiirros rakennuksineen sekä linnoituksen ympäristöä. Kartassa näkyy mm. venäläiskirkon hautausmaa.	RGVIA 349:12:1890
-	Arkki II	Ins. kapteeni ja ritari F(?)	Kartta esittää Taavetista Lappeenrantaan vievän tien seutua. Kartassa on esitetty kaksi ensimmäistä ahdasta läpikulkupaikkaa Lappeenrantaan johtavalla tiellä.	RGVIA 349:12:1891

Vuosi	Otsikko	Tekijän nimi	Selite	Alkuperäinen sijaintitieto
-	Arkki IV (?)	Ins.kapteeni ja ritari F(?)	Poikkileikkauksia Lappeenrantaan johtavan tien ahtaista läpikulkupaikoista.	RGVIA 349:12:1892
-	Arkki X (?)	Ins.kapteeni ?, kopioinut konduktööri ?	Linnoituksen pohjapiirros sekä ympäristön maa-alat ja olosuhteet. Kartassa näkyy tiilitehdas Lavin(?) kylän lähellä.	RGVIA 349:12:1893
1780	Taavetin linnoituksen pohjapiirros, leikkauksia ja julkisivuja (Arkki I)	Ins.kapteeni ?, kopioinut ins.vänrikki ?	Kartassa on esitetty mitä linnoitus- ja siviilirakennuksia on pystytetty vuodesta 1773 vuoteen 1780 mennessä.	RGVIA 349:12:1894
-	Arkki VI	Ins.kapteeni ja ritari ?	Poikkileikkauksia ja julkisivuja linnoituksen varustuksista (liittyy karttaan nro. 1894).	RGVIA 349:12:1895
-	Arkki IV	Ins.kapteeni ja ritari ?	Poikkileikkauksia ja julkisivuja linnoituksen varustuksista (liittyy karttaan nro. 1894).	RGVIA 349:12:1896
-	Arkki V	Ins.kapteeni ja ritari ?	Poikkileikkauksia ja julkisivuja linnoituksen varustuksista (liittyy karttaan nro. 1984).	RGVIA 349:12:1897
-	Arkki III (?)	Ins.kapteeni ja ritari ?	Poikkileikkauksia linnoituksesta (liittyy karttaan nro. 1984).	RGVIA 349:12:1898
-	Arkki II	Ins.kapteeni ja ritari ?	Poikkileikkauksia linnoituksesta (liittyy karttaan nro. 1984).	RGVIA 349:12:1899
1780	Taavetin linnoituksen pohjapiirroksen osa	Ins.kapteeni ja ritari F(?), piirtänyt ins.vänrikki G(?)	Kartassa on esitetty linnoituksen pohjoisosa ja sen ympäristön olosuhteet.	RGVIA 349:12:1900
-	Suomessa, Haminan ja Lappeenrannan linnoituksen välissä, missä Hämeen tie kohtaa Haminan tien rakenteilla olevan linnoituksen pohjapiirros.	Kenraali ins. Mihail Mordvinov	Kartassa on esitetty linnoitusrakenteet, valmiit rakennukset ja rakennukset, jotka tulee rakentaa. Kartassa näkyy myös linnoituksen ympäristöä.	RGVIA 349:12:1901
1793	Taavetin kaupungin pohjapiirros	Everstiluutnantti ja ritari Faddei Steinheil, ins.kapteeni Aleksandr Briskorn	Kartassa on esitetty Taavetin linnoitus rakennuksineen, uudet rakennetut bastionit ja sitadelli, vuonna 1793 suoritettut työt ja vuodelle 1794 suunnitellut työt.	RGVIA 349:12:1902
-	Taavetin kaupungin linnoituksen leikkauksia	Everstiluutnantti ja ritari Faddei Steinheil, ins.kapteeni Aleksandr Briskorn	Poikkileikkauksia sitadellista ja bastioneista.	RGVIA 349:12:1903

Vuosi	Otsikko	Tekijän nimi	Selite	Alkuperäinen sijaintitieto
1796	Taavetin varustuksen pohjapiirros	Piirtänyt ensimmäisen luokan konduktööri	Kartassa esitetty missä kunnossa linnoitus on vuonna 1796 ja merkitty kruunulle kuuluvat siviilirakennukset.	RGVIA 349:12:1904
-	Arkki I	-	Poikkileikkauksia linnoituksesta (liittyy karttaan nro.1904)	RGVIA 349:12:1905
-	Arkki II	-	Poikkileikkauksia linnoituksesta (liittyy karttaan nro.1904)	RGVIA 349:12:1906
-	Taavetin linnoituksen pohjapiirros	Ins.aliluutnantti Petr Burtsov	Kartassa on esitetty pohjapiirros rakennuksineen, linnoituksen osat sekä linnoituksen ympäristöä katvetafeltä 1 1/2 virtsan säteellä.	RGVIA 349:12:1907
-	Taavetin linnoituksen pohjapiirros	-	Kartassa on esitetty linnoitusvarustukset ja rakennukset	RGVIA 349:12:1908
-	-	Ins.aliluutnantti Petr Burtsov	Poikkileikkauksia linnoituksesta (liittyy karttaan nro.1908).	RGVIA 349:12:1909
-	-	Ins.aliluutnantti Petr Burtsov	Poikkileikkauksia linnoituksesta (liittyy karttaan nro.1908).	RGVIA 349:12:1910
1797	Kaikkien Taavetin linnoituksessa sijaitsevien kruunulle ja yksityisille kuuluvien rakennusten pohjapiirrokset, julkisivut ja leikkaukset.	-	Esitetty missä kunnossa rakennukset ovat (liittyy karttaan nro.1908).	RGVIA 349:12:1911
1800	Arkki L	Ins.aliluutnantti Dmitriev, kopioinut konduktööri (?)	Taavetin linnoituksen pohjapiirros, jossa on esitetty vuoden 1798 marraskuun ensimmäisestä päivästä lukien vuoden 1799 marraskuun ensimmäiseen päivään mennessä suoritettut työt. Lisäksi merkitty vuodelle 1800 suunnitellut työt.	RGVIA 349:12:1912
1801	Arkki I	Ins.aliluutnantti Dmitriev, kopioinut 2. luokan konduktööri G(?)	Taavetin linnoituksen pohjapiirros, jossa on esitetty vuoden 1799 marraskuun ensimmäisestä päivästä lukien vuoden 1800 marraskuun ensimmäiseen päivään mennessä suoritettut työt.	RGVIA 349:12:1913
1801	Arkki II	Ins.luutnantti Dmitriev, piirtänyt (?) konduktööri (?)	Taavetin linnoituksessa sijaitsevien kruunun siviilirakennuksien pohjapiirroksia, julkisivuja ja poikkileikkauksia. Esitetty vuoden 1799 marraskuun ensimmäisestä päivästä vuoden 1800 marraskuun ensimmäiseen päivään mennessä tehdyt työt.	RGVIA 349:12:1914

Vuosi	Otsikko	Tekijän nimi	Selite	Alkuperäinen sijaintitieto
1801	Arkki I	Ins.luutnantti Dmitriev, kopioinut 1. luokan konduktööri (?)	Taavetin linnoituksen pohjapiirroksessa on esitetty vuoden 1800 marraskuun ensimmäisestä päivästä vuoden 1801 marraskuun ensimmäiseen päivään mennessä tehdyt linnoituksen siviilityöt.	RGVIA 349:12:1915
1801	Arkki II	Piirtänyt 1.luokan konduktööri V, Ins.luutnantti Dmitriev	Taavetissa sijaitsevien kruunun siviilirakennusten pohjapiirrokset, julkisivut ja poikkileikkaukset. Merkitty tehdyt työt aikavälillä 1. marraskuuta 1800 -1. marraskuuta 1801.	RGVIA 349:12:1916
1801	Arkki III	Piirtänyt 1.luokan konduktööri V, Ins.luutnantti Dmitriev	Taavetissa sijaitsevien insinöörihallinnolle kuuluvien rakennusten pohjapiirrokset, julkisivut ja poikkileikkaukset. Esitetty vuonna 1801 tehdyt työt.	RGVIA 349:12:1917
1802	Arkki I	Piirtänyt 1.luokan konduktööri V, Ins.luutnantti Dmitriev	Taavetin linnoituksen pohjapiirroksessa on esitetty tehdyt linnoitustyöt aikavälillä 1. marraskuuta 1801 - 1. marraskuuta 1802.	RGVIA 349:12:1918
1802	Arkki II	Ins.luutnantti Dmitriev, piirtänyt 1.luokan konduktööri Z(?)	Taavetin linnoituksessa sijaitsevien kruunun siviilirakennuksien pohjapiirroksia, julkisivuja ja poikkileikkauksia. Esitetty vuoden 1801 marraskuun ensimmäisestä päivästä vuoden 1802 marraskuun ensimmäiseen päivään mennessä tehdyt työt.	RGVIA 349:12:1919
1802	Arkki III	Ins.luutnantti Dmitriev, piirtänyt 1.luokan konduktööri (?)	Taavetissa sijaitsevien insinöörihallinnolle kuuluvien rakennusten pohjapiirroksia ja poikkileikkauksia. Esitetty vuonna tehdyt linnoitustyöt aikavälillä 1. marraskuuta 1801-1. marraskuuta 1802.	RGVIA 349:12:1920
1803	Taavetin linnoituksen pohjapiirros, esitetty Taavetin linnoituksessa ja ympäristössä sijaitsevat kruunun siviilirakennukset jaoteltuna niistä vastaavan hallinnon mukaan. Esitetty myös muut yksityiset talot.	Ins.luutnantti Dmitriev, piirtänyt 1.luokan konduktööri (?)	Rakennukset merkitty pohjapiirrokseen.	RGVIA 349:12:1921
1804	Arkki I	Ins.luutnantti Dmitriev	Taavetin linnoituksen pohjapiirros, jossa on esitetty 1. marraskuuta 1803 mennessä suoritettut linnoitustyöt	RGVIA 349:12:1922
1804	Arkki II	Ins.luutnantti Dmitriev	Taavetin linnoituksessa sijaitsevien kruunun siviilirakennusten pohjapiirroksia, julkisivuja ja poikkileikkauksia. Esitetty 1. marraskuuta 1803 mennessä tehdyt linnoitustyöt.	RGVIA 349:12:1923
1804	Arkki I	Ins.luutnantti Dmitriev	Taavetin linnoituksen pohjapiirroksessa on esitetty vuonna 1804 tehdyt linnoitustyöt. Suunnitelma 2. jääkärirykmentin käyttöön suunnitelluista rakennuksista.	RGVIA 349:12:1924

Vuosi	Otsikko	Tekijän nimi	Selite	Alkuperäinen sijaintitieto
1804	Arkki II	Ins.lutnantti Dmitriev	Taavetin linnoituksessa sijaisevien kruunun siviilirakennuksien ja poternin pohjapiirroksia, julkisivuja ja poikkileikkauksia. Esitetty vuonna 1804 suoritettua linnoitustyötä.	RGVIA 349:12:1925
1809	Taavetin linnoituksen pohjapiirros	Ins.lutnantti Gli(?), ins.majuri Ar(?)	Esitetty vuonna 1808 erityisolosuhteiden vuoksi suoritettua linnoitustyötä ja siviilityötä.	RGVIA 349:12:1926
1810	Arkki V	Ins.lutnantti Martynov, ins.majuri(?) Kar(?), piirtänyt konduktööri V(?)	Taavetin linnoituksen pohjapiirroksen on merkitty kruunun siviilirakennukset, joissa on tehty vuoden 1809 aikana töitä.	RGVIA 349:12:1927
1815	Taavetin linnoituksen pohjapiirros	Ins.eversti (?), piirtänyt 1.luokan konduktööri Prohorov(?)	Piirroksessa on esitetty linnoituksessa sijaitsevat rakennukset, joista huonokuntoiset ja polttopuiksi puretut ovat väritetty laimealla tussilla.	RGVIA 349:12:1928

Pohjakartta © Luumäen kunta

LUUMÄKI Taavetin linnoituksen inventointi

Linnoituksen asemakaava vuonna 1799

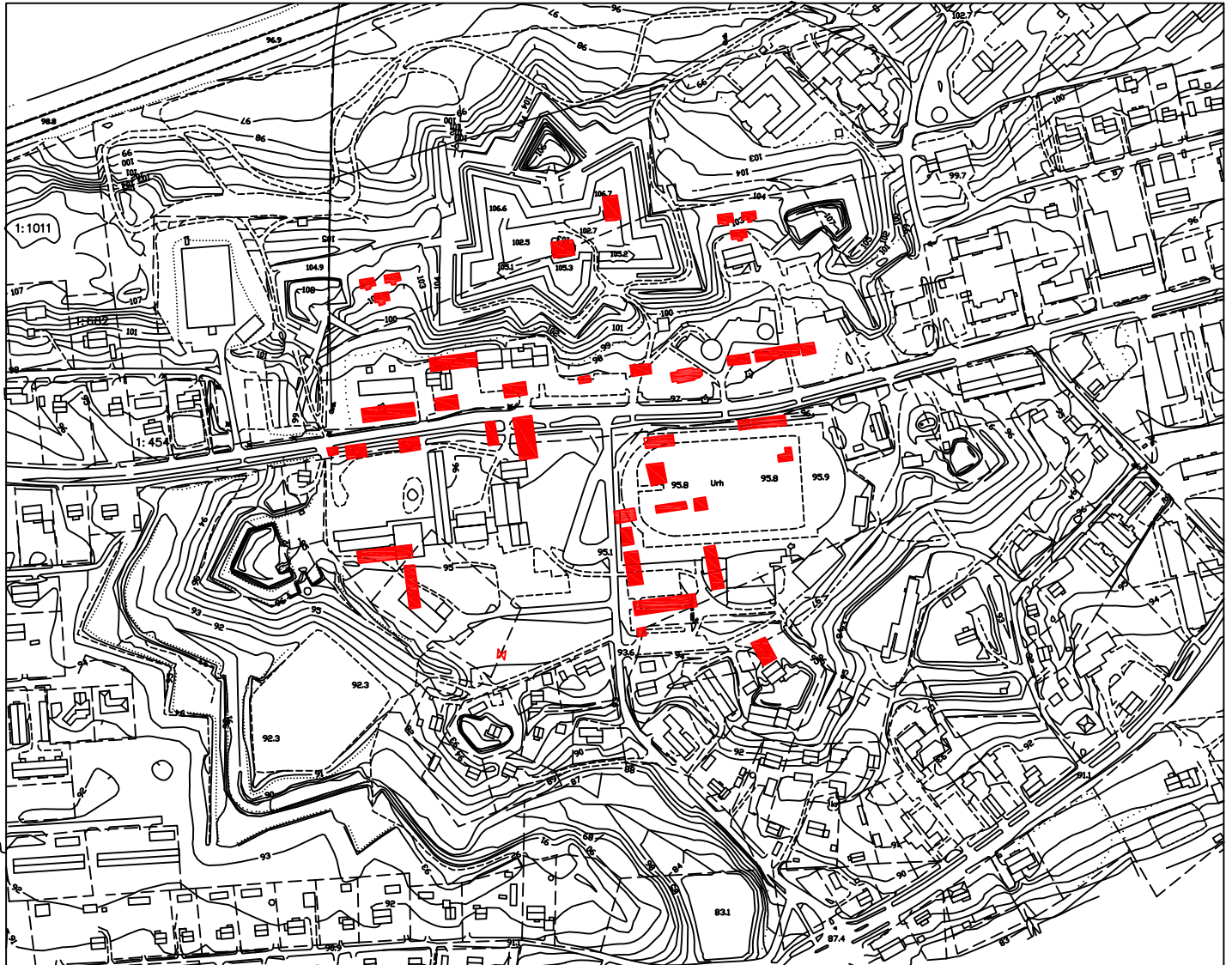
MK 1:5000

Museovirasto/RHO/U. Köngäs 2009

Rakennus vuoden 1799 linnoitusta kuvaavassa pohjapiirroksessa

Pohjakartta © Luumäen kunta

LUUMÄKI Taavetin linnoituksen inventointi

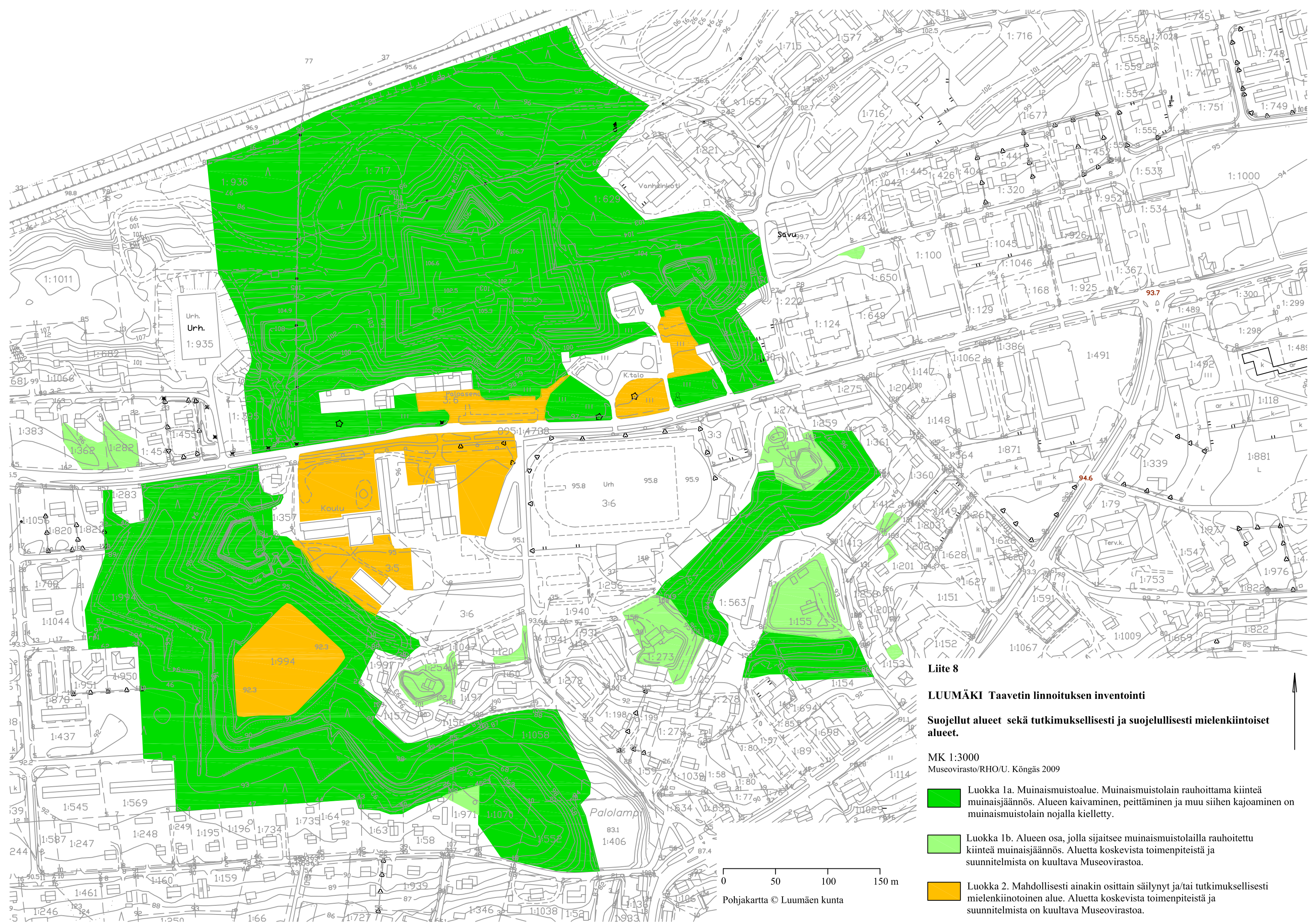
Linnoituksen asemakaava vuonna 1803

MK 1:5000

Museovirasto/RHO/U. Kögäs 2009

Rakennus vuoden 1803 linnoitusta kuvaavassa pohjapiirroksessa

Liite 8

LUUMÄKI Taavetin linnoituksen inventointi

Suojellut alueet sekä tutkimuksellisesti ja suojellullisesti mielenkiintoiset alueet.

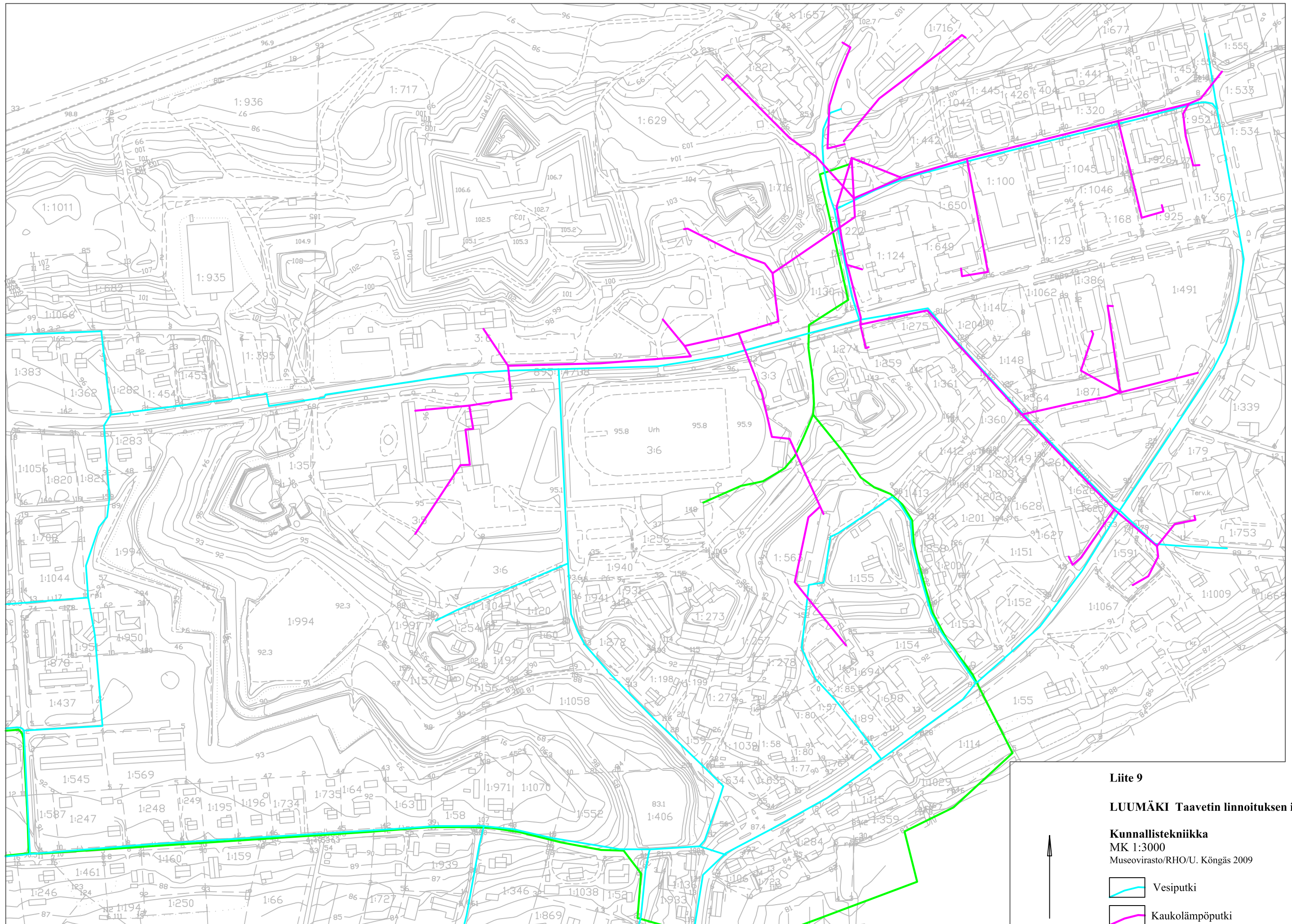
MK 1:3000
 Museovirasto/RHO/U. Kängäs 2009

 Luokka 1a. Muinaismuistoalue. Muinaismuistolain rauhoittama kiinteä muinaisjäännös. Alueen kaivaminen, peittäminen ja muu siihen kajoaminen on muinaismuistolain nojalla kielletty.

 Luokka 1b. Alueen osa, jolla sijaitsee muinaismuistolailla rauhoitettu kiinteä muinaisjäännös. Aluetta koskevista toimenpiteistä ja suunnitelmista on kuultava Museovirastoa.

 Luokka 2. Mahdollisesti ainakin osittain säilynyt ja/tai tutkimuksellisesti mielenkiintoinen alue. Aluetta koskevista toimenpiteistä ja suunnitelmista on kuultava Museovirastoa.

0 50 100 150 m
 Pohjakartta © Luumäen kunta

Liite 9
LUUMÄKI Taavetin linnoituksen inventointi

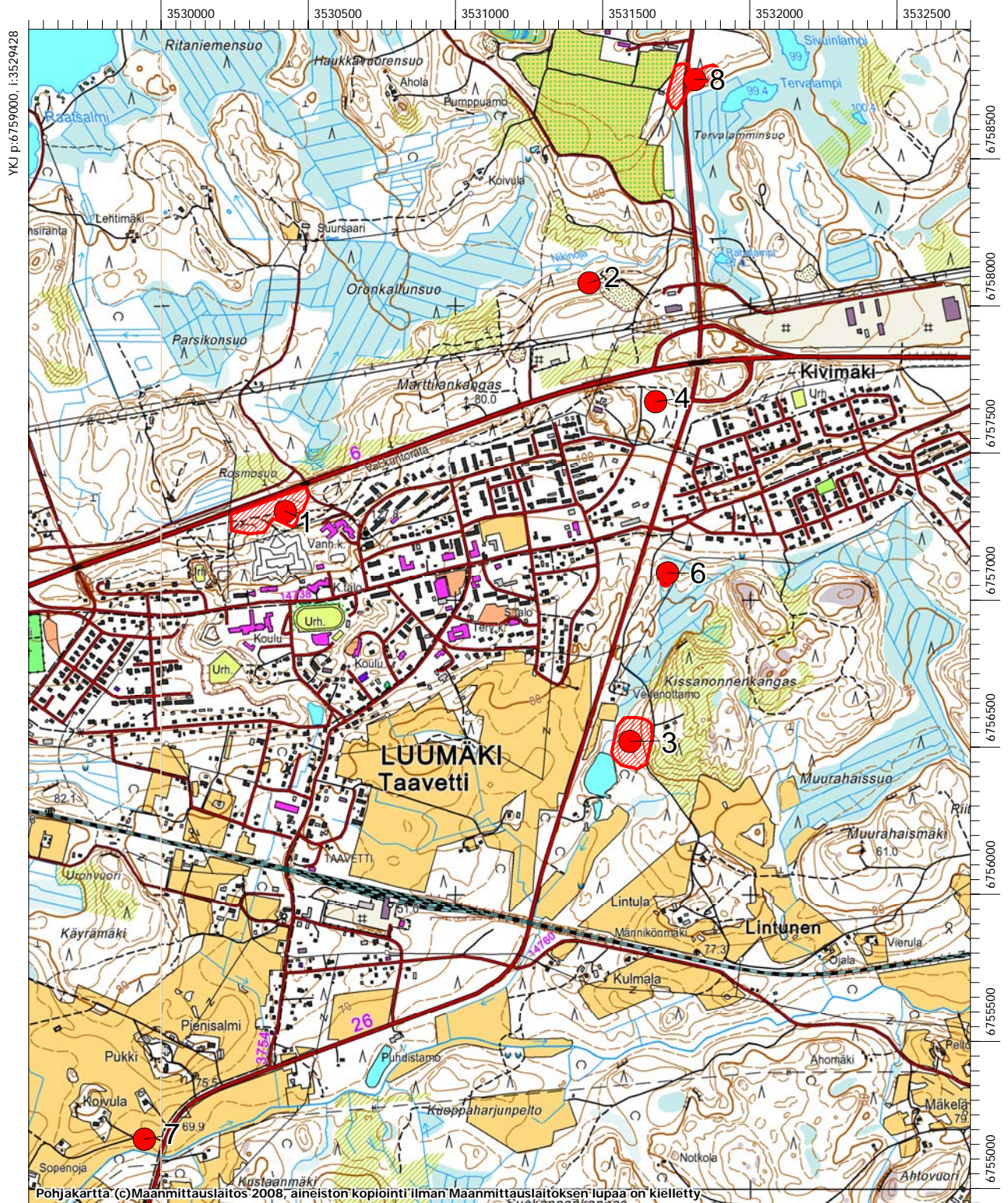
Kunnallistekniikka
 MK 1:3000
 Museovirasto/RHO/U. Kõngäs 2009

- Vesiputki
- Kaukolämpöputki
- Maakaasuputki

Linnoituksen ympäristöstä tarkastetut kohteet:

1. Rosmosuo	6. Kissanonnenkangas 2
2. Marttilankangas 1	7. Heimala Koivula
3. Kissanonnenkangas 1	8. Tervalamminsuu
4. Marttilankangas 2	

Linnoituksen ympäristöstä tarkastetut kohteet:

5. Kiurula, Kairlamminmäki

